

**ГАБЬЯТА
БАРИЛГАШАНАЙ
НАЛБАРИ ТУХАЙ
НАНАМЖАНУУД**

5 Н.

**Пүнцэг
БАЛДАНОРЖИЙН
ХЭЖЭНГЫН
ДАСАНАЙ ТҮҮХЭ**

23 Н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!
Буряад ҮНЭН

Бүгдэ арадай сонин

2014 оной
августын 6
Среда

№ 29 (21979)
(894)

Гарагай 4
www.
burunen.ru

Буряад Үнэн

БАНДИДА ХАМБА ЛАМЫН ТУШААЛ ХЭРГЭМЭЙ 250 ЖЭЛЭЙ ОЙН БАЯРТА МАЙДАРИИН ХУРАЛ ХУРАГДАБА

Борис БАЛДАНОВАЙ фото-зурагууд

АВГУСТЫН 9 - ФИЗКУЛЬТУРНИГАЙ ҮДЭР

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХҮНДЭТЭ АЖАҢУУГШАД!
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН Правительствын, Буряад Республикын Арадай Хуралай үмэнэһөө болон өөһэдынгөө зүгһөө физическэ культура болон спортдо дуратай бүхы хүнүүдые һайндэрөөр – Физкультурнигай үдэрөөр халуунаар амаршалнабди!

Манай гүрэндэ энэ һайндэр олон жэлнүүдтэ тэмдэглэгдэдэг. Гансашье олимпийн чемпионууд, тамиршад, хоригшод бэшэ, харин спортын-физкультурын һалбариин мэргэжэлтэ хүдэлмэрилэгшэд, һургуулийн багшанар,

мүн спортһоо хүсэ шадал абадаг бүхы зон энэ һайндэрые өөрын гэжэ тоолодог.

Республикын засаг зургаан физкультура болон спорт хүгжөөлгэдэ ехэ хубита оруулдаг гэжэ тэмдэглэмээр. Жэшэнь, "2011-2015 онуудта физическэ культура, спорт болон спортын-элүүржүүлгын аяншалга хүгжөөлгэ" гэхэн республикын тусхай зорилготой программын хэмжээн-дэ 2014 оной түрүүшын хахадта республикын Түб стадион дээрэ буудалгын тир баригдаа, Закаменск хотодо олон үүргэтэй спортын байшан бодхоогдоо. Тиэхэдэ Гусиноозерск хотодо болон Хурамхаан һууринда спорткомплекснуудай барилга үргэлжэлһөөр.

2014 оной түрүүшын хахадта Буряадтамнай республикын, регион хоорондын, бүхэроссийн болон уласхоорондын хэмжээнэй дүн хамта 500 шахуу хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдөө. Энэ хадаа бидэнэй элүүрые сахинан ажаһуудал баримталдагые, республикадамнай физическэ культура болон спортын дэлгэрэнги байһые гэршэлнэ гэшшэ.

Буряад орон тамиршадаараа омогорхохо дүүрэн эрхэтэй. Дэлхэйн болон Европын чемпионадуудта хабаадаһанай дүнгүүдээр манай тамиршад байгша оной түрүүшын хахадта 107 медаль шүүгээ. Чемпионууднай иимэ жэшээгээрээ ургажа ябаһан үетэниие хойноо

дахуулна. Тэдэниие харахадаа, олон зон ажаһуудалаа хубилгаха зорилготойгоор спортын талмайнууд дээрэ гарана, бээдээ гамтайгаар хандадаг болоно.

Хүндэтэ тамиршад, хоригшод, физкультура болон спортдо дуратай юрын зон! Бултандатнай элүүр энхые, урма зориг, илалтануудые хүсэнэбди!

**Буряад Республикын
Толгойлогшо-Правительствын
Түрүүлэгшэ В.НАГОВИЦЫН.**

**Буряад Республикын
Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ
М.ГЕРШЕВИЧ.**

"БАЙГАЛАЙ КУБОК" - УНАНАЙ ЭРЬЕЫН ЭРХИМ ФУТБОЛИСТНУУДА

«БАЙГАЛАЙ КУБОГТА» хүртэхын түлөө уһанай эрьейн футболоор уласхоорондын 7-дохи мурьсөөн июлийн 31-дэ эхилээд, августын 3-да түгэсэбэ. Байгалай элһэн дээрэ футбол наадахаяа Буряад Республикын, Эрхүүгэй тойрогой, Хитад Арадай Республикын – дүн хамта 17 команда халуун тэмсээндэ ороо. Хүршэ Монгол оронһоо хүл бумбэгийн дүрыеһе олоһон тамиршад ерэхэ аад, һүүлэй һүүлдэ ерэхэ шадахаяа болибобди гэхэн дохёо дуулдаа. Гэбэ яабашье, Хитадай "Манжа" гэхэн командын наадаһанай ашаар мурьсөөн анха түрүүшынхией уласхоорондын хэмжээн дээрэ үнгэрбэ гээд тэмдэглэлтэй.

Хитад футболистнуудай капитан Ли Тин үгэ хэлэхэдэ, иигэжэ тэмдэглэбэ:

- Бидэ хадаа футбол тиимэшье һайн наададагышьегүй хаа, түргэн һурадаг, талаантай хубүүдбди. Буряад нутагай гайхамшаг байгааһи, боди сэдхэлтэй зониие хүн болоһоор түрүүшынхией хаража байнаб. Турнир үндэр хэмжээндэ эмхидхэгдээ.

Бүхы дээрэнь харахада, мурьсөөндэ жэл бүри хабаададаг лэ команданууд байгаа. Зүгөөр Эрхүүгэй можын Братскын футбол наадагшад анха түрүүшынхией "Байгалай кубогта" хүртэхын түлөө мурьсөөндэ хабаадаһан аад, түрүү гурбан һууринуудай нэгыеһе эзэлжэрхибэ. Түнхэнэй аймагаархын мүн лэ түрүүшынхией энэ мурьсөөндэ ороо. Шангахан наададагаа харуулжа, хуушанай командануудай гэшүүдэй хара хульһые тэдэ гаргабад.

- Шүүхэ һэдэлгэ маанадта байгаа. Теэд маанадта эсэргүүсэһэн команданууд бэрхэ, хурдан, шадамар байшаба. Бидэ түрүүшынхией "Байгалай кубок" буляалдажа

туршабабди. Мүнөө шүүгдэбэшье, бэлэдхэл һайса хэжэ ерээд, дахин ерэхэдэ, заабол илагшадай 3 һууринуудые эзэлхые оролдохобди, - гээд Түнхэнэй командын капитан Алексей Хусаев энэбхилэн хөөрэнэ.

Мурьсөөнэй гол дүн иимэ. Эрхүү хотын "Амид" гэдэг команда 3-дахи һуури эзэлхын түлөө халуун тэмсээндэ бээ гамнангүй наадажа, илагшын хүндэдэ хүртэбэ. Зүгөөр нэгэдэхи, хоёрдохи һуури эзэлхын түлөө тэмсээн бусадһаа һураггүй һонин байһаниинь ойлгосотой. Улаан-Үдэ хотын "Лара" командын аза талаан заншалта ёһоороо үндэр байжа, анха түрүүшынхией "Байгалай кубогтай" түлөө тэмсэһэн Братск хотынхид шүүгдэжэ, 2-дохи һуурида үлэбэ. Мурьсөөнэй гол шан Буряад Республикын ниислэлэй түлөөлэгшэдтэ үлэһэниинь дэмбэрэлтэй.

Баир ЖИГМИТОВ.

ҮХИБҮҮДЫЕ ЁУРАЛСАЛДАНЬ БЭЛДЭЛГЭ ТҮЛЭГ ДУНДАА

Жэл бүри хүүгдээ һуралсалай жэлдэ бэлдэхэ, хубсаһа хунарын, портфель - рюкзагуудын, учебнигүүд болон һуралсалайн олон тоото хэрэгсэлнүүдые худалдан абаха туха сүлөөгүй ажалтай болоһон түрэлхид болон гэртэхин үхибүүдэ дахуулан, Улаан-Үдэ хотын гол универмагай дэргэдэ газаахи палатканууд соо дэлгээгдэһэн һургуулийн яармагта ерэнэ. Революцийн талмай дээрэ һургуулида зорюулагдаһан дуу-унуг ханхинажа байгаа һэн. Энэ яармаг үглөөнэй 11 цагһаа үдэшын 19 час 30 минута хүртээр үдэр бүри хүдэлдэг байна.

Эдэ палатканууд соо баруун тээнь һургуулида ошоходоо, нюргандаа үргэлөөд ябаха элдэб гоё үнгын, ехэшүүлэй болон бага классай үхибүүдэй ранцанууд-рюкзагууд 600 түхэригһөө эхилээд, 1,5 мянган түхэриг хүртээр сэнтэй (эндэ баһал доошолһон процент бэшээтэй) байна. Тиэхэдэ зүүн тээнь хубүүд, басагадай олон ондоо һургуулийн классическа костюмууд болон басагадай үмдэхэ сарафанууд, элдэб рюшкэ бусад гоёолто захануудтай, саб сагаханууд кофто (блуска) болон хара, хүхэ үнгэтэй юбкэнүүд түрэлхидэй болон һурагшадай анхаралда дурдхагдана. Олон ондоо, ехэ гоёнууд түхэлнүүдһээ толгойгоо эрьешэн алдахаар байна. Хойто жэл баһал үмдэхэ запастайгаар хубүүндэ нэгэ бага ехэшгэ костюм нэгэ эжы абажа байна һэн. һургуулийн хубүүдэй костюмуудай сэн харахадамни, 1,5 мянганһаа 3 мянган түхэригһөө дээшээ сэнтэй, зүгөөр яармагтай дашарамдуулан, 20 процентээр хямдаар худалданабди гэжэ энэ яармагтай наймаашад бул-танда ойлгуулна, мүн хубсаһан бүхэнэй хажууда сэнгүүдэй

доошолһониие харуулан процентнь бэшээтэй байха юм.

Гэбэшье элдэб һайхан сагахан кофто болон юбкэнүүдэй сэн харахадамни, 1104-һөө эхилээд үшөө дээшээ сэнтэй байна. Харин ганса хубүүдэй үмдэнэй сэн 30 процентээр доошолонхой гэжэ хараабди. Зарим үсөөн тоотой болоһон "распродажа" гэхэн дүхэриг соо үлгөөтэй байха юм. Мүнөө дахинаа моодно болоһон сагаан водолазкануудые, зохидхон "бабочка" түхэлэй, бусад галстугуудые, басагадай үһэндэ хэхэ саб сагаанууд баантигуудые болон оймһо - колготко, носкинуудые баһа эндэһээ гэртэхин шэлэн, худалдан абаха аргатай байна гэжэ тэмдэглэжээр. Харин үнэтэй гэжэ һанаһан зон ниислэл хотынгоо Түбэй дэлгүүрһээ гү, али "Арадай" дэлгүүрһээ һургуулийн хубсаһа хунар хямдаар абаха аргатай болонхой байна бишуу. Харин «Абсолют» магазинуудаар үнэгүйгөөр һуралсалай хэрэгсэлнүүдые – тетрадь, дневник, ручка, бусад зүйлнүүдые худалдан абаха байнат гэжэ һануулая.

Тиэхэдэ "ПОЛИномой" магазинуудта болон тиэхэдэ, жэшэнь, "БЕТА-пресс" гэхэн оптово-рознично түбэй магазинуудта болон киоскунуудта һуралсалда хэрэгтэй рюкзакүүд 120 түхэригһөө (багашуулай) эхилээд, 600-700 түхэригтэ болонхой. Тетрадийн (5,5 түхэригһөө 12 түхэриг хүртээр), томо тетрадийн (жэшэнь, 48 хуудаһатайнь 16,5 түхэригтэ, 96 хуудаһатайнь 36 түхэригтэ), хүүгдэй зураха альбомуудай (12 түхэригһөө 34 түхэриг хүртээр, олон хуудаһатайнь бүри дээшээ сэнтэй) сэнгүүд элдэб ондоо байна. Юрын дүрбэн үнгын ручкын сэн 12,80 түхэригһөө дээшлэн, 21,5 түхэригтэ хүрэнэ. Фломастернууд (45-78 түхэригтэ), карандашуудай наборнууд (68-һаа 92 түхэриг хүртээр), элдэб янзын пеналнууд (25 түхэригһөө эхилээд, 50 хүртээр) баһал түхэл янза бүхэнһөө өөрын үнэ сэнтэй.

Һургуулийн яармагууд

Һуралсалай номуудые бэдэрһэн зон Түбэй дэлгүүрэй хорой соохи худалдаанай газарнуудта һургуулийнгаа эрилтээр, өөр өөрын программаар тааралдуулан, хэрэгтэй номуудаа, һуралсалай тусхай тетрадьнуудаа, пособиуудаа, компьютерна хэрэгсэлнүүдые худалдан абаха аргатай байна гэжэ онсолон олондо дуулганабди. Юрэдөөл, 1-дэхи класста орохо хүүгдэй, мүн аха классуудай үхибүүдтэ һуралсалай жэлдэ нилээд ехэһэн мүнгэн гаргашалагдаха байна гэжэ тэмдэглэжээр байна.

**Бэлигма ОРБОДОЕВА.
Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ фото.**

Үдэрэй үзэгдэл

НАМАРАЙНГАА ХЭШЭГҮҮДЭЙ СЭНГЭЭР ЁНИРХЫТ

Алтан намарнай хэшгээ дэлгэжэ, Түбэй дэлгүүртэ болон Улаан-Үдэ хотымнай үйлсэнүүдтэ огород, дачынгаа баян ургасаа – овош, фруктаа болон элдэб янзын алим жэмэсээ, тайгын бэлэг – һамар, һархягаа худалдажа, хүн зоноо витаминтай хоолоор хүндэлжэ байһаниинь һайшаалтай байна.

Зүгөөр ямар юумэниинь хэдытэб, ямар үнэ сэнтэйб гэжэ һонирхобди. Жэшэнь, Түбэй дэлгүүртэ үхэр нюдэ абажа харабалнай, 1 килограммын (1 литр баанха) 110 түхэригтэ, клубника, малина - 100, гүлзөөргэнэ – 170, нэрһэн, черника - 130, арбуз 40 түхэригтэ болонхой байна. Түбэй дэлгүүрэй баруун хорой

соо алим жэмэсээ, ургуулан овошчоо худалдаашад тон олон ерэнхэй. Илангаяа һая суглуулан, үбэлэймнай гол хоол болохо шэнэ ургасын хартаабхын сэн харахада, 1 килограммын 40 түхэригтэ, капуста - 25, кабачкинууд - 35, харин гүрэлбынхидэйхын - 55, помидорнууд - 120 түхэригтэ (Ивалгын район), морхооб - 80, һонгино - 30 (Хитадай), үгэрсэнүүд - 20 (Кокорино), зариманиинь 30 түхэригтэ байха юм.

Дэлгүүртэ ерэнхэн зон шэлэжэ, хэрэгтэй юумээ суглуулжа байна һэн. Пятницаар би энээгүүр ябаһан хадаа ерэхээ байһан амаралтын үдэрнүүдтэ эдэ зон өөһэдынгөө дуратай рецептээр консервэнүүдэ хэхээ яарана хэбэртэй гэжэ ойлгоод байгаа һэмби. Харин зарим сүлөөгүй зонийн бэ-

лэн болоһон, дарагдаһан варени, горлодёр, лечо, дабһалагдаһан үгэрсэнүүдые, нүгөөдүүлһын боршдо хэхэ уяатай бүлэг гүрлөө овош худалдан абажа байна һэн. Балай һархяаг, мөөгэ худалдажа ябаһан зон эндэ харагдаагүй даа. Зүгөөр тайгын хэшгэ болохо хушын һамар 1 стаканиинь 50 түхэриггөөр худалдажа байгаа һэн. Түбэй дэлгүүрэй байшан соо ороходомни, нёдондоной (хямдаар) болон мүнөө жэл хураагдаһан овош, фрукт болон жэмэс худалдагдажа байгаа һэн. Илангаяа хальһанһаа сүлөөлэгдэһэн, шэмэгдэһэн һамар багаханууд целлофан пакедүүд соо хэгдэнхэй байжа, бүлэг һамгадай һонирхол татажа байгаа һэн. Алтан намарай хэшгүүднай зониймнай зүрхэ сэдхэл баярлуулжа, харин тэдэниие ургуулан,

хамсыгаа шуужа, эсэтерээ ажаллаһан зониие урмашуулжа, хармаангыень баяжуулжа, хашарна асаржа, баясуулжа байхань болтогой!

**Бэлигма ОРБОДОЕВА.
Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ фото.**

Засагай дээдын зургаануудта

ДМИТРИЙ РОГОЗИН УЛААН-ҮДЭ ЕРЭБЭ

Россиин Федерацийн Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Дмитрий Рогозин августын 4-эй үглөөгүүр Улаан-Үдэн аэропортдо бууба. Тэрэ Буряад Республикада августын 6 болотор албанай хэрэг ябуулха. Гүрэнэй засагай газарай дэргэдэхи далайн коллегийн уласхоорондын хүдэлмэри Байгал далайн эрьедэ эхилбэ.

«Украинада боложо байһан дайн дажар Россиин сэрэгэй-үйлэдбэрлхы комплексдо нүлөө үзүүлхэ ёһогүй. Хэрбээ урид Киевэй мэдэлдэ байдаг заводуудһаа сэрэгэй техникын бүридэлдэ ороодог энэ тэрэ зүйлнүүдые худалдан абадаг байһан наа, мүнөө тэрэ зүйлнүүдые гүрэн дотороо бүтээхэ саг ерээ», - гээд Дмитрий Рогозин наанамжална. Тиимэ нэн тула энэ талаар эрид ямар хэмжээнүүдые абаха-яа мэргэжэлтэд тусхайтаар уулзажа хөөрөлдэхэ баатай. Улаан-Үдэ хотодо прибор бүтээдэг завод байна. Тэрэниие хараадаа абан, сэрэгэй эрилтэ хангаха зүйлнүүдые эндэ бүтээхэ тула ушарха бэрхэшээлнүүдые усадхаха талаар шухала хөөрөлдөөн үүсхэгдэбэ. Мүн баһа Улаан-Үдэн авиазаводто үйлэдбэрлхы шэнэ талмай байгуулха талаар ямар ажал ябуулбал, зүйтэйб гэнэн асуудал үндэр тушаалтанай мэргэн хүтэлбэри доро зүбшэгдэнэ.

Уласхоорондын хэмжээн дээрэ хоёр «дүхэриг-шэрээ» дээрэ бусад бэрхэшээлнүүдтэ тодорхой анхарал хандуулагдаба. Байгал далай дээрэ аяншалга хүгжөөхэ талаар ямар шэнэ хараа шэглэлнүүд бии хаб? Илангаяа амаралтадаа гараһан зоной далайн

нюрбан дээрэ гаража, сэнгэлэнээр тамаржа, сүлөө сагаа зохидхоноор эмхидхэхын тула, түбхын түрүүндэ ямар бэрхэшээл усадхалтайб гэнэн болон бусадшые толгойн үбшэн болоһон зүйлнүүд одоол харюутай болохонь ха. Ехэ болон дунда хэмжээнэй онгосонуудай далай дээгүүр аюулгүйгөөр тамархын тулада зохёогдохо замууд, мүн тиихэдэ онгосодо хуугаад ябаһан аяншалагшадһаа гараһан бог шорой, угаадаһа байгаалида аюулгүйгөөр үгы хэхэ талаар хүдэлмэрийн түсэб тусхай мэргэжэлтэд хоорондоо арсалдажа байгаад зүбшэбэ.

Удаадахи «дүхэриг-шэрээ» дээрэ мэргэжэлтэд уулзахадаа, Сибирийн болон Алас-Дурна зүгэй нютагуудтахи ариг үһатай үһа голнуудта, нуур сөөрэмүүдтэ амидардаг загана нугаһадые хосоролгоһоо абарха арга боломжонууд тухай хөөрөлдөөн болобо. Хүнэй ажабайдалда үдэр бүри шахуу хэрэглэдэг транспортын, бусад техникын үһа бузарлаха, эндэхэ уламжалан, амитадые хорлохо хэмжээ яагаад бага болгохоб гэнэн асуудал шийдхэнэн удхатай бодолоороо «дүхэриг-шэрээдэ» хабаадаһан эрдэмтэд, ниитын болон

засагай газарай ажал ябуулагшад андалдаба. Тэрээнһээ гадна омоли, осётр мэтын заганадые үдхэхэ талаар ажал, эдэ заганадай түрһнээ хаяха сагта браконьернүүдһээ аршалан хамгаалха талаар хүдэлмэри тухай элидхэлнүүд Дмитрий Рогозиной хүтэлэгшэ «дүхэриг-шэрээ» дээрэ бардаастайханаар эдэлбэ.

Августын 4-һөө 6 болотор Буряад Республикада алба хааха үедөө Россиин Федерацийн Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Дмитрий Рогозин ниислэл Улаан-Үдэ, Байгал шадарай аймагта оршодог нээмэл экономическа «Байгалай гавань» гэдэг талмайнууд дээрэ хүдэлмэриэ ябуулһан байна.

АЛИРҢАНАЙ УЛАЙХА ХАҢА...

Алим жэмэс, нархяаг мөөгэ түүлгэдэ хабаатай дүримүүд Сибириин ба Алас Дурна зүгэй нютагуудта ажаһуудаг зоной һонорто ерэхэ жэлһээ эхилээд дурадхагдадаг болохонь. Хүбшэ тайгын баялиг гүрэнэй зүгһөө тусхайтаар хизаарлагдахаһаань уламжалан, жэмэс түүгшэдтэ нэмэри ямар наад ушаруулагша ааб гэнэн асуудал аржыса гаража ерэнэ.

«Сибирийн хэлсээн» гэдэг ниитэ гаршагтай Координационнo соведэй зүблөөн Томск хотодо эмхидхэгдэжэ, ойдо жэлһээ жэлдэ шэнээр эдээшэжэ байдаг ургасада тодо анхарал хандуулагдаба. Мүнөө хото, хүдөөгөөршье ябаад харахада, байгаалийн баялиг наймаалжа байһан зон ганса дэлгүүртэ бэшэ, харин харгын далан дээрэ жэрысэ нуунад. Эдэ наймаашад гүрэнэй ханда солхообшье оруулнагүй, гадна тэдэнэй дурадхагша эдээнэй зүйлнүүд ямаршье шалгалта гараагүй байха юм. Энэ болобол, гажа буруу ябадал гэжэ жэмэс, нархяаг түүлгые гуримшуулха дүрим зохёогшод лаблана.

ШЭНЭ ДҮРИМ ХЭНДЭ ХЭРЭГТЭЙБ?

РОССИ гүрэн ниитэ дээрэнэ абаад харахада, жэмэс, нархяаг болбосоруулаад худалдадаг томо-томо ажахынүүд олон. Эдэ ажахынүүдэй нарыень ойдо горитойхон мэшээг, бөөтэйхэн амһарта болон бусад багтаамжатайхан зүйлнүүдые абажа ошоод, амһараараа халишатарнь дүүргээд бусадаг хүнүүд буяана гээд үнөөхил дүрим нэбтэрүүлхэ гэжэ хэдэнэн бүлэгэй гэшүүд тэмдэглэнэ.

Һүүлэй үедэ ойдо хонон-үнжэн байжа жэмэс түүгшэд ханагдаагүй олон болоо. Тэдэниие үсөөлхын тулада гуримшуулгын ажал шухала. Нүгөө талаар бодоходо, гэр бүлөөрөө үбэлэй шэрүүн сагта тарган үхэрэй мяха эдижэ, тоһолиг амтан шүлээ ууһанайнгаа удаа, сайгаа ууха зуураа, нэрхэ амталжа, алирһанай шүүнэ ууха гэжэ бодоһон гэрэй эзэн, тэрэнэй эхэнэр хоёрой жэмэстэ гарахадань, тэдэнэртэ ямаршье түбэг наад хэхэ эрхэ байхагүй. Теэд иимэ бүлгын жэмэс наймаалаад, мүнгэн болгохо гэжэ ханаашалагшадһаа яагаад илгалтайб, мүнөө дээрэ

мэдэгдэнэгүй. Тиибэ яабашье, дүрим зохёогдоходо, энэшье, тэрэшье талада яаха аргагүй хабаатай байха.

Ой тайгын баялиг суглуулга хинаха тухай дүрим зохёожо байгаа сагтаа иимэ эдэбхи үүсхэл гаргагшад Сибирийн бүридэлдэ ородог можо нютаг бүхэнэй, тэрэ тоодо Буряад Республикын, олониитын һонорто хэжэ байһан хүдэлмэри тухайгаа хөөрөжэ үгэхэ. Юрын айл бүхэнэй наанамжа хүлээн абаха уялгатай байна. Дүримэй зохёогдожо, хүдэлмэрийн түгээхэдэ, Россиин ажалай яаман тэрэниинь баталха юм.

Шэнэ дүримэй хүсэндөө ороһон хойно гүлзөөргэнэ, үхэр нюдэ ойгоор ябажа түүдэг хүн ойн харуулантай уулзахаһаа ехэл залхурдаг болохо. Юуб гэхэдэ, тэдэнэй арадаа үргэлөөд ябаһан амһартын ханаһанһаань горитойхон байбал, олон асуудалнуудые табижа зобоох эрхэтэй болохо. Даб дээрэ ямар мэргэжэлтэн, наймаашаниие юрын жэмэс түгшэһээ яагаад илгаруулхаб гэжэ тодо мэдэгдэнэгүй. Ойн баялиг суглуулха гэжэ ошохоһоонь урид, нютагайнгаа захиргаан ошоожо, тусхай үнэмшэлгэ-зүбшөөл абаха хэрэг гаража магадгүй.

ТОМСКДОХИ ТАТАБАРИИН 600-ГААД МИЛЛИОНИИЕНЬ ЖЭМЭС ХАНГАНА

БУРЯАД Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицынай тоонто болохо Томск хотодо жэмэс түүжэ, горитой мүнгэ өөрөөшье олодог, гүрэндэшые оруулдаг бизнес-байгуулганууд олон. Илангаяа зунай сагай эсэс тээшэ энэ ажалда Томско областиин 70 мянган эрхэтэн татагдажа, салин абана. Тэдэ 700 янзын амтан эдэз өөрынгөө нютагай, мүн гүрэнэй олон нютагуудай ажаһуугшадта дурадхадаг.

Нёдондоной тоо, баримтануудые абаад харахада, гүрэнһөө энэ шэглэлээр хүдэлдэг ажахынүүдта ороһон нэгэ түхэригтэ 17 түхэриг үмсын мүнгэн нэмэри боложо, Томскын областиин ойгоор ургадаг хүндэ ашагтай жэмэс бүхэн түүхэ, дам саашань болбосоруулха хэрэг урагшатай ябаа. Тиин нёдондо аяар 586 миллион түхэригтэ татабари дайдын баялиг хангаа. Эгээл жэмэс, нархяагуудай найнаар ургадагай ашаар Томскын 8 гаран мянган хүн түхэрээн жэлэй туршада ажалтай. Үшөө тиихэдэ зунай эсэс, намарай эхин үедэ арба дахин олон хүн саг зуурыншье наа, ажалтай болодог гэшэ.

НАЖААНАЙ УРМА БИИ ГҮ?

«ТОМСКЫН амжалта Буряад Республикада хэр туйлагдаха хаб?» гэнэн асуудал мүнөө одоол һонин болоо ёһотой. Һүүлэй 7 жэлэй туршада энэ талаар хүдэлмэри хэды үүсхэгдэбэшье, үмсэһөө мүнгэ һомолхо дорьботойшуул манай нютагта үгы шахуу. Жэмэс, нархяаг болон тэрээнһээ гараһан эдэз хоол наймаалдаг зоной ажал ехэдээл наа, оройн намар хүрэтэр үргэлжлөөд, саашадаа замхашана. Иимэ оршон байдалда олоһон мүнгэнииншье эзэдэйнгээ үл залгабал, хүрөөд үлөө гэжэ бодохоор. Зүгөөр тусхай үйлэдбэри зохёожо, хүнүүдые хүлһэлжэ хүдэлгэхэ шадал тэдэ зондо хаанаһаа байхаб даа.

Һүүлэй 3 жэлэй туршада Буряад Республикада гүрэнэй тусхай дэмжэлгэтэй 17 байгуулга бии болоо. Тэдэ бүгэдэ дайдын баялиг суглуулжа болбосоруулаад, хото хүдөөгэй ажаһуугшадта худалдаха ниитэ зорилготой. Тэдэниие хүл дээрэнэ табиһын тула 15 сая түхэриг һомологдобо. Буряад дайдын баялиг 70 хүниие нара бүхэндэ салингаар хангадаг байха юм. Зүгөөр томскынхид шэнгээр эршэтэйхэнээр хүдэлхэ зүрхэн арайл үгы ха.

Энэ хуудаһа Баир ЖИГМИТОВ бэлдэбэ. Фото-зурагууд Интернетһээ абтаба.

Алирһан эшэ дээрээ

Буряад гүлзөөргэнэ амтатайхан даа

«Шуһагүй агнуурийн» хаһа

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2014 оной августын 4 - 8

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЭЭЛЖЭЭТЭ БЭШЭ СЕССИ

Сессийн нээлгэ
Пленарна зүблөөн
05.08 10.00 Ехэ танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

04.08 9.00 Бага танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
"2014 оной болон 2015-2016 онуудай түсэбтэ хугасаагай республикын бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
04.08 16.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономика политика, байгаалийн нөөсөнүүд ашаглалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)
"2014 оной болон 2015-2016 онуудай түсэбтэ хугасаагай республикын бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
05.08 9.00 каб.211

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫЕ САГ ЗУУРА ДҮҮРГЭГШЭ В.Г.ТАРХОВАЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

04.08 13.30 Бага танхим
Буряад Республикын Арадай Хуралай Хороонуудта Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөхэдэйн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь Б.Н.Ботоев)
"Буряад Республикада нютагай өөхэдэйн хүтэлбэрийн эмхидхэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
05.08 14.00 каб.322

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политика болон эд хэрэглэлын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)
"Буряад Республикада хүдөө ажыхы гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
05.08 14.00 каб.119

"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ этилэй спиртын, архиин болон спирттэй зүйлнүүдэй үйлдэбэри болон эрьесы хуулин ёһоор гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулийн 5-дахи статьяда хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

06.08 10.00 каб.119

"Россиин Федерациин зарим хуули ёһоной актуудта хубилалтанууды оруулха тухай" 553134-6 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай
07.08 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикин, олонийтын болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)

"2020 он болотор Буряад Республикада физическэ культура болон спорт хүгжөөлгын хараа боломжонууд тухай" парламентска хэлсэлгэнүүдтэ бэлдэлгэ тухай
04.08 15.00 каб.212

Нүүдэл хүдэлмэрийн зүблөөн:
"2020 он болотор Буряад Республикада физическэ культура болон спорт хүгжөөлгын хараа боломжонууд тухай" парламентска хэлсэлгэнүүдтэ бэлдэлгын хэмжээндэ спортын лагерь эмхидхэхэ талаар дүй дүршэл шэнжэлгэ
06.08 Сэлэнгын аймаг

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политика талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. "Хуулийн наһа гүйсөөгүй эрхэтэды хүдэлмэрийн нуурунуудаар хангаха тухай" Буряад Республикын Хуулийн 3-дахи болон 6-дахи статьянуудта хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
2. "Россиин Федерацида нуралсал тухай" федеральна хуулийн 86-дахи статьяда хубилалтанууды оруулха тухай" федеральна

хуулийн түлэбые Россиин Федерациин Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмэдэ оруулха тухай Ставрополийн хизаарай Дүүмын үүсэл тухай

06.08 9.30, 10.00 каб.218

1. "Дайта тулалдаануудай инвалидууд болон ветеранууды, дайта тулалдаануудай наһа бараһан инвалидууд болон ветерануудай гэр булын гэшүүды гэр байраар хангахын тула "Ветеранууд тухай" федеральна хууляар тогтоогдоһон гэр байрын талмайн хэмжээ дээшлүүлгэтэй холбоотой асуудалы хууляар гуримшуулха тухай" Ставрополийн хизаарай Дүүмын хандалга тухай

2. "Буряад Республикада юрэнхы нуралсалы мүнгэн зөөрээр хангалгын хэмжээн тухай" Буряад Республикын Хуули тухай
07.08 10.00, 11.30 каб.218

IV. НҮҮДЭЛ "ДУХЭРИГ ШЭРЭЭ"

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономика политика, байгаалийн нөөсөнүүд ашаглалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон

(түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

Баражанай болон Северобайкальска аймагуудтахи онсо харууһатай байгаалийн дэбисхэрнүүд болон аргалалгын-элүүржүүлгын газарнууд: шийдхэгдээгүй асуудалнууд болон хараа боломжонууд
05-09.08 Северобайкальска аймаг

V. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА

М.М.Гершевич – Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ 9.00 каб.
А.Т.Стопичев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политика талаар хорооной түрүүлэгшэ 14.00 каб.

Буряад Республикын Арадай Хуралай 20 жэлэй ойдо

ЛЕОНИД ТУРБЯНОВ: "ЕРЭЭДҮЙН ҮЕЫНХИДТЭЙ ХОЛБООТОЙ ХУУЛИНУУДЫЕ АБАХА ХЭРЭГТЭЙ"

Лeonид Турбьянов – республикын тон дүй дүршэлтэй политикуудай нэгэн, хэлэһэн үгэнүүдын олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй хонирхол ходо татадаг, ханамжануудын заабол үндэһэ баримтатый байдаг юм. Тэрэ үшөө Буряадай XII зарлалай Верховно Соведей депутат байха үеһөө республикада түлөөлэлгэтэ дээдэ зургаанин хүгжөөлгын эхи табилсаһан габыятай. Харгы замын үргэншье, уташье: хубилган шэнэдхэлгын орёо сагуудта Түхэнэй аймаг хүтэлбэрилгөө, олон жэлдэ Буряадай Правительствын Түрүүлэгшын орлогшын тушаал эзэлэ. Удаань 2013 оной сентябрь нарада Буряадай политикин аха захатан табадахи зарлалай Арадай Хуралай депутатаар хунгагдажа, КПРФ-эй фракци толгойлоо.

Тиин Арадай Хуралда "Россиин Федерациин Коммунист парти" фракцийн хүтэлбэрилэгшэ Леонид Дашиевич Турбьянов политика, мүнөөнэй ажал хэрэгүүд, бэлүүлхэ зорилгонууд тухай ханал бодолнуудаараа хубаалдана.

- Минии ханамжаар, иматал Буряад Республикын Верховно Совет, үнэхөөрөө, арад зоной түлөөлэлгэтэй нэн. Илангаяа арбан хоёрдохи зарлалай хүдэлмэрийн онсолмоор: олонийтын бүхы бүлэгүүды, үргэн арад зонийн түлөөлһэн 170 шахуу депутат байгаа. Жэшэнь, аймаг бүхэнһөө аяар таба-табан депутат хунгагдажа, хүдөө нютагуудай ажаһуугшадай эрилтэнүүды хангадаг, эрхэнүүдыень хамгаалдаг нэн. Онсо түүхэтэ үе саг байгаал даа. Зүблөөнүүдэй танхим соо республикын саашанхи хуби заяан тушаа нилээд шанга хөөрөлдөөнүүд дэлгэгдэһэн, ехэл һонин хэлсэлгэнүүд болон ханамжанууд дуралдаһан юм. Иигэжэ бидэ парламентаризмын

шэглэлээр түрүүшын алхамууды хэһэн байнабди. Верховно Соведей нэлгэхэ ёһотой Арадай Хуралтай бүхы найдалаа холбообди. Гэбэшье дээрһээ доошоо ошоһон шугам баримталһан гэхэ гү, али дээрһээ дулдыданги засагай байгуулгын тогтоогдожо эхилхэдэ, гүрэнэй засагай халбаринуудай нэгэн болохо Арадай Хуралай хүсэн нуларжа эхилээ. Тиихэлээрэ гүрэмнай федеративна бэшэ, унитарна түхэлдэ шэлжэн ороо гэшээ ааб даа.

Россида хилэ хамгаалгын, сэрэгэй, хуули эбдэгшэдтэй болон гэм зэм хэгшэдтэй тэмсэлгын асуудалнууд федеральна хэмжээндэ шийдхэгдэхэ ёһотой, гүрэн дотор ниитэ нэгэ экономика дэбисхэр байха болон нэгэ адли налогово политика бэлүүлэгдэхэ ёһотой. Энэниие хэншье буруушаанагүй. Зүгөөр экономика хүгжөөхэ, зоной ажаһуудал зохёохо, соёл хамгаалха гэшэ региональна удахы шанартай зорилгонууд болоно. Субъектнууд – республиканууд,

хизаарнууд, можонууд эдэ асуудалнууды өөһэдөө шийдхэхэ ёһотой. Энэмнай федерализмын уг удха ха юм: зоной ажабайдалай шанар нютагай засагай зургаануудһаа дулдыдадаг. Дээдэ гүрэнэй засаг экономикын, сан жасын болон олонийтын ёһо журамай асуудалнуудта нэгэ янза хандасаяа орхихо ёһотой. Мүнөө экономиконнай тулгардаад байна гэжэ харанабди. Хүгжэхэ аргымнай барагдаһан политическэ байдал тогтонхой. Олзын хэрэг эрхилхээ ханаһан хүн олон бэрхшээлнүүдтэй ушарна, зорилгоёо бэлүүлгэдэнь олон юм мөн хаалта хэнэ. Хүнүүд хаанашье ажаһуухадаа, нэн түрүүн ажалай, мүнгэн зөөрийн, социальна дэмжэлгын асуудалнуудта ханагаа зободог. Харин хүдэлмэрийн нуурунууды нээхэ гэбэл, олзын хэрэг эрхилэлгын байгуулганууды тогтоохо хэрэгтэй ха юм. Тиимэһээ олзын хэрэг эрхилэгшэд нютагаймнай эрилтэнүүды хараадаа абан, мүн дээрһээ хашалта дарлалтагүйгөөр ажал

хэрэгээ ябуулха ёһотой. Энэ талаар региональна хуулинуудай ашаг үрэ ехэтэйгээр хүдэлхэнэ шухала. Теэд Арадай Хуралай дүй дүршэл абаад харахада, бидэ хуулинуудаа федеральна хуулинуудтай зохилдуулха хэрэгтэ ехэ сагаа халгаанабди. Харин экономикмнай хүгжэлтэдэ, олзын хэрэг эрхилэлгэ дэмжэлгэдэ һайн нүлөө үзүүлхээр өөһэдынгөө хуулинуудай түлэбүүды байай зохёоногүйбди. Энэнь харамтай.

Хуули гаргалгын засаг гүйсэдхэхы засагһаа доройтонгүй, бээ даанги халбари шэнгээр хүдэлхэ ёһотой. Тиихэлээрэ парламент хадаа гүйсэдхэхы засагтай зурилдэһэн гүрэнэй засагай зургаан гэнэ бэшэб. Зүгөөр ямаршье хуули ёһоной актууды зүбшэн хэлсэхэдэ, Арадай Хурал нэн түрүүн ажаһуугшадай тала хараха ёһотой. Юуб гэбэл, гүйсэдхэхы засагай зорилго – экономико хүгжөөлгэ. Хүдэлмэрийн "бага гаргаша, ехэ туйлалта" гэхэн дүримөөр ябуулагдадаг хадаа, бага гаргашань ходоодоо ажаһуугшадай хүзүүн дээрэ буухаяа ханадаг. Тиимэһээ хүн зоной тала хараха, ажаһуугшады хамгаалха үүрэгтэй парламент эндэ тон хэрэгтэй.

Минии ханахада, хуули гаргадаг зургаан - Арадай Хурал засагай халбаринуудай хубаарил болон бээ даанги байдал хараалһан Үндэһэн Хуулия гүйсэд бэлүүлхэ ёһотой. Энэмнай засагай халбаринуудай бээ бээдээ эсэргүүсэлгы тэмдэглэнэ бэшэ гэжэ үшөө дахин онсолноб. Шийдхэхэ асуудалнууд тон олон, тэрэ тоодо налогово политика. Тэрэнэй ёһоор, мүнөө гүрэн

доторхи бүхы татабари суглуулбаринуудай аяар 70 процент Москва руу эльгэгдэнэ... Манай парти иимэрхүү асуудалнууды бодхоохо хүсэлтэй.

Арадай Хуралай ашаг үрэтэйгөөр хүдэлхын тула хуулийн түлэбүүды нэн түрүүн зохисотой шэглэлэй хороонууд һайса хаража үзэхэ, шэнжэлхэ ёһотой. Харин ехэнхи депутатуудай сүлөө бэшэ үндэһөөр хүдэлдэг хадань, туһалагшадые хабаадуулан, бусад асуудалнууды өөрынгөө хүсөөр шийдхэхэ шухала. Энэ гурим булганда, тэрэ тоодо манайшье фракцида хабаатай. Депутатууд арад зоной шийдхэгдээгүй асуудалнууды гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ, бэрхшээлнүүдтэнь ехэ анхарал хандуулха ёһотой. Тиихэлээрэ ямаршье асуудалы ерээдүйн үеынхидтэй холбон, холын хараатайгаар хаража үзэхэ хэрэгтэй: тэдэндэ ямар байдалай үндэһэ нуури табинабиди – нуралсал, ажал, социальна хамгаалга... Залуушуулайнгаа ерээдүйе зохёохо ёһотойбди. "Шонын" хуулитай капиталис үедэ ажаһууһан залуушуулнай сэдхэлээршье баян байһай гэжэ ханагдана.

Бидэ аргагүй ехэ гүрэн соо ажаһуунабди, баян түүхэтэйбди. Гэбэшье Росси – Евразийн гүрэн. Тиин гансал өөр өөрын бэшэ, харин үнэн сэхэ байлга болон нэшэл баримталһан олонийтын үзэлые хамарһаа дээгүүр табиха шухала.

"Народному Хуралу Республики Бурятия 20 лет" гэхэн номһоо **Д.МАРХАДАЕВА** оршуулба.

Манай хөөрэлдөөн

ГАБЬЯАТА БАРИЛГАШАНАЙ НАЛБАРИ ТУХАЙ НАНАМЖАНУУД

(Барилгашанай үдэртэ зорюулагдана)

Россиин Федерациин габьяата ба хүндэтэ барилгашан, Буряад Республикын габьяата барилгашан, "Буряад ороной барилгашан-ветеран" гэнэн ниитэ эмхиин хүтэлбэрилэгшэ В.Р.Соктоевой хөөрэлдэбэди.

- Хүндэтэ Владимир Раднаевич, дүтэлөөд байһан танай мэргэжэлтэ хайндэрөөр амаршалнабди. СССР гүрэнэй халан хандарһанай һүүлээр барилгын халбарида гүнзэги хубилалтанууд болоо гээд мэдээжэ. Гүрэнэй Барилгын министрствын, тэрэнэй таһагуудай (Главк, трест, нэгэдэл, комбинат г.м.) орондо элдэб ОАО, ЗАО, ООО ба бусад фирмэнүүд байгуулагдаад, хүшэрхэн эрхэ байдалда хүл дээрээ гараһан түүхэтэй. Проектнэ болон барилгын эмхи зургаанууд булта акционернэ болонхой, дэлгүүрэй харилсануудай оршомдо хүдэлнэ. Манай республикада барилгын халбари баһал горитой хубилаа, энээн тухай манай уншагшадта хөөрөжэ үгыт.

- Россиин хэмжээндэ хая болотор барилгын халбарие Регионууд хоорондын харилсануудай министерство хүтэлжэ байгаа. Шэнээр байгуулагдаһан Россиин Барилгын ба гэр байрын-коммунальна ажахын министерство гүрэнэй бүхы хизаар, можо, республикануудай барилгын халбаринуудые залан хүтэлнэ.

Манай республикын Барилгын ба гэр байрын-коммунальна ажахы шэнжэлгын яаман баригдаха объектнуудые гүрэнэй мүнгэн хангаар хангаханаа гадна тэдэнэй барилгын ябаса хинан шалгадаг үүргэтэй.

Мүнөө үедэ лицензировани хэрэглэгдэхээ болижо, барилгын шанар болон болзор барилгын эмхи зургаанууд өөһэдөө хинаха үүргэ даажа абанхай.

- Республикын Барилгашадай холбоон байгуулагдаад, ямар үүргэ бээлүүлнэ?

- Барилгын эмхи зургаанууд болон захигшадай хоорондохи харилсаануудые залан хүтэлжэ ёһотой юм. Гэбэшье тус холбооной ажалье мүн лэ республикын Барилгын яаман-гүрэнэй зургаан толгойлдог. Иимэ ушар хайн, муушые талатай гээд ханагдана. Энэ байдалай зүбтэй, зүбгүйе саг харуулна бээ.

- Һүүлэй 20 жэлэй туршада болоһон хубилалтанууд хайтай, муутай гээд мэдэжэ. Зэргэсүүлэн харахаар зарим тоо, баримтануудые манай уншагшадтай һонорто дурадхыт.

- Жэшэнь, 1990-ээд онуудай һүүл багта жэл бүри 450-550 мянган дүрбэлжэн метр байрын гэрнүүдые ашаглалгада тушаадаг байбал, мүнөөдөө 250-350 мянганда хүрэнэ, тэрэ тоодо үмсын гэр байра барилга ороно.

Тэрэ сагта жэл бүри 150 млн. хэнэ хирпиисэ хэдэг наа, мүнөө оройдоо 20-25 млн. хүрэнэ. Жэл бүхэндэ 30 млн. дүрбэлжэн метр шэл бүтээдэг байһан шэлэй завод хандархай.

Тимлюйн цементнэ болон шифернэ заводууд урданай хүсэһөө 50 процент хэмжээ-

нэй үйлэдбэри гаргаха аргатай. Түмэрэй-бетон зүйлнүүдэй завод мүн лэ хахад хүсэндөө хүдэлнэ. Улаан-Үдын гэр барилгын болон хүдөө барилгын комбинадууд үнинэй хүдэлнэгүй, зөөри зөөшэ хулуугдажа тарана...

- Һайн талын үзэгдэлнүүд баһа олдохол даа.

- Үнэхөөрөөшье, элдэб нормативуудай хатуу шанга эрилтэнүүдхээ, заал наа аб адли, типовой гэрнүүдые бариха гуримһаа холодообди. Гэр байрануудай интерьер шэмэглэхэ талаар шэнэ үзэгдэлнүүд хайшаалтай, байшангууд хайхан түхэлтэй болоно. Байшануудай гадар тала хайн шанартай, уларилай элдэб нүлөөһөө хамгаалагданхай.

- Түүхэтэ шухала үйлэ хэрэгүүдэй, тодорхойлобол, Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй, мүн Буряад Республикын байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойн баярта зорюулагдажа, ехэ олон байшан баригдаа гээд мэдэнбэди...

- Ниислэл хотыемнай шэмэглэнэн ехэ олон шэнэ байшанууд бодоо: Н.А.Бестужевай нэрэмжэтэ Ород драмын театр, Улаан-Үдын Түбэй стадион, "Юность" гэнэн спортын түб, Бэеын тамирай "Дружба" түб, "Сагаан Морин" комплекс, мүн Г.Цыдынжаповай нэрэмжэтэ оперо болон баледэй театрай, Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын театрай нэлбэн шэнэглэгдэн байшанууд.

Үнэн алдартын, буддын, бөө мүргэлтэнэй шажанай байра байшанууд шэнэлэгдэжэ, шэ-

нээр баригдажа байһаниинь хайшаалтай.

"Абсолют", "Титан", "СМИТ", "Бегос-М", "Сибирь" болон бусад худалдаа наймаанай гоё байшанууд бодонхой. Үндэһэтэнэй банкын, Арбитражна сүүдэй, Федеральна казначействын, Прокуратурын, хэдэн банкнуудай анхарал татама байшанууд баригдаа. Энэһнээ гадна, "Байкальская Гавань" гэнэн ехэ комплекс, Улаан-Үдэ-Уоян гэнэн харгы зубшаад, томо барилга хэгдэнэ.

Иимэ гоё түхэлтэй, хүн зонной ажаһуухада таатай зохид гэрнүүдые барижа байһан мүнөө үеын архитекторнууд, проект зохёогшод болон барилгашадай эрдэм мэдэсэ, дүршэл шадабари, аша габьяа тон ехэ гэхэ байнаб.

- Мүнөө үедэ барилгын халбарида шийдхэгдэхэ эгээн шухала ямар асуудалнуудые нэрлэхээр бэ?

- Нэн түрүүн, тендер болон аукцион үнгэрэхэ арга дүрэ, гурим хайжаруулха хэрэгтэй. Барилга бодото дээрэнэ бээлүүлхэ арга шадалгүй байгаад, иимэ тендер болон аукциондо хабаадажа, барилгын сэн доошолуулаад, мүрысөөндэ илана. Тиигэжэ барилга хэгдэнгүй үлэнэ. Мүн барилгын халбарида үзэгдэдэг "откат", эдилгэ абаха ушарнууд тухай ходо дуудажал байдаг, эшхэбтэр энэ үзэгдэлтэй эрид шууд тэмсэхэ шухала.

Шухала асуудал гэхэдэ, мэргэжэлтэ кадрнуудые бэлдэлгын ажал. Совет үедэ энэ хэрэг ехэ эмхитэй, шанартай нэн. Мүнөө барилгашанай ажалай нэрэ хүндэ үргэхэ шуха-

ла. Хүндэ хүшэр ажалыень оньһожоруулха, салин хүлһыень дээшлүүлхэ хэрэгтэй. Бултанай мэдэһээр, мүнөө барилгын эмхи зургаанууд хари гүрэнһөө ерэнэн зоние олоор ажаллуулна. Тиихэдэнэ өөһэдымнай зон ажалгүй байха юм.

- Аша үрэтэйгөөр эдэ асуудалнуудые шийдхэхэ арга бии гү?

- Мүнөө сагай барилгын арга дүрэнүүдые үргэнөөр хэрэглэхэ хэрэгтэй. Хирпиисэ табиха, нойтон штукатурка хэрэглэхэ, бетоноор хушаха мэтын хүшэр ажалай хэмжээ бага болгохы оролдохо. Шэнэ үеын барилгын материал, оньһон түхээрэлгэ нэбтэрүүлхэ. Тэдэниие республикадаа өөһэдөө үйлэдбэрилхэ шухала. Худалдаа наймаанай предпряти бээш, харин бага ба дунда хүсэһэй үйлэдбэринүүдые байгуулха хэрэгтэй. Эдэ асуудалнууд түрүүшын ээлжэндэ шийдхэгдэбэл, барилгын халбаримнай хүгжэхэл байха.

- Һайн даа, Владимир Раднаевич. Бүхы наһаяа барилгашанай буянтай ажалда зорюулһан Тандаа энэ дэлхэйн бүхы хайн хайхание, ута наһа, удаан жаргал хүсэнэбди!

Туяна САМБЯЛОВА
хөөрэлдэбэ.

ШЭНЭ ДУУНТАЙНЬ ТАНИЛСАГТЫ

Буряад Республикын арадай поэт, соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Алексей Данилович Бадаевай зохёохы зам үргэн ехэ, үрэ түгэс байһан юм. Тэрэ Улаан-Үдэдэ, Москвада хэблэгдэжэ гараһан уянгата шүлэгүүдэй гушан номой автор. Москва ба Ленинградтай олон тоото журналнуудта, нэрлэбэл, "Огонек", "Октябрь", "Юность", "Смена", "Дружба народов", "Нева", "Аврора", шүлэгүүдын толилогдодог байһан юм. Буряад уран зохёолой хүгжэлтэдэ айнахтар ехэ хубитаяа оруулһан поэт гээшэ.

Тиимэһээ тэрэ 2003 ондо Хани Барисаанай орденоор шагнагдаа юм. Алексей Бадаевай 80 наһанай ойдо Буряад Республикын Правительств тэрэниие Агван Доржиевай медалаар шагнаһан байгаа.

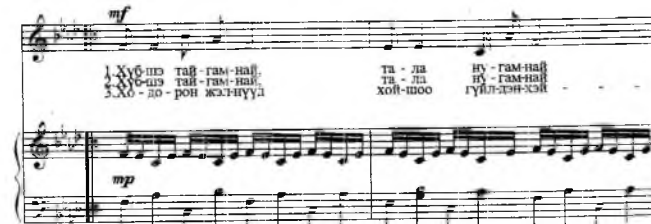

2003 ондо буряад болон ород хэлэнүүд дээрэ хэблэгдэжэ гараһан "Хуби заяан. Судьба" гэжэ номын уран зохёолой талаар Буряад Республикын Гүрэнэй шанда хүртөө нэн. Алексей Бадаев - Ивалгын аймагай Хүндэтэ эрхэтэн, тус аймагай Гимнын автор юм. Августын 25-да хани нүхэрни мэндэ ябаа наа, 86-тай болохо байгаа.

Цыжип
ЦЫНГУЕВА,
наһанайн нүхэр,
ажалай ветеран.

ХАРГЫ ДУУДАНА

Хүгжэмын П.Дамирановай
Үгэнь А.Бадаевай

Хүбшэ тайгамнай, тала нугамнай
Хүбэн сагаан хүнжэлдөө дуурана.
Халуун дуран гэжэ нэрэшэнхэй
Холын харгы намайе дуудана.

Хүбшэ тайгамнай, тала нугамнай
Хүхэ, ягаан сэгсгээр хубсална.
Халуун дуран гэжэ нэрэшэнхэй
Холын харгы намайе дуудана.

Ходорон жэлнүүд хойшоо гүйлдэнхэй -
Холын харгыш хэрэггүй болонхой.
Халуун дуран гэжэ нэрэшэнхэй
Аржун Ордондо жаргалаа олонхойб.

БУРЯАДУУД ХЭДЫБИБДИ?

ЭРДЭМТЫН ШЭНЖЭЛГЭНҮҮДНЭЭ

БУРЯАДАЙМНАЙ түүхын эрдэмэй доктор, профессор Ширав Бодиевич Чимитдоржиев "Буряад-монголшууд, хэды-бибди?" гэхэн ном соогоо "Буряадууд хаана ажаһуудаг бэ?" гэхэн толилолго 2010 ондо үнгэргэгдэһэн Росси доторхи ажаһуугшадые тоо бүридхэлгын баримта үндэһэлэн бэлдэһэн байна.

2010 ондо бүхы Росси гүрэн дотор ажаһуугшадай тоо бүридхэл үнгэрөө бэлэй. Тэрэнэй баримтаар, Россиин Федерациин газар дэбисхэр дээрэ 461 мянга 386 буряадууд ажаһуудаг байна. Харин 2002 оной тоо бүридхэлөөр 450 мянган буряадууд бии гэжэ тоологдоо.

ХЭР ОЛОН БАЙГААБ УРДЫН БУРЯАДУУД?

ВАНДАН ЮМСУНОВАЙ "Хориин арбан нэгэн эсэгийн уг изагуурай туужа" гэхэн түүхэтэ бэшэгүүд соо 1846 ондо 122 мянга 259 бээз хүсэһэн буряадууд Үбэр Байгал шадар 34 дасан ба 144 дугангуудта ябадаг байгаа гэжэ тэмдэглээтэй. Харин Баруун зүгэй буряадай ажаһуудаг газарта оройдоол ганса Алайрай дасан ба нэгэ хэды дугангууд ажалладаг байгаа. Тэдээндэ үсөөхэн лэ буряадууд хүзэглэжэ ерэдэг, харин олонхи буряадууд бөө мүргэлдэ шүтэнги зандаа байгаа. Дээрэ хэлэгдэһэн 122 мянган 259 буряадууд соо баруун буряадууд болон Байгал нуурай хоёр талада ажаһуудаг бага наһатай буряадууд баһал оролсоногүй. Тиимэһээ 19-дэхи зуун жэлдэ бүхыдөө хэды буряадууд ажаһуудаг байгаа хаб?

Тоолоод үзэхэдэ, Үбэр Байгал ба Байгал шадархи газар дэбисхэр дээрэ адагынь 300 мянган буряадууд ажаһуугаа ёһотой, юуб гэхэдэ, тэрэ уеын буряадууд жирирээ 2-3 үхибүүдтэй байжа магад.

БУРЯАДУУДАЙ ҮСӨӨРХЭН ТУХАЙ ТҮҮХЫН БАРИМТАНУУД

1897 оной Россиин Империиин эмхидхэгдэһэн тоо бүридэлөөр, тэрэ үе сагта 298 мянга 500 буряадууд ажаһууна гэжэ баримталагдаа. 1926 ондо СССР гүрэндэ 238 мянга 100 буряадууд бүридхэгдэһэн байна. Иигэжэ буряад арадай үсөөрхэн ушар хадаа Монгол, Манжуур орон руу буряад угсаатанай нүүжэ ошоһонһоо дулдыдаа. 1-дэхи бүхэдэлхэйн дайнда ехэ олон буряадууд хосорһон юм. Хамтаралгын үедэ кулак гээд шадалтай малша зоние хардажа, сүлэлгэдэ эльгээгээд, тэрээн руугаа хосорһон ушарнууд баһал эндэ нүлөөлөө. Хара хирээгэй хаагалаанай үедэ хардалган тушаалганда хэдэн мянгаад буряадууд хосорһон байна бшуу. Мүн 1941-1945 онуудай Эсэгэ

Намжилма БАЛЫЖИНИМБАЕВАЙ фото-зураг

оронгоо хамгаалгын Агуухэ дайнаа хэдэн мянгаад залуу хүрэг буряадууд бусангүй, ами наһантаяа хахасаа.

БУРЯАДУУДАЙ ТОО ДЭЭШЭЛХЭН БАЙНА

1989 оной тоо бүридхэлөөр Буряад ороной дэбисхэр дээрэ 1 миллион 38 мянга 252 буряадууд ажаһууһан наа, 2010 ондо үнгэргэгдэһэн тоо бүридхэлэй мэдээгээр, 972 мянга 21 буряад яһатан гэжэ тоологдоо. Хэрбээ 1989 ондо Буряад Республикада ажаһуугшадай 24 процентнь буряад яһатан гэжэ тэмдэглэгдэһэн наа, 2010 ондо 30 процент гэжэ тоологдоо.

2010 оной тоо, баримтануудай элирүүлэгдэһэнэй һүүлээр, Сибириин ба Алас Дурнын үндэһэн арадууд сооһоо аһан олон саха яһатан, удаань буряадууд гэжэ тоологдоо, саха яһатан 478 мянга 75 хүн, харин буряадууд 461 мянга 389 хүн гэжэ бүридхэгдөө.

ЗАХААМИНАЙ БУРЯАДУУД ЭГЭЭЛ ОЛОН БАЙГАА

2002 оной тоо, баримтаар эгээл олон буряадууд Захааминай аймагта (19.738), Түнхэнэй аймагта - 16.115, Зэдын аймагта - 15.070, Сэлэнгын аймагта - 13.174, Хэжэнгын аймагта - 12.042, Хурамхаанай аймагта - 11.950, Яруунын аймагта - 10.950, Ивалгын

аймагта - 10.836, Хориин аймагта 7.811 буряадууд ажаһуудаг байгаа.

2010 оной тоо, баримтаар, Эрхүү могодо 77.667 буряад яһатан ажаһуугаа, харин 2002 ондо эндэ 81 мянган буряадууд ажаһуудаг байгаа бшуу. Үбэр Байгалай хизаарай дэбисхэртэ 73 мянга 941 буряадууд гэжэ тоологдоо, харин 1989 оной тоо бүридхэлөөр эндэ 66 мянга 600 буряадууд бии гэжэ баримталагдаһан.

БУСАД ГАЗАРАЙ БУРЯАДУУД

2011 ондо хэлэгдэһэн Бүгэдэ Буряадай үндэһэн соёлой эблэлэй бүклет-фотоальбом соо Москва хотодо 20 мянган буряадууд ажаһуудаг гэжэ баримталагдаһан. Санкт-Петербургта 1152 буряадууд ажаһуудаг.

Сибириин хизаар доторхи регионуудта тон олон буряадууд (8 мянган) хүн Саха Республикада ажаһууна. Красноярскын хизаарта - 1051, Тывада - 463, Томскдо 603 буряадууд гээд тоологдоно.

ҮШӨӨ НЭГЭ БОДОМЖОЛХООР ТОО, БАРИМТА

1989 оной тоо, баримтаар, Казахстанда - 1172, Украинада-849, Узбекистанда - 635, Кыргызстанда - 229, Белоруссида 158 буряадууд ажаһууһан байна.

Ехэ олон буряадууд Монгол орондо ажаһуудаг. Тэдэний тоо элдэб тоо бүридэлөөр 50 мянгаһаа 100 мянга хүрэтэр тоологдодог. Хитад гүрэний Дотор Монголой хошуун, номонуудта 10 мянганһаа дээшэ буряадууд ажаһуудаг байна.

Гэхэтэй хамта, буряад яһатанби гэжэ бээз тоолоод, баһа түрэлхи хэлээ мэдэхгүй гомдолтой мэдээсэл тэмдэглэжээр. 1970 оной тоо бүридхэлэй мэдээгээр, бүхы буряадуудай 92,8 процентнь буряад хэлээ түрэл гэжэ тоолодог байгаа, харин 1989 оной баримтаар, 86,6 процентнь буряад хэлээ түрэл хэлэн гэжэ тэмдэглэһэн байха юм. Энэ тоо, баримта жэл бүри доошолжо, буряад хэлэнэй бодото байдалай доройтожол байһыень мүнөөдэрэй үе саг гэршэлнэ бшуу.

ҮОНИН ТОО, БАРИМТАНУУД

2010 оной тоо, баримтаар, Бүхы Россиин Федерациин дэбисхэр дээрэ 142 миллион 900 мянган хүн ажаһуудаг байна. Бүхы бүмбэрсэг дэлхэйн эгээл олон ажаһуугшадай гүрэнууд соо Росси гүрэн 8-дахы һуури эзэлнэ. Эгээл олон - 1 миллиард 335 мянган зон Хитадта, Энэхэгтэ - 1 миллиард 210 мянга, США-да - 309 миллион, Индонезидэ - 238 миллион, Бразилида - 191 миллион, Пакистанда - 166 миллион, Бангладештэ 147 миллион хүн ажаһуудаг байна.

ЮРЭ БУСЫН БАЙДАЛАЙ ЮРЫН БЭШЭ ОЙЛГОСОНУУД

ЗУРХАЙ - ХҮН БА ЮРТЭМСЫН АЖАҢУУДАЛЫЕ ШУДАЛХА АРГА

Зурхай гэшэ нэгэ ехэ эрдэм гэшээ. Юртэмсын бүхы юмэн ба үйлэ ажамидарна, хубилна, хүгжэнэ ха юм. Эдэ хубилалтанууд үйлэ болон юмэнүүдээ бээ бээтээ харилсажа, дайралдан түлхисэлдэжэ байһанһаа нэлгэгдэдэг. Бүхы юмэн ба үйлэнүүд табан һуудалтай байдаг. Үргэһөөр ойлгоходо, оршон байгаали болон хүн юртэмсэдэ одо мүшээдэй нүлөөлһэн тухай эрдэм гэшээ. Одо мүшэд ба планетэнүүд хүн ба байгаалида үе болоод лэ хайн ба муу нүлөө үзүүлдэг гэшээ. Энэнь хадаа табан һуудалнуудые үндэһэлэн ойлгуулдаг.

Зурхай 5 эхин зүйлнүүдэй ойлгосонуудтай: гал - улаан, шорой - шара, түмэр - сагаан, уһан - хара, модон - хүхэ. Эдэ табан эхин зүйлнүүдэй харилсаанай ябуулга эхэ, хүбүүн, нүхэр, дайсан гэхэн харилсаанда гаргагдана. Иимэхэн жэшээ харуулмаар:

Хүбүүн	нүхэр	дайсан	эхэ	
Гал	шорой	түмэр	уһан	модон
Шорой	түмэр	уһан	модон	гал
Түмэр	уһан	модон	гал	шорой
Уһан	модон	гал	шорой	түмэр
Модон	гал	шорой	түмэр	уһан

Зурхай соо жэл, хара, үдэр, саг гээд 12 амитанай нэрээр ба эдэ табан зүйлнүүдэй үнгөөр тэмдэглэгдэдэг. Эрэ жэлнүүд: хулгана, бар, луу, морин, бишэн, нохой. Эхэнэр жэлнүүд: үхэр, могой, хонин, тахья, гахай. 12

жэлэй цикл (һубарилай тойрог) табан эхин зүйлнүүдтэй нэлгэлдэн, ээлжэлдэн эрьелгэ - рабжуун - 60 жэлэй һубарилай тойрог гэшээ. Жэл дүрбэн һубарилалһаа бүридэнэ: хабар, зун, намар, үбэл. нарын литэ жэлэй 24 хаһа - уларил хараада абтагдадаг.

УЛАРИЛАЙ ХАҢАНУУД:

Хабарай эхин
Саһанай хайлаан
Амитадай нойрһоо нэрилгэ
Хабарай үдэр һүниин тэнсэлгэн
Оожом - намарай тарьяан
Хабарай тарилга
Зунай эхин
Мал таргалха
Тарьяан хоолослохо
Зунай һүүл
Нулаар шараха
Намарай эхин
Хүйтэрхэ
Сагаан шүүдэр
Намарай үдэр һүниин тэнсэлгэн
Хүйтэн шүүдэр
Хюруу уналга
Үбэлэй эхин
Бага саһатай
Ехэ саһан
Үбэлэй һүүл
Хүйтэрхэ
Янгинама хүйтэн.

Тиигэжэ оршон тойронхи байгаалида нэлгэлдэн байһан нэгэ жэгдэ дабтаса хүнэй бээ махабадта, тэрэнэй байгаалитай харилсаанда нүлөө оруулдаг. Шажан мүргэлэй хүзэгтэ үргэл мүргэлнүүд, ёһо гуримууд тохёолдожо болохо муу үйлэ хэрэгүүдые усадхаха, зайлуулха гэхэн ехэ удхатай гэшээ.

ГАЛ - ЭХИН ЗҮЙЛЭЙ НЭГЭН

Агуухэ эхин зүйл - гал улаан үнгэтэ юм. Азиин арад гал зүйлдэ ехэ шүтэдэг, гал эзэниие эдээнэй эгээл хайн, эгээл тарган талаһаань үргэжэ хүндэлдэг шуу.

Басага хүргэжэ ерэхэдэ, урдын буряадууд бэрийн шэнэ гуламтадаа гал бадарааха гэхэн ёһо гурим үнгэргэдэг байгаа. Энэнь хадаа хадамда гаража ерэхэн хадамуудайнгаа һээы гэрэй гуламта унтараангүй, саашань угаараа дамжуулха гэхэн гүнзэгы удхатай. Гал гэшээ ажамидаралай эхин. Тиимэл хадань буряад-монголшуудай һүлдэ тэмдэгтэ соёмбо - гал дүлэнэй дүрэ байдаг хаш.

Урдандаа буряад эхэнэр гэрэйнгээ гал гуламтада шэнэ шанаһан сай, эдээнэй дээжэ эгээл түрүүн үргэдэг һэн. Айлшаншые хүндэлһэн эдээн табалһаа нэн түрүүн галда үргөөд, һүүлдэнэ өөрөө ама хүрэдэг байгаа. Гал гуламтаа хүндэлэн, нэрэгүй хургаараа сайһаа сүршээ болон эдээнэй дээжэһээ шэмхэлэн галдаа заабол үргэжэ ёһотой.

Галдаа үргэхэдөө, амгалан байдалай үршөөл хайрада хүртэлгэ болоно. һанзай, адис, уталга гэшээ гал гуламтын эзэнэй гол шэнжэ. Мүн эдэ зүйлнүүдхээ гараһан утаан арюудхаха, сэбэрлэхэ гол үүргэтэй гэжэ эрдэмтэдхэ гэршэлдэг.

Түс хуудаһа Цырегма САМПИЛОВА бэлдэбэ.

ЗҮБ БЭШЭХЭ УХААНЬАА

«БУРЯАД ҮНЭН» ХЭБЛЭЛЭЙ БАЙШАНДА Буряад Улсын Засагай газарай дэргэдэхи буряад хэлэнэй комиссиин нэрэ томьёоной хорооной зүблөөн боложо үнгэрөө нэн. Тэрэ зүблөөн дээрэ буряад хэлэн дээрэ албан зургаануудай, эмхинүүдэй нэрэ, гаршагуудые буряад хэлэн дээрэ зүб бэшэхэ тухай хэлсэгдээ. Мүн баһа буряад хэлэндэ шэнэ үгэнүүдэй, нэрэ томьёоной бии болохо үндэһэн, арга түхэлнүүд харагдажа үзэгдөө. Нэрэ томьёоной хорооной зүблөөндэ сугларһан хүнүүд ехэ эдэбхитэй энэ ажалда оролсожо, олон һанамжа дурадхалаа оруулба.

Иймэрхүү дурадхалнууд ороһон байна гэбэл:

- 1930 онууд болотор хэрэглэгдэжэ байгаад, совет засагай үзэл сурталай шалтагаанаар буряад хэлэнһээ хасагдаһан, толи сооһоо гаргагдаһан үгэнүүдээ шэнэ удхатайгаар нэргээхэ (жэшээлхэдэ: нам - партия, улс – республика, сайд – министр, улс түрын – политический, сомон – сельское поселение, дарга – руководитель);

- шэнэ үгэнүүдые (томьёонуудые) бии болгодог фонетикын аргые нарин шудалжа үзэхэ;

- үгын эхин үедэ «һ» үзэгые «с» үзэгөөр нэлгэжэ бэшэхэдэ, шэнэ удхатай үгэ гаргаха нэгэ аргань гэжэ ойлгохо (жэшээнэ: «һонин - новость», ба «сонин - газета», «һайд – сановник, вельможа», ба «сайд – министр», «һан - казна, ба «сан – финансы»);

- буряад хэлэнэй эшэ үндэһэн болохо монгол бэшэгэ багшанарта, эрдэмтэдтэ, сэтгүүлэгшэдтэ һайса зааха;

«Россиин Федераци» гэжэ буряадшалжа бэшэхэ бэшэ, харин «Ородой Холбооной Улс», «Глава муниципального района» албан тушаалые «Муниципальна аймагай толгойлогшо» гэхэ бэшэ, харин «Аймагай засаг дарга», «Глава сельского поселения» гэхэн тушаалые «Сомон дарга» гээд бэшэхэ һанамжа мүн байна.

Суглаанай дүнгөөр зарим үгэ, албан зургаануудай нэрэ зүб бэшэхэ тухай дурадхаһан заабари бэлдэгдэбэ, танай һонорто доро үгтэбэ. Энээхэн хүндүүлхэй асуудалаар һанамжа дурадхалаа оруулхые, нээлтэтэй зүбшэн хэлсэхые таанар уншагша олондоо, хэлэ бэшэгэй эрдэмтэн багшанар, мэргэн хүнүүдтээ хандаха байнабди.

Бадмажаб ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ,
нэрэ томьёоной хорооной нарин бэшээшэ.

БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ ЗАРИМ ҮГЭНҮҮДЫЕ (ТОМЬЁОНУУДЫЕ) ЗҮБ БЭШЭХЭ ГЭЖЭ ДУРАДХАҺАН ЗААБАРИ

1	2	3	4
Албанай ёһоор ород хэлэн дээрэ бэшэгдэнэ	Мүнөө дээрээ буряад хэлэн дээрэ бэшэгдэнэ	Жэнхэни буряад хэлэн дээрэ бэшэгдэнэ	Ажаглалта (Яряанай хэлэндэ)
Правительство Республики Бурятия	Буряад Республикын Правительство	Буряад Улсын засагай газар	Буряадай засагай газар
Глава Республики Бурятия	Буряад Республикын Толгойлогшо	Буряад Улсын Толгойлогшо	Буряадай толгойлогшо
Министерство образования и науки	Һуралсалай ба эрдэм ухаанай министерство	Эрдэм һуралсалай яаман	
Председатель Правительства	Правительствын түрүүлэгшэ	юрэнхы сайд	
Заместитель председателя Правительства	Правительствын түрүүлэгшын орлогшо	юрэнхы сайдай орлогшо	
министр	министр, һайд	сайд	посол - элшэн сайд
Глава муниципального образования – мэр г.Улан-Удэ	Улаан-Үдэ хотын муниципальна байгууламжын толгойлогшо - мэр	Улаан-Үдэ хотын засаг дарга - мэр	ниислэлэй засаг дарга-мэр
Муниципальное образование «Баунтовский район»	«Баунтын аймаг» муниципальна байгууламжа	«Баунтын аймаг» орон нютагай байгууламжа	
Глава муниципального образования «Хоринский район»	1. «Хориин аймаг» муниципальна байгууламжын толгойлогшо 2. «Хориин аймаг» муниципальна байгууламжын гүлваа	Хориин аймагай засаг дарга	аймагай засаг дарга
Администрация муниципального образования «Закаменский район»	«Захааминай аймаг» гэхэн муниципальна байгууламжын захиргаан	Захааминай аймагай орон нютагай захиргаан	
Муниципальное образование «Оёрское»	«Оёорой» муниципальна байгууламжа	«Оёорой» сомон	-Оёорой сомон - Оёорой һомон
Администрация муниципального образования сельское поселение «Нижне-Иволгинское»	«Доодо Ивалгын» муниципальна байгууламжын хүдөөгэй һууринай захиргаан	Доодо Ивалгын сомоной захиргаан	
Глава администрации муниципального образования сельское поселение «Санагинское»	«Санагын» гэхэн муниципальна байгууламжын хүдөөгэй һуурин газарай толгойлогшо	Санагын сомоной дарга	- сомон дарга - һомон дарга
начальник дорожно-эксплуатационного управления		харгын ажахын дарга	
начальник ЖКОХ	гэр байрын-коммунальна ажахын дарга	хотын ниитын ажахын дарга	
государственные и муниципальные услуги	гүрэнэй ба муниципальна туһа хангамжа	гүрэнэй ба нютагай захиргаанай үйлэшэлгэ	үйлэшэлхэ – оказатъ услуги
Филиал государственного бюджетного учреждения «Многофункциональный центр Республики Бурятия по предоставлению государственных и муниципальных услуг» по Бичурскому району	«Буряад Республикын гүрэнэй ба муниципальна туһа хангамжын олон үүргэтэ түб» гэхэн гүрэнэй бюджетнэ эмхи зургаанай Бэшүүрэй аймагай филиал	Буряад Улсын гүрэнэй ба нютагай захиргаанай үйлэшэлгэ үзүүлхэ олон үүргэтэ түбэй Бэшүүрэй аймагай һалбари	
полиция	полици	сагдаа	
муниципальный	муниципальна	орон нютагай захиргаанай	орон нютагай
страхование	үридшалан гарша даалга	даадхал	Фонд обязательного медицинского страхования – элүүр мэндын даадхалай жаса
государственная должность	гүрэнэй тушаал	албан тушаал	
губернатор	губернатор	амбан захирагша	
отделение журналистики и рекламы		сурбалжалха ухаанай, сурталшалгын таһаг	
центр филологии и массовых коммуникаций		хэлэ бэшэгэй, олоной харилсаанай түб	
кафедра бурятского языка и методики преподавания		буряад хэлэнэй болон онол заабариин тэнхим	
общешитие № 4 лицей-интернат № 1	4-дэхи хамтын байра 1-дэхи лицей-интернат	хамтын байра № 4 лицей-интернат № 1	

общество с ограниченной ответственностью (ООО)	ООО	хизаарламал харюусалгатай бүлгэм (ХХБ)	
ОАО	нээмэл акционернэ бүлгэм	хуби ниилүүлһэн бүлгэм	
коммерческий	коммерческэ, наймаанай	аралжаанай	
Российская Федерация	Россиин Федераци	Ородой Холбооной Улс (ОХУ)	
Россия	Росси	Ород Улс	
кадровая служба	кадрын албан, ажаллагшадтай хүдэлхэ албан	хүнэй нөөсын албан	
Международный всебурятский фестиваль «Алтаргана»	Уласхоорондын буряадай үндэһэтэнэй фестиваль «Алтаргана»	Бүгэдэ буряадай «Алтаргана» наадан	
вольная борьба	дүрэ буляалдалгын барилдаан	сүлөөтэ бүхын барилдаан	
бурятская борьба		буряад бүхын барилдаан	бүхэ барилдаан
документ	документ, саарһа баримта	бэшэг баримта	
улица	үйлсэ	гудамжа	
федеральное	Федеральна	түрын	
казначейство	казначейство	сангай жаса	
Министерство финансов	Мүнгэн һангай министерство, Финансын министерство	Сангай яаман	
Район (сельский)	аймаг, район	аймаг	
Район (городской)	район	хороо	
Регион	регион	нютаг мого	
федеральный	федеральна	гүрэн түрын	
государственный	гүрэнэй	гүрэнэй	
Федеральное государственное учреждение	гүрэнэй федеральна эмхи зургаан	гүрэн түрын зургаан	
Федеральная служба безопасности		Аюулгүйе сахиха гүрэнэй албан	
Республиканский	республиканска, республикын	улсын	
Республиканское государственное учреждение	республикын гүрэнэй эмхи зургаан	улсын эмхи зургаан	
Бурятский республиканский педагогический колледж	Буряадай республиканска багшанарай колледж	Буряад улсын багшын колледж	
Забайкальский край	Забайкалийн хизаар	Үбэр Байгалай хизаар	
Иркутская область	Эрхүүгэй область	Эрхүү мого	
региональный		нютаг могойн	
управление	управлени	захиргаан	
служба		албан	
директор	директор	захирал	
руководитель, начальник		дарга	
учреждение		эмхи зургаан	
организация		эмхи	
председатель		түрүүлэгшэ	
комитет		хороон	
отдел		таһаг	
филиал		һалбари	
инспекция		байсаалта	
инспектор		байсаагша	
территориальный орган		нютаг дэбисхэрэй зургаан	нютагай зургаан
Представительство		түлөөлгэтэ газар	түлөөлэлгэ
Полномочное представительство		бүрин эрхэтэ түлөөлэлгын газар	бүрин эрхэтэ түлөөлэлгэ
предприятие		үйлэдбэри	
экономика	экономико	эдэй засаг	
суд	сүүд	шүүхэ	шүүхын газар
партия	парти, нам	нам	политическая партия – улас түрын нам
День бурятского языка	Буряад хэлэнэй һайндэр	Буряад хэлэнэй үдэрлиг	

СУУТА ЗОНОЙ СОЛОТО ХЭРЭГҮҮДНЭЭ

(Түгэсхэл. Эхинийн урдахи дугаарта).

Ажабайдалай хоёр үзүүрые агшам зуур «харахан» Ц. Бадмаев арга-аханаар иигэжэ хэлэбэ: «Зүб даа... баледэй артист шахтер хоёрой ажал тон адли гэгдэдэг. Бидэшни гүрэнэй харгал-залга доро, хүнгэлэлтэтэй зон гээшэбди». Ажаглахадамни, Цыден Бадмаевай шэнээ шэнжэнь һулабаршаг харагдаа нэн. Эжэлэнгүй: «Таамни хэды оной бэлэйт?» – гэжэрхибэб. «Хорин хоёр онойб. Шанга үйлэнүүдые наадахаяа болинхойб. Намда хүндэ болоо», – гэжэ нам зохидоор дуугархадань, дундамнай аажам байдал мэдэрэгдэхэ юм.

Ээрсэг шэнгээр эрьелдэхэ, Нюргагүй мэтээр нугаралдаха аргатайшые наа, хаанаһаашые хүсэхэб даа Петр Абашеевэй шиираг бэе, шанга балсангуудые. Энэмнай залуу хүн ха юм. Гэбэшье

Гаруудин дабаагүй Гималайнууд үгы, Бадмаевай ябаагүй оронүүд үгы!

Ямар ехэ арга боломжотой хайн сагта түрэн зонтой хүн гээшэб? Хуби заяандаа – баясаха, абьяас оюундаа – омогорхохо Хүн энэл ябаа... Зүгөөр гэгээн дэбжэлтэ бисалгажа, бодолоороо хүгжэлтэ туйлагшад тэрэнээ бусадта мэдүүлдэггүй. Гэбэшье зарим хүнүүд далда аргаар бээл найрхажа, үлүү үгэ соо төөридэг. Үлүү үгэ хүндэ наалта хэдэг. Ужаг үгэ аманай нобшо-ноохой ха юм.

Арад үндэнэтэн бүхэн олон зуун жэлэй гүн соёлтой, уран урлалай үндэн баялигтай гэжэ мэдэрхэ ёһотойбди. Буряадууд Буддаадын гүн ухаанһаа (философиһоо) эшэ татадаг бодото түүхэтэйбди. Ямар олон эрдэмтэд элдэб нэлбаряар урган гараһаниинь энэ хэлэг-шыемнай баталжа үгэдэг.

Саашань хэлэхэдэ, ноябриин 28-ай үдэшэ Союзуудай Байшангай колонно зал соо декадымнай литературна хубиие РСФСР-эй Уран зохёолшодой холбо-оной түрүүлэгшэ Л.С. Соболев нээбэ. Мүшэтэжэ һууһан үй түмэн айлшадые амаршалаад, Буряадай АССР-эй Верхов-но Соедэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Д. Цыремпилодо үгэ үгэбэ. Удаань поэт Цырен-Базар Бадмаевай (инвалид хүн тухай) «Гурбан мөөрэтэй машинахан» гэжэ шүлэгы ород хэлэн дээрэ Москва-гай артист нуга хүрэмэ хоолойгоор мата-жа ханхинуулба! Ямар гоё, гүн удхатай шүлэг гээшэб?!

...Хатуу шангаар эздэлхэн энэ шүлэг тэрэ Ехэ колонно залые өөрынгөө эрхэ-дэ хуряжа абашанхай, зон соо шиидш гэхэ шэмээн үгы, юрэдөө, хоһон мэтэ-эр үзэгдэхэдэл гээ бэлэй. Шэди ехын самсаалта шүлэгэй долгинуудай, һонор оршониё һолонготуулан эзэлхэ үедэнь, минии сэдхэл ООН-ой Генеральна Ассамблейн орой дээгүүр туг хүлдөөр далитажа, дорюун омог хоолойгоор дуулан гиихэдэл гээ бэлэй... Уран үгын хүсэн наран шэнги хурса!

...Гэнтэ тайзанай ара талада хоёр залуубар эрэшүүл орожо ерээд: «Бидэ поэт Цырен-Базар Бадмаевтай уулзахам-най, хаана гэшэб, зам табиит!» – гэжэ ёһолон зогсод. Тэдэнэй ойро Дондоб Очиров (декадын комсорг) бии боложо, РСФСР-эй Уран зохёолшодой холбоондо үглөөдөр бараалхаха аргаа бэдэрэгты, мүнөө олдохонь бэрхэтэй байна гээд үдэшэбэ.

Буряадай литература болон искусствын түгэсхэлэй концерт Ехэ театрай филиал соо декабриин найманай үдэшэ хүшэгээ нээбэ. Түрүүлэн «Славное море – священный Байкал» гэжэ ара-дай дуугаар ама хахалба. Симфониче-ска оркестрэй хүтэлбэри доро зуугаад хүнһөө бүридэһэн декадын нэгэдэмэл хоор гүйсэхдөө. Солистнууд РСФСР-эй габыата артист Л. Линховоин түрүүтэй баһал суутай, солотой артистнууд: Б. Балдаков, В. Манкетов, В. Бамбацыре-нов, А. Седов, дирижер Буряадай АССР-эй искусствын габыата ажал ябуулагша В. Васильев.

Тэдэ үдэрнүүдтэй тааралдуулан, Хэ-жэнгын «Победа» колхозой түрүүлэгшэ Цыден Нимаевич Цыренжапов Хара далайн эрьһээ хүрэхэ ерэбэ. Тэндэ амарһан байгаа. Хэжэнгын арадай хоо-рой табан хүбүүдээр зэргэлээд, амяараа таһаг соо поэт Вл. Петоновтой суг байр-лаба. Урда үдэшэнь уран зохёолшо Ц.Н. Номтоев ерэхэ, ехэ хөөрэлдөөн болоо нэн. Мүнөө тэрэниие дурсаха саг үгы. Энэмнай «Армения» гостиницын (зошо-луурай) дүрбэдэхэ дабхартахи аалин, һонор таһалгада бэлэй.

Түгэсхэлэймнай концертын түрүүшын хуби «Игорь Тайжа» опероһоо хэсэг та-бигдажа байгаа. Игорь Тайжын ролии Буряадай АССР-эй габыата артист В. Манкетов, Кончак хааниие РСФСР-эй габыата артист Н. Линховоин гэгшэд гүйсэхдэжэ байгаа.

Концертын хоёрдохи хубиие Хэжэн-гын арадай хоороор нээхэ ёһотой һэн тулань, бидэ хоёрдохи хүшэгын ара-да байра байрааа олоод, жэрылдэжэ зогсонбди. Сценын түрүүшын хахадта «Игорь Тайжын» хүгжэм (А. Бородин-най) түгэсхэлэйнгөө ян татажа дүүргэхэ тээшээ замхажа байха үедэнь, альга ташалган абьяастай шангаар нээржэ мэдэбэ. Байн-байн альга ташалганай хүүемэ абьян оншоёо оложо:

Лин-хо-воин!

Лин-хо-воин! – гэнэн эршэтэ солор-холоор эбхэржэ мэдэбэ.

* * *

Ниислэл Москва Нэрмэ баяраар Салют үгэнэдэл Сасаран тэнэрбэ – Баас дуушание Барлажа дэбэрбэ!

Лин-хо-воин! Лин-хо-воин!

Олон ярусна Омог танхимы Хэдэн мянган хүн Хэлбэлзүүлжэ байба. Хүлөөрөөш наншан, Хүнхинүүлжэ байба:

Лин-хо-воин! Лин-хо-воин!

Сахилгаан үгышые наа, Сансарын дуундал Кремлийн харьяаһаа «Хэнгэргэ» нээрбэ. Түгэс дуушамнай Түүхэдэ элирбэ!

Лин-хо-воин! Лин-хо-воин!

Оюун бэлигэй Орьёл үндэрһөө Гаһар хоолойгоо Гайхуулан ерэбэш. Домогто театрые Доһолгон ерэбэш!

Лин-хо-воин! Лин-хо-воин!

Баярай элшэнүүд Бахархал түрүүлнэ – Нүрөөтэ долгиёо Нүжэргэн эбхэрүүлнэ! Альга ташалган – Агуу хүсэн лэ!

Лин-хо-воин! Лин-хо-воин!

...Урданнай һанжажа байһан хүндэ хүшэгэ гэнтэ дээшээ хөөрөжэ, мүнөө һаяхан хүүжэ байһан «юртэмсэ» абья хатан замхашоод, түмэн зоной шарай-гаар мүшэтэжэ байбал даа. Аяар дээрэ дүрбэдэхэ яруста Цыден Нимаевичай шарайе танижархибаб. Ямар томо нюур гээшэб? Тэрэ багай оршондо гансаараа толорно...

Тэрэ үдэшэ манай таһалгада Цыден Нимаевич орожо ерээд: «Нүхэ-аад, манайш барас хоолойто Линховоимнай

Түрүүн Мавзолей орожо ёһолхо, тиигээд удаалан Оружейнэ Палатын «Юртэмсэ» үзэхэ гэнэн манай Буряадай искусство болон литературы түүхэтэ декадын түгэсхэлэй үдэр нэн.

Һасаран Лодонович Линховоиной гол рольнуудта наадаһан оперонуудые би хайн мэдэхгүйб. Зарим тэдынь дурда-адшые яалайб. Юрэдөөл, «Энхэ-Булад Баатар» оперодо - Хаанай, Т. Хренни-ковэй «Шуурган дундуур» опероһоо Сторожевэй парти бэлэдхэжэ байһан хэсэг 1957 ондо хараһанби. Буряадай габыата солотон, баледэй артист Вик-тор Дамбиевтай ороһомди. Һанаандам һаяхан шэнги аад, уулзахын аргагүй зүүдэн мэтэ хоһон лэ... Артистнууд элдэб рольдо наадажа, экран дээрэ дүрэ, шарайгаа орхижо, хэтэдээ амиды мэтэ үлэдэгөөрөө золтой зон гээшэ. Зохёохы ажалтанай тон нарыар минар-лажа хэнэн бүтээлнүүд гүнзгы удха багтаһан байдаг гээд ниитэлэн хэлэе.

москвагайхидые ямар ехээр бахарху-улба гээшэ бээ!» – гэжэ утаар татан, омогорхолтойгоор хэлэжэрхибэ.

– Юун болоо бэ? – гэлдэн, анхарал-най урдаһаань татуурба.

– Намтай суг һууһан эрэшүүл сооһоо нэгэниинь һууриһаа бодолгондоо: «Этот Линховоин – великий Линхово-ин, красивый и сильный бас!» – гээд хэлэжэрхибэ. Хажуудань ябааша томо нүхэрын: «Да... – гэжэ таһалдуулан, – он, действительно, великий артист», – гэжэ хэлээд, дуугай саашалжа яба-хадаа: «Мы, москвичи, впервые видим живого Кончака», – гэжэ нэмэбэ. Эдэ, залуу зон аад, ямар бэрхээр сэгнэлтэ үгэнэ гээшэб гэжэ гайхаад, «Вы кем работаете?» – гээд асуубаб. «Я артист Малого театра», – гэбэ. Битнай һонор, һонин зоноор уулзаһан аад, хөөрэлдэхэ саггүйдэбэ. «Һайн юумэ һард гээд, далда ороходоо түргэн гүб даа», – гээд хэлээ нэн.

Хоноод, үглөөнэй хоол баряад бай-тарнай, хүн бүхэндэ биледүүд үгтэбэ.

«Москва Кремль

Билет № 9

На посещение государственной Ору-жейной Палаты

на 9 декабря 1959 года

Начало сеанса

в 14 часов 30 минут.

Вход в Боровицкие ворота»

...Рольдоо гүнзгыгөөр орожо, дото-ройнь байдал зүбөөр задалан харуулха гээшэ артистын онсо шадабари ба бэлиг!

Түгэсхэлэй үгэ

Н.Л. Линховоин – үнэхөөрөө агууехэ артист. Буряадай искусство болон лите-ратурын декадын үедэ тэрэ хэн ябаһанаа гүйсэд харуулжа суурхалан ба искусствын бүхэдэлхэйн дүрэлжөөн дээрэ тодоржо ерэнэн түүхэтэй.

Декадын удаа хоёр-гурба дахин Москва уригдажа, тэндэ «Игорь Тайжа» оперо-до Кончак хаанай ролии гүйсэхдэхэ, ганса москвагайхид хараа бэшэ, дэлхэйн олонийтын түлөөлэгшэд суута артистын солорхол дуудажа, альга ташаһан гээшэ.

Советскэ Союзай алдарт артистнарай бүридэлдэ уригдажа, Н.Л. Линховоин Ази, Африкын оронуудаар концерт үгэжэ ябахадаа, аяар холын Африкын гүн соохи нэгэ гүрэнэй тайзан дээрһээ суута «Хүрин хээрээ» дуулажа дүүргээд, харагшадтаа баяраа мэдүүлэн, ёһолон дохиходонь, гайхажа хахашаһаар уша-рал: олон түмэнэй дундаһаа «Үшөө нэгэ буряад дуу дуулыт!» – гэжэ шанга гэгшээр һүхиржэрхибэ...

Саашаа ута хөөрөөн нэн, мүнөө иигээд лэ дүүргэе.

Дансаран ДОРЖОГУТАБАЙ, Хэжэнгэ.

«Хүхюу буряад» гэнэн республиканска конкурс «Ябаган зугаа» номинацида

НЭГЭ нюттагта болоһон ушар. Ород хэлэ ехэ найн мэдэхгүй хүн магазин ерээд, хилээмэ абаха гэбэ ха. Хоёр бүүлхэ хилээмэ абаха байгаа, тиигээд яагаад зүбөөр хэлэхэм гээшэб гэжэ ханаагаа зобобо ха. “Нэгэ бүүлхэ хилээмэ үгыт даа» гээшэнь ород хэлэн дээрэ: “Дайте одну булку хлеба”. Яагаад “хоёр бүүлхэ хилээмэ” гэхэ гээшэбиб гэжэ ехэ бодобо: “Два булка хилээмэ гээшэ гү, али две булка хлеба гээшэ гү? Зүб яагаад хэлэхэ гээшэб”. Ядаад лэ, наймаашанда хэлэбэ ха: “Дайте три булку хлеба, одну не надо”, - гэбэ. Тиигэжэ хоёр бүүлхэ хилээмэ алаабхиһаа абажа, гэртээ ошоо гэдэг.

МАНАЙ нюттагай ехэ мэдээжэ уран зурааша үбэлэй сагта Москва ошобо. Шэлүүһэн малгай үмдөөд ябаа. Уран зураашад ехэ хонирхожо: “Ямар гоё малгайтайбиш? Ямар арһан гээшэб?” гэжэ хонирхожо. Тиихэдэнь “шэлүүһэн” гэжэ үгын ород хэлэн дээрэ оршуулгынь ехэ ханажа ядаад: “Родная сестра лисы”, - гээ нэмби гэжэ хөөрөө нэн.

ЭНЭ ушар нэгэ хүдөө нюттагта болоо ха. Газарта хүүгэд һуунхай наадажа

байна. Нэгэ томо шабааһа табяад, энэ манай һургуулийн директор гээшэ гэнэ. Энэ манай багшанар гээшэ гээд, мориной тонтоогоолнууды табина. Энэ бидэ гээшэбди гээд хониной хоргооһо табин наадажа байтарнь, хүүгэдэй хажууда энэ нюттагай ноён ерэбэ ха. Тиигээд асууба: “Таанад юу хэжэ байнабта?”. “Бидэ һургуули гэжэ наадажа байнабди. Энэ манай һургуулийн дарга гээшэ гээд томо шабааһа харуулна. Энэ манай багшанар гээшэ гээд, мориной тонтоогоолнууды заана. Энэ бидэ гээшэбди гээд хониной хоргооһо харуулбад ха. „Би танай нюттагай гулбааб. Би алинбиб?”. Тиихэдэнь нэгэ хүбүүн хаража хаража, иигэжэ хэлэбэ: “Бидэ иимэ бааһа мэдэхгүйбди”.

НЭГЭ нюттагта иимэ ушар болоо ха. Аянда ябаһан нэгэ буряад хүн ород айладай хүрэбэ ха. Ехэ амтатай капустаын шүлөөр, амтатай пирожкагаар хүндэлбэ. Орой болоод, айлан хонохо болобо. Энэ хүмнай унталгада түхээржэ хэбтээд, тархи дороо ямар дэрэ хэхэм гээшэб гээд, тэрэ ород хамганһаа дэрэ эрихэ гэжэ бодобо. Тиигээд зүрхэлжэ зүрхэлжэ: «Дыру дай», - гэбэ. Тэрэ ород хамган ондоогоор ойлгоод, ехэ сухалдажа: “Накормила, напоила я тебя, тебе ещё и дыру дать”.

ЖАРААД оноор нэгэ хүн Москва ошохо болобо ха. Абаад ябаһан юумэниинь ехэ, ябажа үзэһэн хүн ойлгуулжа хэлэбэ: “Москвагай вокзал дээрэ носильщицууд байха, юмьешни зөөлсэхэ, ядахагүйш”, - гэбэ. Тэрэ хүмнай вокзал дээрэ буугаад, юмэ зөөдэг хүниие яагаад дуудаха гэшэб гэжэ ханажа ядаба. Тиигээд: “Эй, потаскушка, иди сюда”, - гэжэ ооголбо...

ХЭШЭЭЛДЭЭ һурагшад: “Би газар гарахам, би туалет ошохом, намайе газар гарахым табиит”, - гэдэг байба. Тиихэдэнь багшань хөөрөбэ ха: “Манай буряад арад иимэ шангаар хүн зоной дунда: “Би газар гарахам”, “Би газарлаха мартааб” гэжэ шангаар хэлэдэггүй. Ехэ хажуудахи хүн зондо, өөртөөшье хүндэтэйгөөр хандажа: “Би морёо харахаа ошохом”, - гээд, газарлаад, морёо хараад ерэдэг байгаа. Нэгэ хэды хоноһон хойно нэгэ һурагша гараа үргэнэ үргэнэ. Тиигээд багшань: “Юун гэхээ ханаабиш?”- гэхэдэнь, “Можно коня посмотреть?” - гэбэ. Ород хэлэн дээрэ тад ондоо удхатай болоод байхадань, багшань: “Ты на коне приехал что ли?” - гэбэ.

БАГША хэшээлдээ барилгашанай зураг харуулаад: “Энэ хэн бэ? Юу хэжэ байнаб”, - гэжэ һураба. һурагша харуусаба: “Армян гэр барижа байна”. Жараад-далаад оноор хүдөө нюттаг-тамнай ерэжэ, армяннууд гэр, соёлой байшангууды баридаг байгаа...

БАГША “У” үзэгтэ үгэ ханагты гэбэ. “Ута Гомбо”, - гэжэ нэгэ һурагша хэлэбэ ха.

**Бадма-Ханда
ПУРБУЕВА.**

УРАН ЗОХЁОЛШОДОЙ УРШАГТА ЯБАДАЛНУУДЫАА ҮЛҮҮ ХӨӨРҮҮ БАТОИН, “БУРЯАДАЙ ЕСЕНИН”, “НАМЫН НАРХЯАГ” БОЛОН БУСАД...

“БУРЯАД ҮНЭН” газетэдээ хүдэлхэдөө, баян хэлэтэй, бардам зантай, бараг бараг уран зохёолшодтой, уран хэлэтэй яруу найруулагшадтай – поэдүүдтэй хүдэлхэ золтой байһанби, тэдэнэрэйнгээ хөөрөөнүүдые шагнажа жаргадаг, уршагта ябадалнуудыень хаража, нилээд хүхидэг байгааб.

Нэгэтэ ажалдаа ерэхэн мэдээжэ уран зохёолшо, драматург, поэт Михаил Жалбуевич Батон дээшэ харанхай столойнгоо саана һуужа байба, ехэл бодолгодо ороһон хэбэртэй. Бинь хажуу тээхи столдон һаял ороод, ажаллажа һуубаб. Өөрингөө кабинетһээ орожо ерэхэн даргамнай - мэдээжэ поэт, бэлигтэй журналист, һурган хүмүүжүүлэгшэ Цырендулма Цыреновна Дондогоймнай Батон тээшэ хараад, “Зай, һонин юун бэ” - гэбэл даа. Тиихэдэнь нэгэ дахин хилам гэжэ Цыреновна тээшэ халта хараһан Батоннай иигэжэ харюусабал даа: “Битнай энэ хүни гениальна юмэ бэшэ-жэрхёоб, өөрөөшье гайхажа һуунаб”. Тиигэмсээрээ уралаа хажуу тээшэнь һанжуулһан Михаил Жалбуевичнай баһал толгойгоо дээшэнь залаад, потолоог руу харашахадань, үлүү хөөрүү, хүхюу зантайень һайн мэдэхэ, халамгайень

ойлгоһон үнөөхи даргамнай шанга гэгшээр ташаганаса энеэгээд, “харахал гүбди даа” гэжэ михэрэн хэлээд ябашаба. һайса һүүлдэнь һанан, һанан хөөрөжэ, харуулжа байжа, Батоннаа һажаахадаа бэрхэ, ёһотойл драматическа артистка байһан Цыреновнамнай бидэнэ нилээд энеэлгэдэг болоо нэн.

Нэгэтэ үдэһын 16.30 минута үнгэргэгдэдэг планёркымнай урда тээ үдэрэй 2 сагта намда хонходоһон Михаил ахатамнай иигэжэ дуулгабал даа: “Битнай планёркодоо ерэхгүйб, юуб гэбэл, битнай РНМЦ-дэ сүлөөгүй байнаб, арадай театраар ажал ябуулнаб, статья бэлдэнэб.” Удангүй нэгэ хэды сагай үнгэрхэдэ, суг амжалттай ажаллажа байһан, уянгата үгэнүүдтэй поэт, “Буряадай Есенин” гүүлүүлдэг, бэрхэ журналист Булад Намдакович Жанчиповнай хонходохдоо, иигэжэ хэлэбэл даа: “Дарганарта дуулгаарайл даа, би На-

циональна библиотекэдэ ажал хэнэб, планёркодо ерэхгүйб”. Ажалаймнай планёрко эхилжэ, “Зай, хүршэнэршни хаанаб” гэжэ “Үнэнэймнай” редактор Цыдып Балданович Цырендоржиевай асуухада, “Михаил Жалбуевич РНМЦ-дэ арадай театраар статья бэлдэнэ”, “харин Булад Намдакович хадаа Национальна библиотекэдэб” гэжэ хонходоо, тиин «планёркодоо ерэхэ шадахагүйбди гэжэ хэлээ» гэбэб. Планёркын дүүрээгүй байтарнь, “Зай, сайн байна, харалсаагүй зон” гэнээр, бага сага халамгайшаг, уунги Жанчипов ахатамнай орожо ерэбэл даа. Бинь гайхашабаб. Удангүй хойноһоонь нилээд бариһан, ондоо нүдэтэй болошонхой, һөөлдэһэн, нарихан хоолойтой болоһон Михаил Жалбуевичнай һалирһаар оробо. Ехэ даргамнай тэдэниие муухайгаар хараад, нам тээшэ сухалтайгаар хилам гэбэ.

Бинь үглөөдэрын шал элүүр болоһон, объяснительна мэдүүлгэ бэшэхэ болоһон үнөөхи ахатан зохёолшодтоо, суг хүдэлдэг нүхэдтөө хандан: “Үгы, таанад, планёркодоо ерэхгүйбди гэжэ хэлэһэн аад, юундэ халамгайгаар ерэшэбэ гээшэбта,

би таанадые сүлөөгүй гэжэ хэлээд байгаа хүн гүби”, - гэжэ байжа зэмэлэбэ. Тиихэдэманай Цырендулма Цыреновна бидэ хоёртоо ханаамгай бэрхэ Булад ахатамнай гэмэрэн, гэншэн байжа, иигэжэ харюусаа бэлэй: “Хүлнүүднай, халаг, хүлнүүднай зэмэтэй, юуб гэхэдэ, бидэниие хүлнүүднай ишэ асарһан байгаа бшуу.” Тиигэмсээрнь үнөөхи гэмэрэлдэжэ байһан бидэнэр һайса энеэлдэжэ садаа һэмди.

Һонин романуудые, расказуудые бэшэдэг, шүлэгүүд болон дуунуудаараа мэдээжэ болоһон олон номой автор, уран зохёолшо, поэт Цырен-Дондок Хамаевич Хамаев Булад ахатантаймнай урда урдаһаа харалсан һуудаг, ажалладаг бэлэй. Нэгэтэ нэгэ бага балганхай һууһан хоёр уран бэлигтэмнай бэе бээтээ хэрэлдэн алдаба. Ушарын гэхэдэ, урданайнгаа сагые ехэ хонирхолтойгоор хөөрөжэ һууһан уран зохёолшо, поэт нүхэднай залуу наһаа дурдан, бэе бээдэе өөдэрхэлдэбэ. “Би залуудаа гоёи, сэбэр хүбүүн ябаа хүн гүби даа”, - гэжэ нүхэр Жанчиповын эхилбэ. Нүгөөдэнь бодоод: “Юу хэлээ гээшэби, бишни тэрэ

үдэ стилиа ябаа хүн аабзаб даа”, - гэбэ. Би хүхюүтэйгээр арсалдаагаа эхилһэн тэдэниие шагнажа, энеэжэл һуугаа нэмби. “Һамын нархьяаг, ши байгаал аабши даа, миниишни хойноһоо тэрэ үедэ олон басагад гүйлдэдэг байгаа юм гүбэ”, - гэжэ Булад Жанчиповын һөөргэдэбэ. Тиигэмсээрнь, уур сухалтай болоһон Хамаевын иигэжэ хоротойгоор харюусаба: “Ши, Булад, һаахарха юмэ үгы, тэрэ үедэ шимнай галстугаашье үмдэжэ шадахагүй байгааш, харин минии хойноһоо бүри олон басагад ябадаг нэн, юун бишни стилиа ябаа хүн аабзаб.” Тиигээд һамын нархьяаг гэжэ нэрлүүлдэг байһан һагалаг үһэтэй Хамаев ахатамнай хүрэхэ бодобо, энгэртэнь аһахаар бэлэн болоһон, һогтоходоо носоргоноон шэнги болодог Жанчипов ахатамнай нүхэртөө дүтэлбэ. Энеэдэниинь ханяадан болобо гэжэ ойлгоһон биньшье хажуудань түргөөр ошожо, үрзэгэнэлдэн наншалдахаяа байһан хоёрые һалгааха зуураа: “Таанар хоюулаа сэбэр, хоюулаа һайхан ябаат”, - гэжэ хэлэжэ номгоруулаа һэмби.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Үнэн болоһон ушар

ГҮҮРТЫН НААЛИШАН ГЭНЭЙМ

Ошор бидэ хоёр колхозой нэгэ харюусалгатай склад үдэр һүнигүй ээлжхэгээр хэдэн жэлэй туршада харууһалдаг байгаабди. Нэгэтэ Ошорни халамгайшагаар иимэ юмэ намдаа хөөрөбэ гээшэ.

“Һүниндөө складаа тойрожо, хаража ерээд, үүр сайжа, үдэр боложо байһан үедэ ойро зуура шиниингээ ерэтэр

амарха юм байна гэжэ хэбтэбэб. Зааха дурд гээд һэрихэдэм, сэхэ урдм, столый саана һандай дээрэ нэгэ хаб хара гээгэ унжуулһан залуухан эхэнэр һуужа байба. Дээдэ Юрөөгэй малшад Ташар ерээд, гэртээ харижа гэжэ лесовоз-машина хүлээжэ һууна ха юм. Үгы, тээд би үүдэ шэбхэдээд хэбтээ бэшэ нэн гүб гээд, дахин лаблан харан гэхэдэм, тэрэ эхэнэрни үгы болошобо. Үүдэ үзэхэдэм,

тээгтэй байба. Байза, юу хараба гээшэбиб, энээнэй урда тээ үһээ дээгүүр хүнүүдэй хүлөөрөө түс-түс гэхшэлдэһые дууладаг нэм”.

Ошорой энэ хөөрөө би дуулахадаа, гэртээ ошожо, санзай асаржа, сан табяад, мэдэхэ маани мэгзэмүүдэ уншаа нэм. Нэгэтэ гэр дээгүүрни хүнэй гэхшэлхэ абяанай дуулахада, газашаа гаража, ород, буряадаар мэдэхэ хараалнууда-

араа шангаар хашхаржа байжа, һайса һүхирбэб. Энээнһээ хойшо ондоо юмэ намда үзэгдөө дуулдаагүй. Ошортойгоо энээн тухай хөөрэлдөөгүйбди. Үе болоод жэхыдэһэн хүрэдэг нэн. Ошор бидэ хоёр пенсионернүүд байгаабди, хүдэлмэришэдөө үсөөн болгожо эхилхэдэнь, энэ ажалһаа болёо һэмди.

К.БУДАЕВ.

Понедельник, 11
ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20 «СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМ» (16+)
15.05 «ДОБРЫЙ ДЕНЬ»
16.20 Т/С «ЯСМИН» (16+)
18.00 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» (16+)
00.30 Т/С «ВИКИНГИ». «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ» (18+)
02.20 Х/Ф «ДОБРО ПОЖАЛОВАТЬ В МУСПОРТ» (16+)
04.25 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ПОРТ-АРТУР. МЫ ВЕРНУЛИСЬ» (12+)
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)

Вторник, 12

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20, 22.30 Т/С «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» (16+)
15.20 «ДОБРЫЙ ДЕНЬ»
16.20 Т/С «ЯСМИН» (16+)
18.00 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
00.30 Т/С «ВИКИНГИ». «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ» (18+)
02.20 Х/Ф «ОПАСНЫЙ МЕТОД» (16+)
04.15 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ПОРТ-АРТУР. МЫ ВЕРНУЛИСЬ» (12+)
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
16.00 «ДЕВЧАТА» (12+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)

Среда, 13

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20, 22.30 Т/С «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» (16+)
15.20 «ДОБРЫЙ ДЕНЬ»
16.20 Т/С «ЯСМИН» (16+)
18.00 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
00.30 Т/С «ВИКИНГИ». «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ» (18+)
02.20 Х/Ф «ПОКА ТЫ СПАЛ» (12+)
04.15 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
16.00 «ДЕВЧАТА» (12+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «КОРОЛЕВА БАНДИТОВ» (12+)
01.40 Д/Ф «АЛЛЕРГИЯ. РЕКВИЕМ ПО ЖИЗНИ?» (12+)

ТНТ

07.00 «МУНГЭН СЭРГЭ».ПОГОДА (6+)
07.20 М/Ф «УКРОШЕНИЕ ВЕЛОСИПЕДА»
07.30 МФ «МЕЧ ДРАКОНА».ПОГОДА (6+)
08.55 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30 Х/Ф «МАМЕНЬКИН СЫНОК» (16+)
13.30 УНИВЕР (16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.15 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ» (16+)
14.30 «САШАТАНЯ» (16+)
19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
19.15 «СПОРТ-ЭКСПРЕСС» (16+)
19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
20.00 «ФИЗРУК» (16+)
20.30 «ДРУЖБА НАРОДОВ» (16+)
21.00 Х/Ф «БУНТ УШАСТЫХ» (16+)
23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00 Х/Ф «ГРАН ТОРИНО» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30 «СКРОМНОЕ ОБАЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИСКУССТВ» (16+). ЗУРХАЙ

ТНТ

09.05, 08.55 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
07.00, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30, 14.15 «СПОРТ-ЭКСПРЕСС» (16+)
07.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
08.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ РЕКСА» 14, 15 С.
08.30, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30 Х/Ф «БУНТ УШАСТЫХ» (16+)
13.30 Т/С «УНИВЕР» (16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.30 «УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА» (16+)
19.15 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ» (16+). ПОГОДА
20.00 «ФИЗРУК» (16+)
20.30 «ДРУЖБА НАРОДОВ» (16+)
21.00 Х/Ф «МЕСТЬ ПУШИСТЫХ» (16+)
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00 Х/Ф «ЭКСКАЛИБУР» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30, 19.15 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ» (16+). ПОГОДА
07.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА

07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.00 «ЖИВОТНЫЕ ИЗОБРЕТАТЕЛИ» (16+). ЗУРХАЙ
09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
09.35 «ВКУСНО» (12+)
10.30 М/С «ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ» (6+)
10.45 М/С «ВИРУС АТАКУЕТ» (6+)
11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
11.05, 15.05 Т/С «БЫВШАЯ» (16+)
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
13.05 Х/Ф «ЕСЛИ ВЕРИТЬ ЛОПОТУХИНУ» 1 С» (12+)
14.30, 21.00 Т/С «ИГРУШКИ» (16+)
17.05 «ВКУСНО» (12+). ЗУРХАЙ
17.30 М/Ф (6+) (6+) (6+)
17.45 «ВАШЕ ПРАВО» (16+)
18.05 «ЗАЧАРОВАННЫЕ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00, 23.30 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» (16+). ЗУРХАЙ
20.05 Т/С «ДЕТИ АРБАТА» (16+)
22.00 Т/С «ВЫЗОВ» (16+)
00.00 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+). ЗУРХАЙ
02.00 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «ЗАВЕТНАЯ МЕЧТА», «ГИРЛЯНДА ИЗ МАЛЫШЕЙ», «ОСТОРОЖНО, ОБЕЗЬЯНКИ!» (0+)
06.35 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.30 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ. ДЕТСКИЕ ГОДЫ»

08.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.35 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» (16+). ЗУРХАЙ
09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
10.30 М/С «ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ» (6+)
10.45 М/С «ВИРУС АТАКУЕТ» (6+)
11.05, 15.05 Т/С «БЫВШАЯ» (16+)
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
13.05 Х/Ф «ЕСЛИ ВЕРИТЬ ЛОПОТУХИНУ» 2 С» (12+)
14.30, 21.00 Т/С «ИГРУШКИ» (16+)
17.05 «КАК РАБОТАЮТ МАШИНЫ» (16+). ЗУРХАЙ
17.35 «УТУМАТА» (16+). ЗУРХАЙ
18.05 «ЗАЧАРОВАННЫЕ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00 «ЕВРОМАКС». «ОКНО В ЕВРОПУ» (16+). ЗУРХАЙ
20.05 Т/С «ДЕТИ АРБАТА» (16+)
22.00 Т/С «ВЫЗОВ» (16+)
23.30 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+). ЗУРХАЙ
01.30 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «ЛЕСНАЯ ХРОНИКА», «ЖЕЛТИК», «ОБЕЗЬЯНКИ И ГРАБИТЕЛИ» (0+)
06.35 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.30 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ. ДЕТСКИЕ ГОДЫ»
08.00, 09.55, 18.30, 19.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)

08.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ РЕКСА» 16, 18 С.
08.30, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
08.55 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30 Х/Ф «МЕСТЬ ПУШИСТЫХ» (16+)
13.30 Т/С «УНИВЕР» (16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.15 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ (16+)
14.30 Т/С «ИНТЕРНЫ» (16+)
20.00 «ФИЗРУК» (16+)
20.30 «ДРУЖБА НАРОДОВ» (16+)
21.00 Х/Ф «ЭЛВИН И БУРУНДУКИ-3» (16+)
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00 Х/Ф «КЛЕТКА-2» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ

08.00 «ОСТОРОЖНО: ДЕТИ!» (16+)
08.30, 09.50, 18.30, 19.00, 20.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.30, 23.35, 01.00 «6 КАДРОВ» (16+)
11.20 Х/Ф «ТОР» (16+)
14.00 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
15.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
17.00 Т/С «ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН»
18.00, 21.00 Т/С «КУХНЯ»
22.00 Х/Ф «ДЖУНГЛИ»
00.30 «БОЛЬШОЙ ВОПРОС» (16+)
01.45 Х/Ф «ФЛАББЕР-ПОПРЫГУНЧИК»
03.30 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «СПАСАТЕЛИ» (16+)
09.35 «ДО СУДА» (16+)
10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.35 «СЕГОДНЯ»
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.30 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
16.35, 19.35 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
17.30 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА-7» (16+)
20.55 Т/С «БРАТ ЗА БРАТА» (16+)
22.50 Т/С «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» (16+)
01.00 Т/С «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» (16+)
03.00 «ГЛАВНАЯ ДОРОГА» (16+)
03.35 «ДИКИЙ МИР» (0+)
04.20 Т/С «ХОЛМ ОДНОГО ДЕРЕВА» (12+)
06.00 Т/С «ТРИ ЗВЕЗДЫ» (16+)

09.30, 23.35 «6 КАДРОВ» (16+)
10.25, 17.00 Т/С «ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН»
11.25, 14.00 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
11.55 Х/Ф «ДЖУНГЛИ»
15.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
18.00, 21.00 Т/С «КУХНЯ»
20.00 Т/С «ВОРОНИНЫ» (16+)
22.00 Х/Ф «ОСТРОВ ВЕЗЕНИЯ» (16+)
00.30 «БОЛЬШОЙ ВОПРОС» (16+)
01.00 Х/Ф «ВСЕЛЯЮЩИЕ СТРАХ»
03.05 Т/С «ДВА КОРОЛЯ»
03.30 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «СПАСАТЕЛИ» (16+)
09.35 «ДО СУДА» (16+)
10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.30 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
16.35, 19.35 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
17.30 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА-7» (16+)
20.45 Т/С «БРАТ ЗА БРАТА» (16+)
22.40 Т/С «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» (16+)
00.30 Т/С «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» (16+)
01.30 «КВАТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+)
02.35, 05.40 Т/С «ХОЛМ ОДНОГО ДЕРЕВА» (12+)
03.30 ФУТБОЛ. «РЕАЛ МАДРИД» (ИСПАНИЯ) - «СЕВИЛЬЯ» (ИСПАНИЯ). СУПЕРКУБОК УЕФА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ
06.20 Т/С «ТРИ ЗВЕЗДЫ» (16+)

08.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.35 «ЕВРОМАКС». «ОКНО В ЕВРОПУ» (16+)
09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
10.30 М/С «ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ» (6+)
10.45 М/С «ВИРУС АТАКУЕТ» (6+)
11.05, 15.05 Т/С «БЫВШАЯ» (16+)
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
13.05 Х/Ф «ЗЕЛЕНый ФУРГОН» 1 С» (12+)
14.30, 21.00 Т/С «ИГРУШКИ» (16+)
17.05 «ЭВОЛЮЦИЯ ЖИЗНИ НА ЗЕМЛЕ» (16+). ЗУРХАЙ
18.05 «ЗАЧАРОВАННЫЕ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00 «ЕСТЬ РАЗГОВОР» (16+). ЗУРХАЙ
20.05 Т/С «ДЕТИ АРБАТА» (16+)
22.00 Т/С «ВЫЗОВ» (16+)
23.30 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+). ЗУРХАЙ
01.30 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

ДТВ

06.00 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
06.10 Х/Ф «СЕРЕБРЯНЫЙ САМУРАЙ» (16+)
08.10 ВОТ ЭТО ВЕЩИ! (16+)
08.30 УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ (16+)
09.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ» (16+)
11.30 Т/С «СОЛДАТЫ-16» (16+)
14.30, 18.30, 20.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
15.30 «ЕСТЬ ТЕМА» (16+)
16.30, 17.00, 17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
19.00, 00.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
22.00 КВН. ИГРАЮТ ВСЕ (16+)
23.00 Т/С «СОЛДАТЫ-9» (16+)
00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ» (18+)
01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
01.30 Х/Ф «КИКБОКСЕР-2: «ДОРОГА» НАЗАД» (16+)
03.30 «КОРОЛИ НОКАУТОВ» (16+)
04.00 М/Ф (0+) (0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30 Х/Ф «ФАНАТ» (16+)
13.30, 14.25, 15.20, 16.15, 17.00, 17.40, 18.35 Т/С «МОРСКОЙ ПАТРУЛЬ-2» (12+)
20.00, 20.35, 21.00, 01.15, 01.50, 02.25, 02.55, 03.30, 04.00, 04.35 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
21.30, 22.15, 23.25 Т/С «СЛЕД» (16+)
00.20 «МОМЕНТ ИСТИНЫ» (16+)
05.00 Х/Ф «ЧТОБЫ ВЫЖИТЬ» (16+)

ДТВ

06.00 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
06.15 Х/Ф «ПОСЛЕДНЯЯ РЕЛИКВИЯ» (16+)
08.10 ВОТ ЭТО ВЕЩИ! (16+)
08.30 УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ (16+)
09.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ» (16+)
11.30 Т/С «СОЛДАТЫ-16» (16+)
14.30, 18.30, 20.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
15.30 «ЕСТЬ ТЕМА» (16+)
16.30, 17.00, 17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
19.00, 00.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
22.00 КВН. ИГРАЮТ ВСЕ (16+)
23.00 Т/С «СОЛДАТЫ-9» (16+)
00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ» (18+)
01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
01.30 Х/Ф «КИКБОКСЕР-3: ИСКУССТВО ВОЙНЫ» (16+)
03.30 «КОРОЛИ НОКАУТОВ» (16+)
04.00 М/Ф (0+) (0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 13.30 Х/Ф «ДАУРИЯ» (12+)
15.10, 17.00, 18.15, 02.50, 04.55, 05.35 Х/Ф «ВЗЯТЬ ЖИВЫМ»
20.00, 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
21.30, 22.15, 23.25, 00.10 Т/С «СЛЕД» (16+)
01.00 Х/Ф «ЕЩЕ РАЗ ПРО ЛЮБОВЬ» (12+)

06.00 М/Ф «БАБУШКИН ЗОНТИК», «СЛОНЁНОК», «КАК ОБЕЗЬЯНКИ ОБЕДАЛИ» (0+)
06.35 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ТОМА И ДЖЕРРИ»
08.00 «ОСТОРОЖНО: ДЕТИ!» (16+)
08.30, 09.55, 18.00, 18.30, 19.00, 20.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.30, 14.00, 23.35 «6 КАДРОВ» (16+)
10.25, 17.00 Т/С «ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН»
11.25, 14.05 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
11.55 Х/Ф «ОСТРОВ ВЕЗЕНИЯ»
15.05 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
21.00 Т/С «КУХНЯ»
22.00 Х/Ф «ЛЁГКО НА ПОМИНЕ»
00.30 «БОЛЬШОЙ ВОПРОС» (16+)
01.05 Х/Ф «МОРПЕХИ»
03.20 Т/С «ДВА КОРОЛЯ»
03.45 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

«Алтарганын» суурьян

НИКОЛАЙ ШАБАЕВ: “БАРИМТАТА КИНО СОО АЖАЛАЙ БААТАРНУУДЫЕ ХАРУУЛХА ХЭРЭГТЭЙ”

Монголой Хэнтэйн аймагай Дадал номондо үнгэрхэн бүгэдэ буряадууды нэгэдүүлхэ зорилготой “Алтарганын” нааданда баримтата киногй мүрысөөн өөрын онсо нуури эзэлээ. Энээн тухай манай корреспондент Борис Балданов Буряад ороние түлөөлжэ, жюриин гэшүүдэй тоодо оролсоһон, республика дотороо мэдээжэ уран зохёолшо, театральна ажаябуулагша Николай Чимитович ШАБАЕВТАЙ хөөрэлдэбэ:

- Манай Буряад Республикаһаа хоёр баримтата фильмүүд мүрысөөндэ табигдаа. “Бүргэд хатар” болон “Энэд-хэг-Сибирь” гэнэн Буряадаймнай бүтээлнүүдые жюриин гэшүүд хараа, - гэжэ абаһаар лэ Николай Шабает хэлэнэ. - Үнэхөөрөө, тэдэ хоёрнай уран найханай фильмын маягаар бүтээгдэнэ байна. Харин буряад хэлэн дээрэ бэшэ байһаниинь голхормоор. Нэгэндэнь, титрүүд буряадаар бэшэгдээ, нүгөөдыень, саарһан дээрэ бэшэгдэһэниие, нэгэ хүн жюриин гэшүүдэй хажууда нуугаад уншаа.

Мүрысөөндэ табигдаһан баримтата фильм анханһаа табигдаһан дүримдөө одоошье хүрөөгүй гэжэ эли байгаа. Жюриин гэшүүд суглаараад, тэдэ баримтата фильмүүдые харахадаа, ехэ гайхан нуугаа. Бүхы дээрээ 11 кино мүрысөөнэй үедэ хараабди. Тэдээн сооһоо оройдоо-

ол 2-3 бүтээл тусгаар фильм гэжэ буулгагдаһан байгаа. Юуб гэхэдэ, би олон жэл соо телевиденидэ хүдэлһэн аад, тэрэ баримтата фильм буулгаха гуримүүдые яһала найнаар ханаад ябадагби. Бусад бүтээлнүүд нүүлшын һониной программада бэлдэгдэнэ зураглалнууд байшоо. Харин тэдэ хүнэй толгойдон ганса мэдээсэл боложо шэнгээд үлэдэг бүтээлнүүд гэхээр. “Алтарганын” нааданда тэд ондоо фильм асарагдаха юм гээд ханагдана. Энээн тухай бидэ, жюриин гэшүүд, удаадахи нааданда фильм болбол 30 минутаһаа дээшэ бэшэ, ганса буряад хэлэн дээрэ баримтата фильмын бүхы маягаар хэгдэһэн бүтээл байха ёһотой гэжэ тобшолол хэбэбди. Иимэ эрилтэ табиха тухай манай жюриин түрүүлэгшэ Байгалма нааданай эмхидхэлгын хороондо бэшэжэ оруулха. “Алтарганын” нааданда

табигдаһан фильм хадаа өөрын дотороор, удхаараа буряад угсаатандаа нэн түрүүн туһатай байха болоно. Хэдэн жэл болоод тэрэниие дахяад бодхоогоод харахадамнай, түхэлөө ба һонирхолоо алдаагүй зандаа үлэһэн фильмнүүд мүрысөөндэ хабаадаха ёһотой. Иигэжэ фильм арад зоной сэдхэлдэ хадуугдажа, гоё үзэмжэтэй байха юм гээд ханагдана.

- Баримтата фильм соо юун тухай харуулаа хаа, найн бэ?

- Буряад угсаатанай яагаад хүгжэжэ байһые харуулбал, гоё байхал даа. Юуб гэхэдэ, хэлэн, ёһо заншал, гурим гээд нүүлэй үедэ ходо хэлсэжэ байна гээшэбди. Эдэ мэтые баримталжа абаад лэ, хүнэй сэдхэлые юугээр бэ даа хангаха найхан удхатай фильм хүн бүхэниие баярлуулхаар харуулбал, удхатай юм. Минии ханахада, буряаднай ганса соёлой хүдэлмэрилэгшэдһөө, мэргэжэлтэ артистнуудһаа, хүгжэмшэдһөө бүридэнэ бэшэ ха юм даа. Арад түмэн соомнай хүдөөгэй ажалшад эгээл хүндэтэй зон гээшэ. Бидэ нүүлэй үедэ тэдэниие мартаад ябанабди. Тэдээн тухай үргэнөөр хөөрөө хаа, найн байгаа.

НИНА ТОКУРЕНОВА: «ОЛОН ХАБААДАГШАД ҮЛГЭРЭЙ ГУРИМ ОЙЛГОНОГҮЙ»

Буряадай мэдээжэ арадай артист Нина Гармаевна ТОКУРЕНОВА бүгэдэ буряадуудай “Алтаргана” нааданда үлгэр түүрээгшэдэй мүрысөөндэ уран шэлэгшээр нууба. Тэрэ һонирхолтойгоор түс хэмжээ явуулга тухай хөөрөжэ үгэбэ:

- Үлгэр түүрээдэг 13 хүн суглаараа. Харин манай Буряад ороние аяар холо Ахын аймагай гурбан хүн, Баргажан нютагай нэгэ хүн түлөөлһэн байна. Бусадын Агаһаа, Эрхүүһээ, Монголой нютаг нугануудһаа буугаа. Тээд иимэ үсөөн хүн хабаадаха гэжэ оройдоо ханаагүйб. Олон ондоо нютагуудай гоё гэгшын үлгэр шагнаха ханаатай ябааб, тэрэмни бүтэбгүй.

Тэдэ 13 хүн булта ондо ондоо бүтээлнүүдые харагшадта, жюриин гэшүүдтэ дурадхаа. Ахын

аймагай бага наһатай Гуржап Баторов наяхана Этигилөвтэ зорюулагдаһан дурасхаалай

мүрысөөндэ хабаадаад, “Арьяа Баала бурхамни” гэжэ гоё найхан магтаал уншаад, Хамба ламын

зүрхэ сэдхэлдэ найшаагдажа, түрүүшүүлэй тоодо оролсоо. Харин “Алтарганада” мүн баһа тэрэ магтаалаа уншажа, олониие гайхуулба.

Бүхы хабаадагшадые шагнаад байһанай удаа, олон хабаадагшад үлгэрэй гурим найнаар ойлгоногуй гэжэ хэлэхэ байнаб. Үшөө тиихэдэ олон хүн бүтээлнүүдэ шүлэглэмэл хэлэн дээрэ бэшэ, ябагаар хөөрэнэ. Жэшээлбэл, Агаһаа ерэхэн түлөөлэгшэ нютагайнгаа морин үлгэрые яһала зохидор түүрээгээ, өөрөөшье гоёор морин хуур дээрэ наадана. Харин минии ханахада, тэрэ үлгэрэйнгөө удха арад зондоо хүргэжэ шаданагүй. Юуб гэхэдэ, үлгэр түүрээһэн хүн шагнагшадтай нягта харилсатой байжа, тэдэниие наадан соогоо оруулжа шададаг байха ёһотой. Үшөө тиихэдэ тэрэ магтаал хэлэхэдэ, миин арадай

дуу хангюурдаһандал, гэнтэ задагайгаар дуулажа эхилшоо һэн. Иимэ жэшээнүүдые олоор хэлэхэ аргатайб.

Дахинаа “Алтарганада” үлгэршэдэй мүрысөө эмхидхэхэдэ, хабаадагшадые наһанай бүлгөөр хубаая гэжэ хэлсэбди. Юуб гэхэдэ, эндэ олон эдир залуу үхибүүд хабаадалсаа, тэдэниие урмашуулангүй, гэртэнь бусаажа болохогүй. Багаһаань хойшо тэдэниие магтажа, дээшэнь үргэжэ ябахадамнай, үлгэршэдэй тоо олошорхо гэжэ ханагдана. Гэхэтэй хамта ямар бэ даа наһандаа хүн бүхэнэй хүрэхэдэ, хоолоинь ондоо боложо хубилдаг гэжэ мэдэнэбди. Наһанайнь энэ шатые нэггүй дабажа гарахын тула заал хаа наһанай бүлгөөр үлгэр түүрээгшэдые хубааха хэрэгтэй.

Удаадахи манай Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэхэ “Алтарганын” нааданда олон үлгэршэд хабаадаха бээ гээд найдагдана.

“ОГТОРГОЙ РУУ ШЭРТЭН ХҮН”

Буряад заншалта гар урлалнууды бүтээгшэдэй харалга-мүрысөөн “Алтаргана” нааданай айлшадтай зүрхэ сэдхэл доһолгоо. Эндэ манай нютагай хүбүүн, Хориин аймагһаа уг гарбалтай дархан Баир Яндаков шалгаржа, хоёрдохы нуурида гараа.

Өөрөө дарханай хэлэхээр, оройдоол 1995 онһоо модоор дархалжа нураһан байна. Харин нүүлэй 15 жэл соо ажалнуудаа элдэб янзын мүрысөөнүүдтэ, конкурсуудта табига, харагшадые гайхуулна.

- Би хадаа бүтээлнүүдые һиилэхэдэ, хуша модо хэрэглэдэгби. Өөрөө ой руу ошожо, модо бэлдэхэдэми бэрхэшэ-элтэй. Тиимэхэ модон дархашуулай үлэһэн модонуудыень, хабтагайнуудыень суглуулан абааш. Бүтээлнүүд соогоо буряад хүнэй нюур шарай, абари зан харуулха гэжэ оролдоноб. Юуб гэхэдэ, манай угсаатанай хасар, нюдэн өөрын онсо маягтай юм, - гээд Баир Яндаков хөөрэнэ.

Монгол орондо болоһон “Алтарганын” найр нааданда Баир Яндаков аяр 18 бүтээлээ эльгээгээ. “Тэдээн сооһоо минии нүүлшын ажалые онсолмоор. Би тэрэниие “Огторгой руу шэртэн

хүн” гэжэ нэрлээб. Үнэхөөрөөшье, хүхэ номин тэнгэри хаража байһан хүнтэй тон адляар нюур шарайень, дээшэ хараһан нюдэнь харуулха гэжэ оролдооб. Одоошье һонирхолтой бүтээл болоо гээд ханагдана”, - гэжэ Баир Яндаков нүүлшынгээ ажалнуудтай танилсуулна.

Саашадаа Баир Яндаков байдалые хүндэ гэнгүй, үшөө һонирхолтой, олон зоной гайхамаар бүтээлнүүдые һиилэхыень хүсэе.

Түс хуудаһа
Борис БАЛДАНОВ бэлдэбэ.
Авторай фото-зурагууд.

БАНДИДА ХАМБА ЛАМЫН ТУШААЛ ХЭРГЭМЭЙ 250 ЖЭЛЭЙ ОЙН БАЯРТА МАЙДАРИИН ХУРАЛ ХУРАГДАБА

Үнгэрхэн долоон хоногто Буддын заншалта Сангхын бухы дасан дугангуудта Майдарин хурал хурагдаба. Заншалта ёһоороо Ивалгын дасанда “Эрын гурбан нааданай” мурьсөөнүүд боложо, олоной анхарал татаба. Энэ үдэр хүн зон Этигэлэй хамбын бээдэ мүргэхэ аргада хүртөө.

Һаяын үдэрнүүдтэ манай республикада айлшалһан Рос-
сиин империин Үндэр түрэлтэ

Княгиня Мария Владимировна
Ивалгын дасан хүрэхэдөө, лама
санаартанда үндэр хэмжээнэй

орден, медальнууды зүүлгэһэн
байна. Тэдэнтэй спортын на-
адануудай урдаһана Бандида
Хамба лама Дамба Аюшеев
сугларагшадые танилсуулба.

Найр нааданай нээлгын
баяр ёһололдо байгаагүй
болон гээгдэһэн тамиршад
энээнһээ хойшо мурьсөөндэ
хабаадаха эрхээ алдаха бо-

лоно. Харин түрүүшынхией
имэ гурим оруулагдаһанһаа
боложо, гээгдэһэн тамиршад
мурьсөөндэ оруулагдаба.

Һур харбалгаар оройдоол
хори гаран хүн хабаадаа гээд
хэлэхэ шухала. Шалтагаанинь
олон ааб даа – зунай халуун
хаһа, энэ үдэр Улаан-Үдэдэ
уласхоорондын мурьсөөн эхи-
лээ гээд гэхэ мэтэ.

Хэды тиигэбэшье илагша
тодорбо. Эндэ Эгэтын дасанай
зиндаа Мэргэн Ринчинов түрүү
һуурида гараа. Зугаалайн дасан
түлөөлхэн Батожаргал Батоев
болон Шэнэхээн нютагай айл-
шан Чимитдоржо Содномов
гэгшэд шангай һууринууды
эзэлбэ.

Россиин Бандида Хамба ла-
мын институттай 250 жэлэй
ойн баяр 2014 оной хугасаа
соо тэмдэглэгдэжэ байна гээд
һануулаа. Этигэлэй хамбын бээ
2002 ондо арад зондо дахинаа
мүндэлхэн түүхэтэй. Тиимэһээ
2002 онһоо жэл бүхэндэ энэл
ойн үхибүүд барилдаанай
мурьсөөндэ хабаадуулагдана.
Энэһье удаа Майдарин хура-
лай үедэ тэдэ һайн барилдаа

харуулжа, сугларагшадые ба-
ясуулба. Хэжэнгэһээ ерэнэн
Нимбу Жамбалов түрүү һуурида
гараа.

Ехэшүүлэй дунда 63 кило-
грамм хүрэтэр шэгнүүртэ аха
дүү Константин Цыренов болон
Алдар Буянов гэгшэд финалда
уулзажа, Константин шүүжэ
гараба.

75 килограммай шэгнүүртэ
Хурамхаанай бүхэ Артем Радна-
ев илалта туйлаа. Тэрэ финалда
Сартуул-Булагай дасанай Чин-
гис Дондовой нюрта шорой-
дуулаа.

Харин 75 килограммһаа үлүү
шэгнүүртэ Бурядай суута ба-
рилдаашан ябаһан, 10 дахин
республиканска «Сурхарбаан»
нааданай абарга бүхэ болоһон
Илья Санжиевич Гармаевай Баа-
тар хубуун ээлжээтэ мурьсөөгөө
шүүжэ гараба. Финалда тэрэ
“Балдан Брэйбун” дасанай бүхэ
Зорикто Цырендондоповые
диилэбэ.

Иигээд лэ энэ спортын
мурьсөөн түгэсэбэ.

Борис БАЛДАНОВ.
Авторай фото-зураг.

БУРЯАД МЭРГЭШҮҮЛЭЙ АМЖАЛТАНУУД

Манай республикада “Эрын гурбан наадан” хүн зоной
анхарал ехээр татадаг. Тэдээн сооһоо һур харбал-
гада дуратайшуул олон юм ааб даа. Ганса буряад
дүримөөр манай мэргэшэд харбаад ябана бэшэ, мүн нютаг
нугааа холо ойгуур суурхуулна гэхэдэ, алдуу болохогүй.
Һүүлэй хэдэн үдэр соо Бурядаймнай һур харбагшадай
амжалтануудаарнь хүндэтэ уншагшадая танилсуулха
һанаан байна.

Июль һарын һүүл багаар
Армениин Эчмиадзен гэхэн
хотодо һур харбалгаар Евро-
пын чемпионат үнгэргэгдөө.
Эндэ Россиин суглуулагдамал
командада манай Баир Цыбек-
доржиев болон Инна Степано-
ва гэгшэд оруулагдаа.

Эрэгтэй, эмэгтэйшүүлэй хо-
лимог командна мурьсөөндэ
Баир Цыбекдоржиев Москва
хотын Татьяна Сегинатай
хамта харбажа, Европын чем-
пионной нэрэ зэргэдэ хүртэһэн
байна. Сэлэнгын аймагай
Юрөө нютагһаа (Ташир) уг
гарбалтай харбагша команда
тоосоондо үшөө нэгэ медаль
абаба. Баир Эрхүү можын
Усть-Ордын тойрогой Алексей
Николаев болон Забайкалийн
хизаарай Болот Цыбжитов хо-
ёртой хамта гурбадахи һуури
эзэлэбэ.

Баир Цыбекдоржиев хадаа
түрэл нютагһаа, Буряад орон
соогоо мэдээжэ хоригшо Ве-
ликтон Юрьевич Иринецевэй
ударидалга доро бэлэдхэл
хэдэг юм. Харин Улаан-Үдэдэ
тэрэ Александр Романович
Хамнагдаевай харалга доро
һорилго гарана.

Суута Гэрэлма болон Кон-
стантин Эрдыниевтэнэй
һоригшон Инна Степанова
Арменидэ мүн лэ бэрхээр
харбажа, дүрбэдэхи һуурида
гараа.

Монголой ниислэл Улаан-
Баатар хотодо һур харбалгаар
уласхоорондын мурьсөөндэ
нютагаймнай харбаашад ам-
жалтатайгаар хабаадажа,
гурбан алтан, нэгэ хүрэл ме-
дальда хүртөө.

Өөр өөрын тэмсээндэ
эмэгтэйшүүлэй дунда Анна

Барадиева финалда Хита-
дай тамиршаниие шүүжэ,
түрүү һуури эзэлбэ. Мүн ти-
хэхэдэ Юрий Гармаев нэгэ-
дэхи һуурида гараа. Тиигэ-
жэ Анна Барадиева, Анна
Балсукова болон Екатерина
Харханова команда тоосо-
ондо түрүүлхэн байна. Ха-
рин эрэшүүлэй суглуулагда-
мал команда хүрэл медальар
урмашуулагдаа. Командын
бүридэлдэ Юрий Гармаев,
Константин Санжидычиков
болон Чингис Бадмажапов
оролсоо.

Московско можын Рамен-
ское хотодо манай залуу һур
харбаашад Россиин залуу-
шуулай Спартакиадада һайн
дүнгүүды харуулба.

Булат Доржиев болон Жи-
зема Дамбаева хоёр нэгэ
алтан, нэгэ мүнгэн болон гу-
рбан хүрэл медальда хүртөө.
Эдээнине ехэ амжалтаарнь
амаршалаа.

Үнгэрхэн долоон хоно-
гой эсэстэ Улаан-Үдэ хотодо
уласхоорондын хэмжээнэй
“Байгалай годлинууд” гэхэн
мурьсөөн үндэр хэмжээндэ
боложо түгэсэбэ.

Тус мурьсөөндэ Монголой
болон Россиин 200 гаран
тамиршад хабаадаһан бай-
на. Тэдээнэй тоодо Лондон
хотодо үнгэргэгдэһэн Пара-
лимпиин нааданай хоёр дахин
чемпион, Агаһаа уг гарбалтай
Тимур Тучинов, спортын га-
бьяата мастернууд Виктория
Бальжанова (Буряад Респу-
блика), Надежда Бадмацыре-
нова (Шэтэ) гэгшэды нэрлэ-
мээр. Манай нютагай басаган,
Пекин хотодо үнгэргэгдэһэн

Б.Цыбекдоржиев

Т.Бильтрикова С.Цыбикова хоёр харбана

Олимпиин наадануудта хабаа-
дагша Мирослава Данзандорж
(Дагбаева) мүнөө Монголой
түлөө хабаадана гээд хэлэхэ
шухала.

Бурядай тамиршад түрэл
талмай дээрээ зургаан ме-
дальда хүртэбэ. Эрэшүүлэй
команда (Юрий Гармаев, Евге-
ний Табхаев, Жаргал Батоев)

болон эхэнэрнүүдэй команда
(Жанна Тухалова, Сэлмэг Ба-
туева, Оюна Болотова) тус ту-
стаа хоёр алтан медаль абаба.

Зорикто Гадьянэ болон
Жанна Тухалова гэгшэд
мүнгэн медальар шагнаг-
даа. Харин хүрэл медаль
Светлана Цыбикова болон
эмэгтэйшүүлэй команда (Анна

Барадиева, Анна Балсукова,
Татьяна Бильтрикова) абажа,
спортдо дуратайшуулые ба-
яруулба.

Борис БАЛДАНОВ.
Авторай болон
Радна-Нимэ
БАЗАРОВАЙ
фото-зурагууд.

АЛТАН ГАРТАЙ, АБЬЯАС БЭЛИГТЭЙ МОНГОЛ ЗУРААШАД УРИНА

Наяхана Ц. Сампиловай нэрэмжэтэ Уран зурагай музей соо аха, дүү монгол арадаа эрхимээр түлөөлхэн уран бэлигтэн – ялас гэмэ хурса бэлигтэй уран зураашад, өөрын онсо илгаатай, талаан шадбаритай уран зураашад Дорлиг Жадамба, Гомбожавай Болдбаяр гэгшэдэй "ТО-ОНТО НЮТАГНИ" гэхэн нэрэтэй үзэсхэлэн баярай оршон байдалда нээгдэһэн байна. Тус музейн директор, искусство шэнжэлэлгын кандидат Татьяна Бороноева, мэдээжэ соёлшон, тээмэндэ Монголдо (Хэнтэйн аймаг) үнгэргэгдэһэн бүгэдэ буряадуудай "Алтаргана" гэхэн фестивальһаа бусаһан Гүнзэн-Норбо Гүнзынов, Россиин габыята уран зурааша Бальжинима Доржиев, монгол уран зураашадай түрэлхид баярай, амаршалгын дулаахан үгэнүүдые хэлэһэн байна.

1950 ондо Монгол ороной Булганай аймагта түрэнхэн **Дорлиг Жадамба** Москвагай Гүрэнэй С.Г.Строгановой нэрэмжэтэ Уран зурагай-промышленна академи дүүргэһэн юм. Бэлигтэй мастерай зурагууд Монголдо, Польшодо, Югославида, Италида, Нидерландада (Голландида), Норвегидэ, Францида, Россида, бусад оронуудай выставкэнүүдтэ харуулагдаа. "Чингис хаанай нэгэ үдэр", "Агнуурида", "Дайлалдаан", "Похоодто ошоһон Чингис хаан", "Чингис хаанай юһэн баатарнууд", бусад үнгэтэ найхан зурагуудын урданай монгол маягаар зураатай, гэбэшье эдэ зурагууд соохи өөр өөрын абари зантай, хүсэл бодолтой, зүрхэтэй, хүсэ шадалтай геройнууд булта энэ бэээрээ тэмсэхээ, морин дээрэ гүйлгэлдэхөө, бэе бээтээ хабая туршахаа байһан мэтээр булта онсонууд хүдэлсэтэй, толгойгоо, гар, хүлнүүдэ иишэ тишэнь шэдэнхэйнүүд харагдаха юм. Юрын зониие, ажалша, малша арадаа, хадануудта эзэн ёһоор бэлшэһэн бухануудые, үргэн талые эзэлхэн хатарша моридые, сүл губидаа таараһан тэмээнүүдые, бусад амитадые линогравюрын аргаар уран зурааша удха түгэлдэрөөр харуулжа шадана.

1963 ондо Монгол ороной Дорно-Гүбин аймагта түрэнхэн **Гомбожавай Болдбаяр** Болгариин Софиин Уран зурагай үндэһэн академи 6 жэл (үшөө 1 жэл соо хэлыень шудалба) соо Петричуклев багшынгаа ударидалга доро һуража түгэсхэһэн, Норвегидэ, Япондо, Чехословакида, Германида, Болгарида, Хитада,

Монголдо болоһон үзэсхэлэнүүд дээрэ эрхим хүдэлмэринүүдэ харуулһан байна.

– Үнгэрхэн зуун жэлэй гушаад онуудаар Агаһаа гарбалтай минии үбгэн аба Монгол орондо Росси оронһоо ерэжэ, Монголдо соёлой талаар харилсаата ажал ябуулжа байгаа. Удангүй хамалган, хашалганай (репрессии) хатуу шанга үе боложо, Буряад орон руу бусаагдаһан үбгэн абамнай гэр бүлэтээ, ехэ хүбүүнтээ (минии эсэгэ бага наһатай – оройдоол үендөө хүрөөд байһан байжа, Монголдоо үлэхэ баатай болоһон юм) иишэ сүлэгдэжэ хосороо, буудуулагдаа нэн. Хэды олон буряад зон энэ репрессидэ хохидоо гээшэб?! Монгол зөөһөн, ошоһон зоной олонхын халаһан байна. Монгол айлда өөдөө болоһон эсэгэмни 1970 ондо Буряадта ахатай, түрэлхидтэй байһанаа мэдээ нэн. Бидэ тиймэһээ үбгэн эсэгынгээ нютагта өөрынгөө түрүүшын выставкэ нээхэдээ, "Тоонто нютагни" гэжэ нэрлэһэн байнабди, тийгээдшье би өөрөө хоёр хүбүүдтэйб, тэдэмни буряад шуһатай ха юм. Ажалша, нэтрүүл хадаа, буряад байһандаа иимэ амжалта туйлааш гэжэ нүхэдни хэлэдэг, – гэжэ ехэ удхатайгаар, уянгатайгаар хөөрөһэн Гомбожавай Болдбаярые шагнажа байхадамни, түрэлхидын ерэжэ, һонирхожо байгаа нэн.

Өөрын онсо бэлигтэй Г.Болдбаярай гүн удхатай, дабтагдашагүй маягтай линогравюрын хүдэлмэринүүдын Зүүн зүгэй онол аргуудһаа гадуур Европын зурагай хургуулин үрэ нүлөөтэй гэжэ тэмдэглэхэр байна. Юуб гэхэдэ, Монгол,

Д.Жадамбын «Чингис хаанай нэгэ үдэр» гэхэн зураг

Буряад оронуудай үльгэр домог, философи, буддын шажанай, бөө шажанай үндэһэндэ түшэглэһэн уран зурагуудын "Обоогой мүргэл", "Түрэл нютаг", "Һарын баяр", "Хабар. Найндэр", "Дуратай хургуулимни", "ЦАМ", "Балерина", «Мүргэл», бусад хүдэлмэринүүдын гүн удхатай, харагшадта ойлгосотой. Байгалиин бүхы юумэн амилха амитай, хараха нюдэтэй, үргэхэ һүр һүлдэтэй гэжэ харуулһан бэлигтэй монгол зураашын харабтар, сагаабтар үнгэтэй гү, али үгы гэбэл, нюдэ баярлуулма, нарандал адли шара үнгэтэй (буддын шажанай үнгэ) бүтээлнүүд дэлхэй дээрэ адли тэнсэдэг, тэмсэдэг муу, найнай болон хара, сагаанай зүришэлдөөе философско удхатайгаар элирхэйлнэ гэжэ тэмдэглэхээр. Үсөөхэн үдэрнүүд соо харуулагдаха ехэ талаан бэлигтэй монгол уран зураашадай гайхалтай найхан зурагуудые харахаа яарыт гэжэ уншагшадтаа, улаан-удынхидтөө, айлшадтаа ханданабди, ялас гэмэ хурса бэлиг талаантай монгол уран бэлигтэндэ "Буряад үнэн" Хэблэйнгээ байшанай ажалшадай зүгһөө үзэсхэлэнэйн дэбтэр соо үнэн зүрхэнэйнгөө хани халуун, амаршалгын үгэнүүдые бэшэхэдээ, "зохёохы бэлигээ арьбажуулжа, зоноо шэнэ зурагуудаараа баясуулжа, үлзы хэшэгтэй, үшөө оло дахин түрэл тоонто нютагтаа, Буряад орондоо выставкэнүүдэ харуулжа байхатнай болтогой" гэжэ хүсэһэн байнаб!

Д.Жадамбын «Чингис хаанай агнуури» гэхэн зураг

Д.Жадамбын «Тулалдаан» гэхэн зураг

Бэлигма ОРБОДОЕВА.
Аркадий
БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

Гомбожавай Болдбаярай уран зурагууд найхан даа!

ЭБТЭЙ ЭЕТЭЙХЭН АЖАҢУУХАМНАЙ БОЛТОГОЙ

Буряад арад түмэнэй «Алтаргана» нааданай хүхэ сэнхир туг бүхы дэлхэйн буряадуудыг даллан дууджа, хорин жэлэй саада тээ сэдхэлэй дуудалгаар, зүрхэнэй зүнгөөр буряадуудай үрэ зүрхэнэй гүн гүнзгийһөө анхан мүнделхэн Дадал сомондоо һөөргөө бусажа, монгол туургатанай нангин газар уһан Эзэн Чингис Хаанай тоонто нютагта июлийн 18-19-дэ үнгэрбэ. Талын харгыда төөрижэ байжа, үдэр хүнигүй урагшаа дабхиха харгыдаа Онон хатан эжынгээ эхиниень хаража баясааб, эрьеэрнь саашаа ошохо бүримнай Онон мүрэмнай үргэнөөр хабтайн, налайн нэмжыжэ, наартай найханаар харагдахадань, нюдэндэ урин байгаа нэн.

Дадал сомон хүржэ ерэхэдэ, Эзэн Чингис Хаанай хүйһень булаһан газар шорой, тоонто нютагынь энэл даа гэжэ сэдхэн, бага балшар наһандаа энээхэн сээгтэ талаар ээрэмшээжэ гүйжэ ябаал даа гэжэ зүрхөө доһолгон, бишэрэл дүүрэн уяран байгаа бэлэйбди.

Олон улсын буряад соёл урлагай «Алтаргана» нааданда 10000 гаран хүн зон айлшалан буугаа гэжэ мэдээснэ нэн. 2002 онһоо хойшо бүхы «Алтаргана» наада хараһан, Баяндунда, Дашбалбарта болоһон Бага Алтарганада хараһан үзэһнөө, уулзаһан хөөрэлдэһнөө гэрэл зурагтайгаар олоной анхаралда табидаг хадаа, зэргсүүлэн бодомжолжо мүнөө ханахадан, Дадал сомондо болоһон «Алтаргана» наадан эгээн арюухан хүр хүлдэтэйгөөр, эгээн гоёхоноор, сээжэ сэдхэлдэ эгээн урин дүтөөр ханагдана. Юундэб гэхэдэ, эдэ хэдэн мянгаад хүн зон тойроод, минии түрэл хэлэн дээрэ

хөөрэлдэнэ, юуб даа асуухадань, сэбэр буряадаар харюусана, харин би өөрөө ород үгэ оруулангүй хөөрэлдэхэ гэжэ нилээн оролдооб даа. Үбгэд, хүгшэд, жаахан үхибүүд, залуу бэрээд басагад, шамбай шиираг хүбүүд булта жэнхэни буряадаараа хөөрэлдэхэдэнь, буряад хэлэнэй аялга соо умбажа, өөртөө адлихан нюур шарайтай, нэгэ амисхаалтай өөрынгөө үндэстэн соо иигэжэл ябаха гэшэ ямар ехэ жаргал гэшэб гэжэ эндэл ойлгооб. Хоёр үдэр соо жаргахын ехээр жаргааб даа! Буряад хубсаһаа үмдэһэн, улаан залаагаа намилзууһан омог дорюун, гал гэрэлээр ялалзажа байһан нюдөөр намда энеэбхилэн байһан буряад-монголшуудни, зуун жэлнүүдэй уулзур дээрэ үнгэрһэн түүхээ эрьен хаража бодомжолон, мүнөөдэрэй ажабайдалаа шэнжэлжэ, шүүжэ, ерээдүй тээшэ жүдхэн тэгүүлхэмнай ямар дэмбэрэлтэй найхан байнаб. Наранай туяа доро алталмалаар

харагдадаг алтан шаргал холтоһонһоо боложо алтаргана гэжэ нэрлэгдэһэн, бута бутаар ургадаг, шарахан сээгтэй, түхэрээхэн набшаһатай, ааама халуунда гандаагүй, намарай ольбондо даараагүй, шэмэрүүн хүйтэндэ хүлдөөгүй, үхэр малда шэмэ тэжээл боложо эдигдээшье наа, бүхэ үндэһэнһөө дахин ургадаг, таашье наа, ходохогүй, угзараашье наа, абтахагүй, отолоошье наа, таһархагүй, тиимэл шангаһаа шанга, бүхэһөө бүхэ ургамал буряад арадай «Алтаргана»

нааданай арюун хүлдэ болоһониинь гүнзгыг удхатай байна. Номгон даруу зантай, тэнигэр уужам сэдхэлтэй, «эмээлтые багтааха эрэшүүлтэй», эльгэ нимгэн эхэнэрнүүдтэй буряад-монголшууд алтарганадаа адлихан бэе бөөдэ найдамтай түшэг тулгуури боложо, эбтэй эетэйхэн ажаһуухамнай болтогой! Арюун хүлдэтэ «Алтаргана» наадамнай мандатугай!

**Намжилма
БАЛЬЖИНИМАЕВА.**

АНДА НҮХЭДЫЕ ХОЛБОДОГ НААДАН

Угсаата арадаймнай заншалта болоһон «Алтаргана-2014» ехэ наадан нэн түрүүн буряад-монголшуудай уулзалгын баяр. Энэ ехэ дэмбэрэлтэй найр наадамнай ямар үргэн дэлсэтэйгээр үнгэрбэ гэшэб!

Буряадай түлөөлэгшэд үзэсхэлэнтэ найхан Чингис хаанай үлгы нютаг гэжэ суурхаһан Дэлюун болдог ошохо золтой байбабди. Буряад орондо мэдээжэ болоһон яруу найрагша Хэнтийн Батхуу иимэ мүрнүүдые бэшэһэн байна: «Дэлюун Болдогой оройдо гарахада, наран альган дээрэ байгаа юм шэнги ханагдажа, харбайхада харые адхаһан юм шэнгээр бодогдодог, үбгэд дээдынгээ арюун хүнэтэй хөөрэлдэжэ, аялгата найхан буряад хэлээ магтан дуулахада найхан байдаг...

Дэлюун Болдогой оройһоо дэлхэйн зулайе илэнэ, Дэвэлтэ сагаан шонхор дали жэгүүрээ дэлгэнэ. Дэлюун Болдогой оройһоо дэлхэйн түүхэ эхилнэ, Дээдэ тэнгэрийн буряад дэлхэйн түүхы бэшэнэ...

Урда үеын сагай найн найхан заншалнууд нэргээгдэжэ, арайндаа алтан абдар шэнжэлжэ, нэргээжэ байхамнай тон буянтай хэрэг гэшэ ааб даа, энээниие сэдхэл зүрхэндөө, ой ухаандаа шэнгээжэ, элшэ хүсэ абажа, сэдхэл хананги, ханаан тэгшэ нютагаа бусабабди. Урилдаануудта хабаадаһан буряад арад түмэнөө түлөөлжэ, соёл урлалда сэнтэй хубитаяа оруулжа ябаһан бэлигтэн эдэбхи үүсхэл ехэтэй, нюдэндөө галтай, энеэбхилхэн налгай зангаар нютагайнгаа нэрэ хүлдэ дээрэ үргэжэ, өөрынгөө шадабари, талаан бэлиг хариулжа шадаба, энээниие манай түлөөлэгшэдэй абаһан 8 медаль гэршэлнэ. «Алтарганын» хоёрдохи үдэртэ уран

шүлэгшэдэй мүрысөөн манай делегациин байрлаһан «Чингисийн гурбан нүүр» гэхэн амаралтын газарай 11 метр үндэртэй Чингисхаанай нангин хүшөөгэй дэргэдэ ехэ сэдхэлдэ таарама, гоёор шэмэглэжэ, болбосон түхэлтэй болгоһон газарта найр наадан наярба. Намда энэ урилдаан бүхы талаараа найшаагдаба, сугларһан зон ехэ анхаралтай шагнаба, уран шүлэгшэды халуун альга ташалгаар дэмжэбэ. Энэ мүрысөөндэ 18 шүлэгшэд Монголой Улаан-Баатар хотоһоо ба аймагуудһаа, Агын болон Усть-Ордын Буряадай тойрогуудһаа, Шэнэхээнһээ хабаадаба. Буряад ороноо республикын уран шүлэгшэдэй мүрысөөндэ илажа гарагша, Россиин Уран зохиолшодой холбооной гэшүүн Тимур Гомбожапов түлөөлбэ. «Алтарганын» нааданда ошоходоо, Буряад Республикын соёлой яаманай дэмжэлгээр «Уран зохиолой юртэмсэ» гэхэн грантын мүнгэ шүүжэ, «Угайм шүлэгүүд» гэхэн шэнэ номоо Тимур Батуевич абажа ошоо. Энэ мүрысөөн гурбан шатаар үнгэргэгдэжэ, нэн түрүүн хүн бүхэн нэгэ-нэгэ шүлэг уншаба. Тимур «Угайм мүрөөр» гэхэн шүлэгөө зохидоор уншаа. Хоёрдохи шатада 8 шүлэгшэд үлэжэ, баһал нэгэ-нэгэ шүлэг уншаба, удаань 5 шүлэгшэд энэ шанга тэмсэлдэ үлэбэ. Эндэ дары түргэн (экспромт гэнэбди) «Бэлэг» гэхэн сэдэбтэ 4 мүртэй шүлэг зохиохо даабари үгтөө.

Арад зоние нэгдүүлдэг, Анда нүхэдые холбодог Алда сэнхир хадагтай Алтарганын сэнтэй

бэлэг, - гэжэ манай уран шүлэгшэ Тимур Гомбожапов дары түргэн зохиоо. Удаань журиин гэшүүд хэлсэжэ, дунгүүд согсологдобо. Илагшадай нэрэ соносхогдожо, Буряадаа түлөөлһэн Тимур Гомбожапов гурбадахи һуури эзэлжэ, хүрэл медальда хүртэбэ. Батламж ба мүнгэн шан барюулагдаба. Иигэжэ Чингисхаанай үлгы нютагта, бүхы дэлхэйн буряад монголшуудай «Алтаргана» нааданай буряад шүлэгэй урилдаанда хүрэл медаль республикада Тимур Гомбожапов асарба.

Хэнтэйн аймагай арад зон ямараар баярлана гэшэб, ехэл гоё наадан боложо байна гэлсэһэд, элинсэгэйнгээ түрэн нютаг ханадаг, гуниглажа ябадаг байна гэжэ ойлгобоб. Буряад уран шүлэгэй урилдаанда мүнгэн медальда хүртэһэн буря-

ад угтай, Эрхүү хотодо һуража инженер мэргэжэлтэй болоһон, Хэнтэйн аймагай Биндирьяа сомондо түрэн Содномын Цэдэндорж иигэжэ бэшэнэ:

...Холодоо, дүтэдөө хамаагүй, Хододоо намтаяа тоонтомни, Хойтон ошохыем хүлээнгүй, Хойноһоом нэхэдэг нютагни...

«Алтаргана» нааданай эхин дээрэ байлсаһан, энэ эмхидхэлэй ехэ ажал ябууһан зоние заатагүй дурдангүй аргагүй. Хорин жэлэй урда Монголой Хэнтэйн аймагай Дадал сомоной Засаг даргын орлогшо Балбарын Ганхуяг мүрысөө үнгэргэхэ эмхидхэлэй хороо-ниие толгойлһон байна. Тэрэ үедэ Дадал сомоной Засаг дарга Галсанай Доржсүрэн, нарин бэшэгын дарга Баатарцогтын Даваажаргал, ниигэмэй бодолгын түшэмэл Чимитдоржийн Баярмаа гэгшэд байһан юм ха.

Тиигэжэ оройдоол гансахан лэ сомоной хэмжээндэ үнгэрхөөр бэлдэгдэжэ байһан наадан ябан ошон бүхы дэлхэйн буряадуудай ехэ наадан боложо тодорхо хубитай байба ха юм даа. Бүмбэрсэг ехэ дэлхэйн зүг бүхэнөөр дэлгэрэн ажаһуудаг буряад гарбалтан хоёр жэлэй нэгэ уулзажа, танилсажа, дуу наадаа дэлгэжэ, харилсаа холбоогоо бэхижүүлжэ, дороһоо ургажа ябаһан улаан бургааһануудтаа дамжуулха гол зорилготой «Алтаргана» наадан саашадаа үшөөшье үргэн дэлсэтэйтээр, эмхи гуримтайгаар үнгэрхэнэ дамжаггүй. «Алтаргана» нааданай туг Буряад Республикада дамжуулагдаба. 2016 ондо Улаан-Үдэдэ «Алтаргана» наадамнай удаадахияа наярха.

**Рэгзэма
БАТОМУНКУЕВА,
Буряад Республикын
Үндэһэтэнэй номой сангай
ахамд библиограф.**

НТВ	ДТВ	5 КАНАЛ
07.00 «НТВ УТРОМ» 09.10 «СПАСАТЕЛИ» (16+) 09.35 «ДО СУДА» (16+) 10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+) 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.35 «СЕГОДНЯ» 12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+) 14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+) 15.30 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)	16.35, 19.35 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ» 17.30 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА-7» (16+) 20.55 Т/С «БРАТ ЗА БРАТА» (16+) 22.50 Т/С «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» (16+) 01.00 Т/С «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» (16+) 03.00 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+) 04.05 Т/С «ДВОЕ С ПИСТОЛЕТАМИ» (16+) 06.00 Т/С «ТРИ ЗВЕЗДЫ» (16+)	19.00, 00.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+) 22.00 КВН. ИГРАЮТ ВСЕ (16+) 23.00 Т/С «СОЛДАТЫ-9» (16+) 00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУ-ФЕЛЬКИ» (18+) 01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+) 01.30 Х/Ф «ПОСЛЕДНЯЯ РЕЛИКВИЯ» (16+) 03.30 «КОРОЛИ НОКАУТОВ» (16+) 04.00 М/Ф (0+) (0+)

Четверг, 14

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20, 22.30 Т/С «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» (16+)
15.20 «ДОБРЫЙ ДЕНЬ»
16.20 Т/С «ЯСМИН» (16+)
18.00 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
00.30 Т/С «ВИКИНГИ». «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ» (18+)
02.25 Х/Ф «УОЛЛ-СТРИТ» (16+)
04.50 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ЗАПРЕЩЁННАЯ ИСТОРИЯ» (12+)
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
16.00 «ДЕВЧАТА» (12+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)

Пятница, 15

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.50 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20 Т/С «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» (16+)
15.20 «ДОБРЫЙ ДЕНЬ»
16.20 Т/С «ЯСМИН» (16+)
18.00 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 «ПОЛЕ ЧУДЕС»
20.50, 22.30 «ТОЧЬ-В-ТОЧЬ»
22.00 «ВРЕМЯ»
00.20 Д/Ф «СЭЛИНДЖЕР». «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ» (16+)
02.45 Х/Ф «ОБРАТНАЯ СТОРОНА ПОЛУНОЧИ» (16+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ЗАПРЕЩЁННАЯ ИСТОРИЯ» (12+)
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
16.00 «ДЕВЧАТА» (12+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)

21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «КОРОЛЕВА БАНДИТОВ» (12+)
01.40 Д/Ф «СТРАШНЫЙ СУД» (12+)

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30, 19.15 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ» (16+). ПОГОДА
07.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
08.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ РЕКСА» 19, 21 С.
08.30, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
08.55 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30 Х/Ф «ЭЛВИН И БУРУНДУКИ- 3» (16+)
13.30 Т/С «УНИВЕР» (16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.15 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ (16+)
14.30 Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ» (16+)
20.00 «ФИЗРУК» (16+)
20.30 «ДРУЖБА НАРОДОВ» (16+)
21.00 Х/Ф «КОШКИ ПРОТИВ СОБАК.» (16+)
00.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00 Х/Ф «КОШЕЛЕК ИЛИ ЖИЗНЬ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 09.30, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)

22.00 Х/Ф «ЧЕЛОВЕК-ПРИМАНКА» (12+)
01.35 «ЖИВОЙ ЗВУК»

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30, 19.15 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ» (16+). ПОГОДА
07.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
08.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ РЕКСА» 22, 24 С.
08.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
08.55 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30 Х/Ф «КОШКИ ПРОТИВ СОБАК.» (16+)
13.30 Т/С «УНИВЕР» (16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.15 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ (16+)
14.30 УНИВЕР
19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». (16+)
20.00 «COMEDI WOMEN»
21.00 «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
22.00 COMEDI БАТТЛ СУПЕРЗВЕЗДЫ (16+)
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00 НЕ СПАТЬ
02.00 Х/Ф «ГАРОЛЬД И КУЗМАР» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 08.00, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 22.00, 00.20, 02.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ

07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.30 «ЕСТЬ РАЗГОВОР» (16+)
09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
10.30 М/С «ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ» (6+)
10.45 М/С «ВИРУС АТАКУЕТ» (6+)
11.05, 15.05 Т/С «БЫВШАЯ» (16+)
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
13.05 Х/Ф «ЗЕЛЕНЫЙ ФУРГОН» 2 С» (12+)
14.30, 21.00 Т/С «ИГРУШКИ» (16+)
17.05 Д/Ф «ЭКВАТОР» (16+)
18.05 «ЗАЧАРОВАННЫЕ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00 «РАДАР-СПОРТ» (6+). ЗУРХАЙ
20.00 «УГОЛ ЗРЕНИЯ» (16+)
20.05 Т/С «ДЕТИ АРБАТА» (16+)
22.00 Т/С «ВЫЗОВ» (16+)
23.30 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+). ЗУРХАЙ
01.30 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «УТЁНОК, КОТОРЫЙ НЕ УМЕЛ ИГРАТЬ В ФУТБОЛ», «КАК УТЁНОК-МУЗЫКАНТ СТАЛ ФУТБОЛИСТОМ», «ОБЕЗЬЯНКИ, ВПЕРЁД!» (0+)
06.35 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ТОМА И ДЖЕРРИ»
08.00 «ОСТОРОЖНО: ДЕТИ!» (16+)
08.30, 09.55, 18.00, 18.30, 19.00, 20.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»

08.30 «УГОЛ ЗРЕНИЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.35 «РАДАР-СПОРТ» (6+)
09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
10.30 М/С «ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ» (6+)
10.45 М/С «ВИРУС АТАКУЕТ» (6+)
11.05, 15.05 Т/С «БЫВШАЯ» (16+)
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
13.05 Х/Ф «НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДОНИ И МИККИ» (12+)
14.30 Т/С «ИГРУШКИ» (16+)
17.05 Д/Ф «ВОКРУГ СВЕТА НА ВОЗДУШНОМ ШАРЕ» (16+)
18.05 «ЗАЧАРОВАННЫЕ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ
20.05 Х/Ф «ФАНТОМНАЯ БОЛЬ» (16+)
22.30 Х/Ф «ЛАПОЧКА» (16+)
00.50 Х/Ф «БАЗА КЛЕЙТОН» (16+)
03.00 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «ТЕРЁХИНА ТАРАТАЙКА», «КТО СКАЗАЛ «МЯУ?», «ОБЕЗЬЯНКИ В ОПЕРЕ» (0+)
06.35 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ТОМА И ДЖЕРРИ»
08.00 «ОСТОРОЖНО: ДЕТИ!» (16+)
08.30, 09.30 Т/С «ВОРОНИНЫ»
09.00, 13.30, 18.30 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
10.00 Т/С «ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН»

09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.30, 14.00 «6 КАДРОВ» (16+)
10.25, 17.00 Т/С «ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН»
11.25, 14.05 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
11.55 Х/Ф «ЛЁГОК НА ПОМИНЕ»
15.05 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
21.00 Т/С «КУХНЯ»
22.00 Х/Ф «ШЕСТЬ ДНЕЙ, СЕМЬ НОЧЕЙ»
00.30 «БОЛЬШОЙ ВОПРОС» (16+)
01.05 Х/Ф «УЛИЧНЫЙ БОЕЦ. ПОСЛЕДНЯЯ БИТВА»
03.00 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «СПАСАТЕЛИ» (16+)
09.35 «ДО СУДА» (16+)
10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.35 «СЕГОДНЯ»
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.30 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
16.35, 19.35 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
17.30 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА-7» (16+)
20.55 Т/С «БРАТ ЗА БРАТА» (16+)
22.50 Т/С «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» (16+)
01.00 Т/С «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» (16+)
04.00 «ДИКИЙ МИР» (0+)
04.10 Т/С «ДВОЕ С ПИСТОЛЕТАМИ» (16+)
06.00 Т/С «ТРИ ЗВЕЗДЫ» (16+)

11.00 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
11.30 Х/Ф «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ»
14.00 «6 КАДРОВ» (16+)
14.05 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
23.00 «СТУДЕНТЫ» (16+)
00.00 Х/Ф «ХРАНИТЕЛИ»
03.00 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «СПАСАТЕЛИ» (16+)
09.35 «ДО СУДА» (16+)
10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.30 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
16.35, 19.35 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
17.30 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА-7» (16+)
20.55 Т/С «БРАТ ЗА БРАТА» (16+)
01.40 Т/С «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» (16+)
03.40 «ДИКИЙ МИР» (0+)
04.15 Т/С «ДВОЕ С ПИСТОЛЕТАМИ» (16+)
06.05 Т/С «ТРИ ЗВЕЗДЫ» (16+)

ДТВ

06.00, 01.30 Х/Ф «ЗАКЛЯТИЕ ДОЛИНЫ ЗМЕЙ» (16+)
08.10 ВОТ ЭТО ВЕЩИ! (16+)
08.30 УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ (16+)
09.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-2» (16+)

10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30 Х/Ф «МЕРСЕДЕС» УХОДИТ ОТ ПОГОНИ» (12+)
13.30 Х/Ф «ОШИБКА РЕЗИДЕНТА» (12+)
16.00, 17.00 Х/Ф «СУДЬБА РЕЗИДЕНТА» (12+)
20.00, 20.35, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
21.30, 22.15, 23.25, 00.10 Т/С «СЛЕД» (16+)
01.00 Х/Ф «ВРЕМЯ ЖЕЛАНИЙ» (12+)
02.55 Х/Ф «ЕЩЕ РАЗ ПРО ЛЮБОВЬ» (12+)
04.20 Х/Ф «ДАУРИЯ» (12+)

ДТВ

06.00, 03.15 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
06.20, 01.30 Х/Ф «ОТЕЛЬ «У ПОГИБШЕГО АЛЬПИНИСТА» (16+)
08.10 ВОТ ЭТО ВЕЩИ! (16+)
08.30 УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ (16+)
09.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ» (16+)
11.30 Т/С «СОЛДАТЫ-16» (16+)
14.30, 18.30, 20.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
15.30 «ЕСТЬ ТЕМА» (16+)
16.30, 17.00, 17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
19.00, 00.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
22.00 КВН. ИГРАЮТ ВСЕ (16+)
23.00 Т/С «СОЛДАТЫ-9» (16+)
00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУ-ФЕЛЬКИ» (18+)
01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
03.30 «КОРОЛИ НОКАУТОВ» (16+)
04.00 М/Ф (0+) (0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30 Х/Ф «ЧЕЛОВЕК В ЗЕЛЕНОМ КИМОНО» (16+)
13.30 Х/Ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ РЕЗИДЕНТА» (12+)
16.10, 17.00 Х/Ф «КОНЕЦ ОПЕРАЦИИ «РЕЗИДЕНТ» (12+)
20.00, 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
21.30, 22.15, 23.25, 00.15 Т/С «СЛЕД» (16+)
01.00 Х/Ф «ИНТЕРДЕВОЧКА» (16+)
03.55 Х/Ф «ВРЕМЯ ЖЕЛАНИЙ» (12+)
05.55 Д/Ф «ИНТЕРДЕВОЧКА. ПУТЕШЕСТВИЕ ВО ВРЕМЕНИ» (16+)

11.30 Т/С «СОЛДАТЫ-16» (16+)
14.30, 18.30, 21.00 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
15.30 «ЕСТЬ ТЕМА» (16+)
16.30, 17.00, 17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
19.00, 00.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
20.00 МАШИНА (16+)
22.00 КВН. ИГРАЮТ ВСЕ (16+)
23.00 Т/С «СОЛДАТЫ-9» (16+)
00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУ-ФЕЛЬКИ» (18+)
01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
03.40 М/Ф (0+) (0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 СЕЙЧАС
07.10 «МОМЕНТ ИСТИНЫ» (16+)
08.00 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30 Х/Ф «СТАРШИНА» (12+)
13.30, 14.45, 16.10, 18.10 Т/С «БАТАЛЬОНЫ ПРОСЯТ ОГНЯ» (12+)
17.00 Х/Ф «БАТАЛЬОНЫ ПРОСЯТ ОГНЯ» (12+)
20.00, 20.45, 21.30, 22.15, 23.00, 23.40, 00.25, 01.15, 02.00, 02.45 Т/С «СЛЕД» (16+)
03.30 Х/Ф «ОШИБКА РЕЗИДЕНТА» (12+)
05.00 Х/Ф «СУДЬБА РЕЗИДЕНТА» (12+)
06.35 Х/Ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ РЕЗИДЕНТА» (12+)
08.05 Х/Ф «КОНЕЦ ОПЕРАЦИИ «РЕЗИДЕНТ» (12+)

Суббота, 16

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.40, 07.10 Х/Ф «ВО БОРУ БРУСНИКА» (12+)
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
09.45 М/С «СМЕШАРИКИ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ»
10.00 «ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!»
10.45 «СЛОВО ПАСТЫРЯ»
11.15 «СМАК» (12+)
11.55 Д/Ф «ВАЛЕРИЯ. ОТ РАЗЛУКИ ДО ЛЮБВИ» (12+)
13.15 «ИДЕАЛЬНЫЙ РЕМОНТ»
14.10 «ПЕСНИ ДЛЯ ЛЮБИМЫХ»
16.00 Х/Ф «КАРНАВАЛ»
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.20 «КТО ХОЧЕТ СТАТЬ МИЛЛИОНЕРОМ?»
20.25 «ДВЕ ЗВЕЗДЫ»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 «СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМ» (16+)
00.10 «КВН». ПРЕМЬЕР-ЛИГА (16+)
01.45 Х/Ф «ЛЮБОВЬ И ДРУГИЕ ЛЕКАРСТВА» (18+)
03.50 Х/Ф «ИСЧЕЗАЮЩАЯ ТОЧКА» (16+)
05.45 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.25 Х/Ф «ГОРЯЧИЙ СНЕГ»
08.30 «СЕЛЬСКОЕ УТРО»
09.00, 12.00, 15.00, 21.00 ВЕСТИ
09.15, 12.10, 15.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
09.25 «ПЛАНЕТА СОБАК»
10.00 «ПРАВИЛА ЖИЗНИ 100-ЛЕТНЕГО ЧЕЛОВЕКА»

ТВ-программа

Буряад үнэн

6.08.2014

№ 29 (21979) № 29 (894)

11.05 Д/Ф «ОЗЕРО ТУРГОЯК». «КОЛУМБИЯ. В ПОИСКАХ СЧАСТЬЯ»
12.20 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
12.55, 15.30 Х/Ф «ЛЮБОВЬ БЕЗ ЛИШНИХ СЛОВ» (12+)
16.45 «СМЕЯТЬСЯ РАЗРЕШАЕТСЯ»
18.00 «СУББОТНИЙ ВЕЧЕР»
19.55 «КЛЕТКА»
21.45 Х/Ф «СЧАСТЛИВЫЙ ШАНС» (12+)
01.35 Х/Ф «ЗОЛОТЫЕ НЕБЕСА» (12+)

ТНТ

07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
07.45 ЗАСЕКРЕЧЕННАЯ ЛЮБОВЬ - 1 (12+)
08.30 ХФ «ОСЕННИЙ МАРАФОН» (6+)
10.00 «ДВА С ПОЛОВИНОЙ ПОВАРА»
10.30 «ФЭШН ТЕРАПИЯ»
11.00 «ШКОЛА РЕМОНТА»
12.00 «КОМЕДИ-КЛАБ». ЛУЧШЕЕ
12.30 «ТАКОЕ КИНО!» (16+)
13.00 «COMEDI WOMEN»
19.30 «МУНГЭН СЭРГЭ»
19.50 М/Ф «РАЗ КОВБОЙ ДВА КОВБОЙ» (6+)
20.00 Х/Ф «БЕЛОСНЕЖКА И ОХОТНИК» (16+)
22.35 «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
23.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
00.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
00.30 «ТАКОЕ КИНО!» (16+)
01.30 Х/Ф «ГАМБИТ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 10.00 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00, 09.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ

07.30 Д/Ф «СЪЕДОБНАЯ ИСТОРИЯ ИСКУССТВ» (16+)
08.00, 11.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.30 М/Ф (6+) (6+) (6+)
10.30 «ДВОЕ НА КУХНЕ, НЕ СЧИТАЯ КОТА» (16+)
11.30 «ЕДА С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (16+)
12.00 Т/С «ДЕТИ АРБАТА» (16+)
15.30 «ПОПУЛЯРНАЯ ПРАВДА» (16+)
16.00 Д/Ф «КОРАЛЛОВЫЙ РИФ 3Д» (16+)
17.00 М/С «ВОИНЫ МИФОВ»: «ХРАНИТЕЛИ ЛЕГЕНД» (12+)
17.30 М/С «ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ» (6+)
17.45 М/С «ВИРУС АТАКУЕТ» (6+)
18.00 Д/Ф «КАК РАБОТАЮТ МАШИНЫ» (16+)
18.30 Д/Ф «ЖЕСТОКИЕ ТАЙНЫ ПРОШЛОГО» (16+)
19.00 «ДВОЕ НА КУХНЕ, НЕ СЧИТАЯ КОТА» (16+). ЗУРХАЙ
19.35 «ВКУСНО» (12+)
20.00 «ТАЙНА СЕКРЕТНОГО ШИФРА» (16+). ЗУРХАЙ
21.00 Х/Ф «ТИХАЯ ГАВАНЬ» (16+)
23.10 «МУЖСКИЕ ХЛОПОТЫ» (16+). ЗУРХАЙ
01.00 «ОДЕРЖИМЫЕ» (16+)
01.50 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «38 ПОПУГАЕВ», «КАК ЛЕЧИТЬ УДАВА?», «КУДА ИДЁТ СЛОНЁНОК», «БАБУШКА УДАВА», «А

ВДРУГ ПОЛУЧИТСЯ!», «ПРИВЕТ МАРТЫШКЕ», «ЗАВТРА БУДЕТ ЗАВТРА», «ЗАРЯДКА ДЛЯ ХВОСТА», «ВЕЛИКОЕ ЗАКРЫТИЕ» (0+)
07.35, 09.00 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.45 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
08.05 М/С «МАКС СТИЛ»
08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.25 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ»
10.00, 01.05 М/Ф «ДЖИММИ НЕЙТРОН - ВУНДЕРКИНД»
11.30 «СТУДЕНТЫ» (16+)
12.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
14.00, 21.55 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
18.00 М/Ф «ТАЧКИ-2» (16+)
20.00 Х/Ф «СМУРФИКИ»
22.55 Х/Ф «НАС ПРИНЯЛИ!»
00.40 Т/С «ДВА КОРОЛЯ»
02.35 М/Ф «КЛУБ ВИНКС. СУДЬБА БЛУМ»
03.30 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 Т/С «ПОРОХ И ДРОБЬ» (16+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ» (0+)
09.45 «ИХ НРАВЫ» (0+)
10.25 «ГОТОВИМ С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (0+)
11.20 «ГЛАВНАЯ ДОРОГА» (16+)
11.55 «КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК» (0+)
13.00 «КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+)
14.25 «СВОЯ ИГРА» (0+)
15.10 Х/Ф «ДВОЕ» (16+)
17.15 «СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ» (16+)
18.10 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» (16+) (16+)
20.55 «САМЫЕ ГРОМКИЕ РУССКИЕ СЕНСАЦИИ» (16+)

22.45 «ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!» (16+)
23.25 Т/С «ГРАЖДАНКА НАЧАЛЬНИЦА. ПРОДОЛЖЕНИЕ» (16+)
01.20 «ЖИЗНЬ КАК ПЕСНЯ» (16+)
02.40 «ОСТРОВ» (16+)
04.05 Т/С «ДВОЕ С ПИСТОЛЕТАМИ» (16+)
06.05 Т/С «ТРИ ЗВЕЗДЫ» (16+)

ДТВ

06.00, 09.00, 05.30 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
06.10 Х/Ф «ШТРАФНОЙ УДАР» (16+)
08.10 ВОТ ЭТО ВЕЩЬ! (16+)
08.30 КАК НАДО (16+)
09.20, 02.30 Х/Ф «УБИТЬ БЭЛЛУ» (16+)
11.15 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ» (16+)
19.45 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
20.00 Х/Ф «БРИЛЛИАНТОВЫЙ ПОЛИЦЕЙСКИЙ» (16+)
22.00 МАШИНА (16+)
23.00 «+100500» (18+)
23.30 МОЯ РАССЕЯ (18+)
00.00 КОРОЛИ ЭКСТРИМА (16+)
01.00 Т/С «НАСЛАЖДЕНИЕ-2» (18+)
02.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
04.30 «КАЛАМБУР» (16+)

5 КАНАЛ

09.40 М/Ф (0+) (0+)
11.00, 19.30 СЕЙЧАС
11.10, 11.55, 12.40, 13.25, 14.15, 15.00, 15.45, 16.30, 17.15, 18.00, 18.45 Т/С «СЛЕД» (16+)
20.00, 21.00, 22.00, 23.00, 00.00 Т/С «БАНДИТСКИЙ ПЕТЕРБУРГ» (16+)
01.00 Х/Ф «ПО ПРОЗВИЩУ ЗВЕРЬ» (16+)
02.40 Х/Ф «ИНТЕРДЕВОЧКА» (16+)
04.50 Х/Ф «СТАРШИНА» (12+)
06.15 Т/С «БАТАЛЬОНЫ ПРОСЯТ ОГНЯ» (12+)

Воскресенье, 17

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф «ШАЛЬНАЯ БАБА» (16+)
09.10 «СЛУЖУ ОТЧИЗНЕ!»
09.40 М/С «СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД»
09.55 «ЗДОРОВЬЕ» (16+)
11.15 «НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ» (12+)
11.35 «ПОКА ВСЕ ДОМА»
12.25 «ФАЗЕНДА»
13.15 «ИДЕАЛЬНЫЙ РЕМОНТ»
14.10 «Д/С «ПО СЛЕДАМ ВЕЛИКИХ РУССКИХ ПУТЕШЕСТВЕННИКОВ»
15.15 ЧТО? ГДЕ? КОГДА?
16.20 Д/Ф «СРЕДА ОБИТАНИЯ» (12+)
17.20 «МИНУТА СЛАВЫ» (12+)
18.50 «КУБ» (12+)
19.55 «ДОСТОЯНИЕ РЕСПУБЛИКИ: РАСУЛ ГАМЗАТОВ»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 «САМЫЙ ЛУЧШИЙ ДЕНЬ». КОНЦЕРТ ГРИГОРИЯ ЛЕПСА»
00.15 Х/Ф «РОМАН С КАМНЕМ» (16+)
02.15 Х/Ф «В ОЖИДАНИИ ВЫДОХА» (16+)
04.35 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)
05.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»

«РОССИЯ 1»

07.00 Х/Ф «МЫ ИЗ ДЖАЗА»
08.45 «ПЛАНЕТА ВКУСОВ» С АНТОНОМ ЗАЙЦЕВЫМ
09.20 «СМЕХОПАНОРАМА»
09.50 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»
10.25 «СВАДЕБНЫЙ ГЕНЕРАЛ» (12+)
11.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ». «СОБЫТИЯ НЕДЕЛИ»
12.00, 15.00, 21.00 ВЕСТИ
12.10 «ПРО ДЕКОР»
13.10, 15.30 Т/С «ЛЮБОВЬ - НЕ КАРТОШКА» (12+)

15.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
22.00 «ВОСКРЕСНЫЙ ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЁВЫМ» (12+)
23.50 Х/Ф «НА ВСЮ ЖИЗНЬ» (12+)
01.40 Х/Ф «ТАМ, ГДЕ ЖИВЕТ ЛЮБОВЬ» (12+)

ТНТ

07.00 М/Ф «ШЕЛКОВАЯ КИСТОЧКА» (6+)
07.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
07.45 ЗАСЕКРЕЧЕННАЯ ЛЮБОВЬ - 2 (12+)
08.30 МФ «НОЧЬ В СУПЕРМАРКЕТЕ» (12+). ПОГОДА
10.00 «ШКОЛА РЕМОНТА»
11.00 Д/Ф «ПЕРВАЯ ЛЕДИ В СТРАНЕ ЧИНГИСХАНА» (16+)
11.40 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ»
12.00 COMEDI БАТТЛ (16+)
13.00, 22.00 «STAND UP» (16+)
14.00 Х/Ф «БЕЛОСНЕЖКА И ОХОТНИК» (16+)
16.35, 20.00 «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
19.30 «МУНГЭН СЭРГЭ»
19.50 МФ «ОСЬМИНОЖКИ» (12+)
23.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+). ПОГОДА
00.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
01.00 Х/Ф «РОЗОВАЯ ПАНТЕРА» (16+)

ТИВИКОМ

06.05 Д/Ф «ВОКРУГ СВЕТА НА ВОЗДУШНОМ ШАРЕ» (16+)
07.00 «РАДАР-СПОРТ» (6+). ЗУРХАЙ
07.30 Д/Ф «КАК РАБОТАЮТ МАШИНЫ» (16+)
08.00, 10.00 «ВКУСНО» (12+). ЗУРХАЙ
08.30 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+)
09.00 М/Ф (6+) (6+). ЗУРХАЙ (6+)
10.30 «СТИЛИСТИКА» (16+)
11.00 «УТУМАТА» (16+). ЗУРХАЙ

11.30 «ЕДА С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (16+)
12.00 Т/С «ВЫЗОВ» (16+)
15.15 «РАДАР-СПОРТ» (6+)
15.40 «ВАШЕ ПРАВО» (16+)
16.00 Д/Ф «ЭВОЛЮЦИЯ ЖИЗНИ НА ЗЕМЛЕ» (16+)
17.00 М/С «ВОИНЫ МИФОВ»: «ХРАНИТЕЛИ ЛЕГЕНД» (12+)
17.30 М/С «ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ» (6+)
17.45 М/С «ВИРУС АТАКУЕТ» (6+)
18.00 Д/Ф «СЪЕДОБНАЯ ИСТОРИЯ ИСКУССТВ» (16+)
18.30 Д/Ф «СКРОМНОЕ ОБАЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИСКУССТВ» (16+)
19.00 «СТИЛИСТИКА» (16+). ЗУРХАЙ
19.30 «ЕВРОМАКС». «ОКНО В ЕВРОПУ» (16+)
20.00 «ТАЙНА СЕКРЕТНОГО ШИФРА» (16+). ЗУРХАЙ
21.00 Х/Ф «ЛЮБОВЬ СЛУЧАЕТСЯ» (16+)
23.00 Х/Ф «ГОРОД ПРИЗРАКОВ» (16+)
01.10 «ТРАТИМ БЕЗ ЖЕРТВ» (16+)
02.00 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

08.00, 08.30, 08.50, 11.05 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПИНГВИНЁНКА ЛОЛО»
07.35 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.45 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
08.05 М/С «МАКС СТИЛ»
08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.00 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ»
09.15 М/Ф «СКУБИ ДУ И ЛОХ-НЕССКОЕ ЧУДОВИЩЕ»
10.40 М/Ф «СКУБИ ДУ И КОРОЛЬ ГОБЛИНОВ»
12.00 «УСПЕТЬ ЗА 24 ЧАСА». РЕАЛИТИ-ШОУ (16+)
13.00, 19.25, 22.20 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
17.30 Х/Ф «СМУРФИКИ»

20.25 Х/Ф «ВЕДЬМИНА ГОРА»
23.20 Х/Ф «С МЕНЯ ХВАТИТ!»
01.30 Т/С «ДВА КОРОЛЯ»
02.20 М/Ф «КЛУБ ВИНКС. МЕСТЬ ТРИКС»
03.15 М/Ф «КЛУБ ВИНКС. БИТВА ЗА МАГИКС»
04.10 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 Т/С «ПОРОХ И ДРОБЬ» (16+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 «РУССКОЕ ЛОТО ПЛЮС» (0+)
09.45 «ИХ НРАВЫ» (0+)
10.25 «ЕДИМ ДОМА» (0+)
11.20 «ЧУДО ТЕХНИКИ» (12+)
11.55 КРЕМЛЕВСКИЕ ЖЕНЫ (16+)
13.00 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
14.20 «ВРАГИ НАРОДА» (16+)
15.10 «Д/С «ДЕЛО ТЕМНОЕ»
16.05 «БЫВАЕТ ЖЕ ТАКОЕ!» (16+)
17.15 «СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ» (16+)
18.10 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» (16+) (16+)
20.55 Т/С «МЕНТ В ЗАКОНЕ-8» (16+)
00.45 «ОСТРОВ» (16+)
02.10 СОГАЗ. ЦСКА - «СПАРТАК». ЧЕМПИОНАТ РОССИИ ПО ФУТБОЛУ 2014 Г. - 2015 Г.
04.20 Т/С «ДВОЕ С ПИСТОЛЕТАМИ» (16+)
06.10 Т/С «ТРИ ЗВЕЗДЫ» (16+)

ДТВ

06.00, 08.50, 13.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ» (16+)
08.10 ВОТ ЭТО ВЕЩЬ! (16+)
08.30, 05.30 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
13.00 КАК НАДО (16+)
15.30 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
15.40 Х/Ф «БРИЛЛИАНТОВЫЙ ПОЛИЦЕЙСКИЙ» (16+)
17.40 Х/Ф «ДЕВЯТЬ ЯРДОВ» (16+)

19.45 Х/Ф «V ЦЕНТУРИЯ. В ПОИСКАХ ЗАЧАРОВАННЫХ СОКРОВИЩ» (16+)
22.00 МАШИНА (16+)
23.00 «+100500» (18+)
23.30 МОЯ РАССЕЯ (18+)
00.00 КОРОЛИ ЭКСТРИМА (16+)
01.00 Т/С «НАСЛАЖДЕНИЕ-2» (18+)
02.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
02.30 Х/Ф «ШТРАФНОЙ УДАР» (16+)
04.30 «КАЛАМБУР» (16+)

5 КАНАЛ

09.40 М/Ф (0+) (0+)
11.00, 19.30 СЕЙЧАС
11.10, 12.10, 13.15, 14.20, 15.20 Т/С «БАНДИТСКИЙ ПЕТЕРБУРГ» (16+)
16.20, 17.25, 18.30, 20.00, 21.00, 22.00, 23.05, 00.05, 01.05, 02.05 Т/С «БАНДИТСКИЙ ПЕТЕРБУРГ-2» (16+)
03.05 Х/Ф «МЕРСЕДЕС» УХОДИТ ОТ ПОГОНИ» (12+)
04.35 Х/Ф «ЧЕЛОВЕК В ЗЕЛЕНОМ КИМОНО» (16+)
06.00 «Д/С «АГЕНТСТВО СПЕЦИАЛЬНЫХ РАССЛЕДОВАНИЙ»

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:
0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Үнэрхэн зүүн жэлэй агшан зүүр

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Дэлгэрэнгыгээр сайт дээрэмнай уншагты: burunen.ru

Уржин Гармаев наһанайнгаа нүхэр Ринчин Давагэ Мэдыгтэй. Зүүн захада Дашанима хүбүүнийн зогсоно, баруун захадань - Санжагэ Дашидондок. Баруун гарһаа хууһан хоёрдохинь – Долгор басаганиинь. Бэшэнийн японцууд. Хайлар хото.

Уржин Гармаевай эжы түрэлхидөөрөө.

Уржин Гармаев дайшалхы мориёо унанхай.

Уржин Гармаев Хайларта, зүүн тээнъ Дашанима хүбүүнийн зогсоно.

Уржин Гармаевай бага басаган Санжидма, 1963 он.

Шэнэхэн сүмын хажууда.

Уржин Гармаевай дүү басаганһаа гараһан Гармын Цымжэдэй хүбүүн, Уржинэ Шымыд, Уржинэ Санжидма. 1939 он.

Уржинэ Долгор, ехэ басаганиинь. 1935 он.

АЛТАН НАМАРАЙ ХЭШЭГҮҮД – АМТАН ХООЛОЙ БЭЛЭГҮҮД

СОЛОНГОС АРГААР ДАРАГДАНАН ҮГЭРСЭНҮҮД

Хэрэглэгдэх зүйлнүүд: 3 килограмм үгэрсэ, 300 грамм морхооб, 1,5 томо халбага дабхан, 250 миллилитр ургамалай тоһон, 250 миллилитр 9 процентнэ уккус, магазинда худалдадаг 0,5 пачка (хахадын) солонгос аргаар морхообто хэхэ нэмэлтэ (приправа), хахад стакан чеснок, хахад стакан саахар.

Багаханууд үгэрсэнүүдые ута руун дүрбэн хубяар отологты. Морхообоо тёркоор жэжэлэнэйнгээ удаа чесноого бүри жэжээр хэршэгты. Бэшэ юумээ дээрээнэ нэмээд, һүүлдэнь худхагты. Нэгэ юумээр хушаад, тэдээнэ худхажа байжа, сүүдхэ хүлээгты. Удаань хахад литрэй баанханууд соо хээд, 15 минута соо бусалһан уһан соо стеризовалагты. Удаань хабхаглаһанайнгаа һүүлдэ хүрэтэрнь полотенцеэр таһа орёогты.

МОРХООБ БОЛОН ПЕРЕЦЭЭР ХЭГДЭНЭН ИКРА-АССОРТИ

Хэрэглэгдэх зүйлнүүд: 1 килограмм амтатай перец, 400 грамм морхооб, 100 грамм хонгино, 25 грамм дабхан, томат-пюре.

Үнөөхи 1 килограмм амтатай перецэ хуби хубяар хэршээд, досоохи үрэнүүдын хаяад, һүүлдэнь морхообоо, хонгиноо жэжээр хэршэгты, тиигээд бултыень ургамалай тоһон дээрэ шараха ёһотойт. Морхообойнгоо зөөлэрхэдэ, харин хонгинынгоо шарлахада, дээрэһэнь дабһалагты. Тиигээд тааруугаар томат-пюре нэмэгты. 50-60 градус болотор хүрэмсөөрнь, 1 литрэй сэбэр баанханууд соо хэжэ, 15-16 минута соо бусалжа байһан халуун уһан соо стерилизаци хэгты, удаань хайнаар хабхаглагты.

Светлана Суханова,
Оренбург хото.

БАРАЙГАРТАЙ КАБАЧКИНУУД

Хэрэглэгдэх зүйлнүүд: 3 килограмм сэбэрлэгдэһэн кабачки, 3 кило-

грамм помидор, 1 килограмм морхооб, 3 амтатай перец, чесногой хоёр хуби, хахад килограмм барайгар (рис хүрпээ), хахад стакан ургамалай тоһон, 3 томо халбага саахар.

Помидорнуудаа чесногтойнь мясорубкаар гаргаха хэрэгтэй. Барайгараа бэлэн шахуу болотор шанагты. Перец болон кабачкинуудаа жэжээр хүсэнэгүүд болгон хэршэгты. Харин морхообоо тёркоор жэжэлэгты.

Помидорнуудаа чесногтойнь бусалгаад, дээрэһэнь дабһа ба саахараа хэгты,

үшөө ургамалайнгаа тоһо нэмэгты. Тиин үшөө 5 минута соо бусалгаад, бэшэ овоццоо кастрюли руугаа хэлсээд, 20 минута соо бусалгаһанайнгаа һүүлдэ барайгараа хэгты. Тиигээд 50 минута соо үшөө бусалгагты. Тиигээд баанханууд соогоо хэжэ, хайнаар хабхаглаха ёһотойт. Баанхануудаа доошонь харуулаад, хүргэгты. Жэшээлбэл, хамтадаа 6 литр барайгартай кабачкинууд болохо байна.

БАКЛАЖАНТАЙ СЛОЁНКО

Баклажануудаа хэршээд, һүүлдэнь ургамалай тоһон соо шарагты. Баанхынгаа оёрто хэршэгдэһэн чеснок, укроп, монсогорнууд перец (горошек), 1 сайн бага халбага дабһа хэгты. Тиигээд ээлжэлүүлэн хэршэгдэһэн овоццоо - түрүүн баклажанаа, удаань помидорнуудаа, тиигээд болгарска перецээ, дээрэнь ногоон ургамалаа (укроп) чесногтойнь, тиигээд дахинаа үнөөхи баклажанһаа эхилээд, хойно хойноһоо бүлэг бүлэгөөр хэгты. Баанхаа дүүргээд, модон халбагаар хайса дээрэнь дарагты, үшөө дабһа нэмээд, 20 минута соо стерилизаци хэхэ ёһотойт. һүүлдэнь хайнаар хабхаглагты.

Людмила Мельникова,
Самара хото.

ЧЕСНОГТОЙ ПОМИДОРНУУД

Хэрэглэгдэх зүйлнүүд: 3 литрэй баанхада 300 грамм чеснок, 1 литр яблочна шүүһэн, 50 грамм дабһан, 50 грамм саахар.

Иимэ помидорнууды хэхэнь бэлэн байдаг. Онсо илгаань гэхэдэ, уһанай орондо яблочна шүүһэн соо эдэ помидорнууд дарагдадаг шуу.

Сэбэрлэгдэһэн помидорнууды хэхэд минута соо бланшировалха (бусалгаха) хэрэгтэй. Тиигээд сэбэр баанханууд соо хээд, дээрэһэнь чесноого нэмэһэнэйнгээ удаа дабһатай, саахартай бусалһан яблочна шүүһэ хэгты. Тиихэдэ гурба дахин бусалгажа байжа, помидорнуудаа хушагты. һүүлдэнь хайнаар хабхаглагты.

Мария Караваева,
Оренбургска областиин
Бузулук хото.

ТҮРГӨӨР БЭЛЭН БОЛОДОГ ПОМИДОРНУУД

Сэбэрлэгдэһэн баанханууд соо хэршэгдэһэн укроп, петрушка, чеснок, лаврово набшаһа, перец, гвоздика хэгты. Дээрэһэнь помидорнуудаа, бусалжа байһан дабһатай уһаа (рассол) хэгты. Энэ 1 литр рассолдо 1 томо халбага дабһан, 2 томо халбага саахар хэрэгтэй болохо байна.

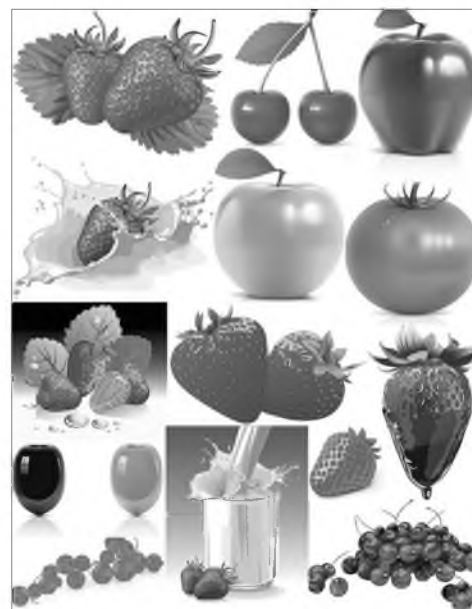
Тиигээд баанхануудаа хабхагуудаар хаагты, удаань сүүдхэ соо бүдөөр гү, али полотенцеэр дулаанаар орёогты. Тиигээд 3 хоног соо холодильник соогоо хэгты. Тиихэдэтай хамта дээрээ оройдоол 4 хоногой удаа дабһалһан помидорнуудаа эдихэ аргатай болонот.

“УЛААН” ГЭЖЭ НЭРЭТЭЙ АДЖИКА

Хэрэглэгдэх зүйлнүүд: 3 килограмм помидор, 0,5 килограмм амтатай болгарска перец, 0,5 килограмм морхооб, 0,5 килограмм хонгино, 2-3 гонзогор гашуун перец, 200 грамм петрушка, чесногой 1 хуби, 1 яблока, 0,5 литр ургамалай тоһон, 2 томо халбага дабһан, 1 томо халбага саахар.

Бүхы овоццо мясорубкаар гаргаад, 1 часай туршада шанаха болонот. Шанаха үедөө 10 минута болоод лэ худхажа байха ёһотойт.

Һүүлдэнь дээрэһэнь петрушкаа, чесноого, яблокаа, ургамалайнгаа тоһо, дабһаа, саахараа нэмээд, үшөө 40 минута соо бага гал дээрэ шанаха ёһотой болонот. Сэбэр баанханууд соо хээд, хайнаар хабхаглаха хэрэгтэй.

УНИВЕРСАЛЬНА КОМПОТ

Сливэ, алыча, гүлзөөргэнэ, земляника, малина, абрикос, “Изабелла” гэжэ нэрэтэй винограды, вишни жэмсүүдээр иимэ амтатай компот бэлдэхэ аргатай.

Сэбэрнүүд 3 литрэй баанханууд соо гурбанайнь нэгэ хубиине жэмсүүдээр дүүргээд, дээрэһэнь сироп юулээд, хайнаар хабхаглаһанай удаа доошонь харуулаад, дулаалан бүдөөр орёонобди.

Сиропто, жэшээнэ, 1 литр уһанда 300 грамм саахар хэрэгтэй болодог юм.

Светлана Суханова,
Оренбург хото.

“ГРУШЕНЬКА” ВАРЕНИ

Грушануудаа хальһанһаань болон тэг дундахи хубиһаань сэбэрлээд, хубиханууд болгоод хэршэгты, тиигээд 5 минута соо бусалжа байһан уһан соо бланшировка хэгты. Удаань хүйтэн уһан соо хүргэхэ ёһотойт. Тэрэ үедэ сиропын бэлдэхэ хэрэгтэй. 1 килограмм грушада 1 килограмм саахар, 1,5 стакан уһан хэрэгтэй болодог юм. Хүрэнэн грушануудаа бусалжа байһан сироп соогоо хээд, саашань бэлэн болоторын шанагты. Шаналгаяа дүүргэхэ багтаа 4 грамм лимонно кислота (1 килограмм грушада хэрэгтэй) нэмээрэйгты.

Людмила Мельникова,
Самара хото.

МАЛИНАТАЙ, КЛУБНИКАТАЙ ЛИКЕР

Сироп руу (1 килограмм саахартай бусалһан 1,5 литр уһан) 1 килограмм жэмсэ (малина, клубника) хээд, 12 үдэр соо наранда байлгахы хэрэгтэй. Тиигээд сиропоо марляар шүүхэ хэрэгтэй, гэртэхи архитаяа холигты. Тиин бүтэлхэнүүдээр юулэгты.

Зоя Астанович,
Оренбургска областиин
Новотроицк хото.

АРАДАЙ МЕДИЦИНЫН АРГАНУУД АША ТУҺАТАЙ

“АЛТАН НАХАЛАЙ” – ЗОЛОТОЙ УСАЙ ШЭДИТЭ РЕЦЕПТНҮҮД

Олон үбшэнүүдые аргалха эди шэдитэй “алтан нахал” – “золотой ус” (каллизия душистая) ургамал хэрэглэхэ талаар рецептнүүдтэй танилсуулха хүсэлтэйбди, тиимһээ уншагшадайнгаа анхаралда хайшан гэжэ энэ ногоогоор ууха, эдэгээхэ, үбшэнөө бууруулха эм дом, уһан эм (настойка болон отвар) бэлдэдэг юм гэжэ хөөрэхөө һананабди. Хүн зондо аша үрэтэй рецептнүүд тухай В.Н Огарковай “ВСЕ О ЗОЛОТОМ УСЕ” гэхэн номһоо туһатай зүбшэлнүүд тухай дуулганабди.

САХАРНА ДИАБЕТ

Поджелудочно булшархайе (железа) һөөргэнь хайн болгохын тула иимэ отварай рецепт автор дурадхана. “Алтан нахалай” 20 сантиметр томо набшаһа гү, али бага хэмжээнэй хоёр набшаһа жэжэлэн хэршэхэ хэрэгтэй. Эмалированнэ кастрюли соо тэдэ хэршэһэн набшаһаа хээд, дээрэһэнь 0,7 литр бусалһан уһа хэгты. Тиигээд бага гал дээрэ 3-5 минута соо бусалгагты. Бүдөөр гү, али по-

лотенцеэр орёогоод, 1 сүүдхэ соо хүлээгты.

Үдэрэй 3-4 дахин дэн халуун бэшээр, бүлээхэнээр эдэлхэнээ 40 минута урид 50-70 миллилитр (эхэ гү, али бага шэгнүүртэй байһанһаа дулдыдаха) ууха ёһотойт. Отвараа юрын салфеткээр хушаад, гэртээ байлгахадатнай болохо.

ХОТЫН ЯЗВА

Хотодоо шархатай болоһон зоной анхаралда 2 рецепт дурад-

хагдана. 1-дэхи рецепт: 25 грамм бодото, хүдөөгэй зөөхэй, саахар, хүдөөгэй 1 үндэгэн хэрэгтэй байна. Эдэ бүгэдээ ниилүүлэн стакан соо хээд, водяной баани дээрэ халаагты, нэгэ бүхэли

болоторын худхаха хэрэгтэй. Тиигээд эдэлхэнээ 1 час урид үдэрэй гурба дахин ууха ёһотойт.

Тэрээнэйнгээ удаа 30 минута болоод, “алтан нахалайнгаа” отвар баһал үдэрэй гурба дахин уужал байха болонот. Бүхэли нэгэ нара соо иигэжэ ууха ёһотойт. “Золотой усай» отвар хүнүүд 6 нара соо, зариман бүри ходо уужа нуранхай байдаг. Тиигэбэл бүри элүүр энхэ байхат.

2-дохинь А.А. Ехинагай рецепт: 60 грамм хайн шанартай прополис бага багаар зулгаажа абаад, 250 грамм медицинскэ спирт соо хайлуулхат. Долоон хоног бүтэлхэ соохи энэ юумээ ходел нэжэржэ байха ёһотойт, тиигэжэ прополисой багахан хубинуудын үгы болохо байна. Тиигээд үшөө долоон хоног соо

байлгаад, коньяк шэнги үнгэтэй шүүһыень дорохи үлэгдэлнүүдһээ амьарлан, шүүхэ болонот.

Хахад стакан халуун (60-65 градусай) уһа руугаа багаханар гоожуулан, 1 бага халбага прополисоо дуһааха хэрэгтэй. Тиин өөрөө хайлаха ёһотой, дэн хүршөөгүйдэнь, бага багаханар балгахы болонот. Тиигэжэ эдэлхынгээ 1 час урда 2-3 недели соо иигэжэ ууха ёһотойт. Эмшэлэлгынгээ үедэ архи уужа болохогүй. Тииһэнэйнгээ удаа 30 минута болоод, үнөөхи “алтан нахалайнгаа” отвар (үдэрэй гурба дахин) дээрэ нэрлэгдэгшэ гуримаар (1-дэхи рецепт) ууха ёһотой болонот.

Бэлигма ОРБДОЕВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.

НАРАНГАРВУУ

(Нэгэ үйлэтэй зүжэг)

Пролог

Гэвэ гэрэй дотор байдал үзэгдэнэ. Нарангарвуу унтажа байтараа нэрээд, шагна-архан нууна. Газар халхитай нэригэнхээ, мориной ногоо шир-шир зүлгээхэн, тангад харуули-най зөөлхөнөөр гэхгэхэн соно-стоно. Нарангарвуу орон дээрнээ эрдээр үндэн боддоно.

НАРАНГАРВУУ. Зүүдэлжэ байна гэшэ гүб?.. Үгы... Үгы! Зүүдэн мэтэ амидарал... Энэ оршолонгоо халижа, түрэлөө урилаад, ондоо орон дайдада, ондоо саг үедэ дахин хүнэй бээ бээлжэ түрээлнэ, зүүдэн мэтэ энэ ушар дахин намтай тохёол-дохо гү?

(Мүнгэн шанагаар нуулга сооноо булагай хүйтэн уна хэды балгаба).

Энэ хорбоо юртэмсэдэ хо-рёодхон наһандаа өөрынгөө газар нутаг дээрэ дээрмэшэдэй гарта ороод байхамни ханаан, заяанда багташагүйл... Лусын хорлол, Хурмастын хилэн, бүхы юумэн нэгэдэжэ, намайе иимэ байдалда асарба гү?.. Ай, бур-хан тэнгэримни?! Ямар нүгэл хэлэндээ иимэ гай, баршадта баригдаха болообиб?! Хөөрхы... Эжы аба хоёрни ганса басагаяа алдаад, юу бодожо, юу ханажа нуунаб? "Ами бээ алдангүй ган гасуурһаа гарахабди!" - гэжэ этигэжэ, найдажа ябаһан аба эжы хоёрни... Зон хүхэдэйнгөө, хүүгэд хүгшэдэй амиие өөрынгөө ами бэээр абарха гансахан хуби, табисууртай байба гүб? Ай, бур-хан тэнгэримни!?

НЭГЭДЭХИ ҮЗЭГДЭЛ.

Гангай халуун наранда ша-рагдажа, ангажа ядархан зоной субан ерхэнэ үзэгдэнэ. Тэдэ зоной дундаһаа нэгэ хүн ходоорон ураг-шаа доболиз газарта гараба.

ЗАЛУУ ХҮН. Тэрэ харыт! Харыт, тэрэ! Али нюдэмни буруу харана гэшэ гү? Тэрэ харана гүт? Баян Бүрдэ... Баян Бүрдэ ногоорон харагдажа байнал...

Хэдэн зон хажуудан хүрээжэ ерэнэ.

1-дэхи ХҮН. Баян Бүрдэ гэнэ гүш?

СЭНГЭ. Баян Бүрдэ... Баян Бүрдэ харагдаба...

ЭСЭГЭ. Баян Бүрдэ... Хүрэхэ газартаа хүрээжэ ерээб хабди...

2-дохи ХҮН. Малаа түргэн туужа, шууд түргэн Баян Бүрдэ хүрээ...

1-дэхи ХҮН. Ангажа үхөөгүйдөө шамдая... Юу зогсообиди, яарая!

ЭСЭГЭ. Байзагты! Бү яарагты! Баян Бүрдэ хүрэтэр хахад үдэр ябаха зайтай газар байна.

1-дэхи ХҮН. Шамдаа наа, энэ бэээрээ хүрэхэбди... Юундэ зогсообиди?! Шамдаял!... Мал-най ангашанхай... Хүн зомнай эсэнхэй... Шамдая! Нуруул бай-гаанда газараа хороо... Унанай хажуудан хүрээжэ ерээд, юундэ сагаа гээжэ байнабиди?

ЭСЭГЭ. Байзагты! Урдманай Баян Бүрдэ харагдаба. Яарахада, даараха... *(1-дэхи хүндэ хандана).* Шинии бодол ойлгосотой. Яа-раха, шамдаха ёһотойбди – энэ хэлсээнгүй... Хэндэ ямар бодол байнаб? Нэмэжэ хэлэхэ хүн байна гү?

СЭНГЭ. Яараха болоо хаамнай, анганхай мал унанай, шиигэй үнэр абахадаа, ехээр гүйлдөөд, мууража унаха...

2-дохи ХҮН. Олон үдэр анга-жа ябаһан мал уна ехээр уугаад, тээржэ үхэхэдөөшье болохо... Бүри ехэ тодхорто орожо боло-хобди.

ЭСЭГЭ. Зүб хэлэбэт. Олон үдэр тэсээбди, мүнөөшье тэ-сээбди хэрэгтэй... Унан ойр-тоо... Тэрэ харагдажа байна. Амаа дэбтээхыень нүүлшынгээ уна зондоо хубаажэ үгэе... Үлэнэн унаараа малаа уналаад, хүдэлхэбди... Малаа болгоом-жотойгоор хэдэн бүлэг болгожо хубаагаад, уһалууриин газар хүрэтэр захидаха тухайгаа бодо-хобди... *(2-дохи хүндэ хандана).* Мүнөө өөһэдөө ундаа харяагаад, үлэнэн унаараа малаа уналагты гэжэ зондоо дамжуула!

2-дохи ХҮН. Ойлгосотой.
1-дэхи ХҮН. Шамдагты! Юу зогсообта!

2-дохи хүн ошоно.
ЭСЭГЭ. Мүнөө нүүдэлшэдэй дундаһаа хамаһаа шадалтай, хамагай найн моритой хоёр хүн хэрэгтэй...

1-дэхи ХҮН. *(Залууе заана).* Энэ байна...

СЭНГЭ. Би бэлэнби...

ЭСЭГЭ. Үшөө хэн байнаб?

1-дэхи ХҮН. Тэрэ... *(Залуу хүнийе заана. Тэрэн хажуудан ерэнэ).*

ЭСЭГЭ. Зай, болоо! Таанар... Залуушье, шиирагшье хоёр байнат. Та хоёрто харюусал-га ехэтэй даабари үгэхэмни... Баян Бүрдэ түрүүлжэ ошоод, нүүдэлшэдэй буужа амарха нүүдэртэй газар, малаа тогтоохо газар шэлэжэ олоод, бэлдэжэ байгты.

СЭНГЭ. Бидэ бэлэмди...

ЭСЭГЭ. Болгоомжотой яба-арайгты... Өөһэдынтай орон нутагшье наа, улай бэдэрһэн хүнэй дүрсэтэй шон шонхоршье ябажа болохо...

СЭНГЭ. Болгоомжотой ябажа үзэхэбди.

ЭСЭГЭ. Бидэшье үлэнэн унаараа амаа дэбтээе... *(Уна балгана).* Хахад үдэр соо халуун наран доро ябахабди.

Сэнгэ Нарангарвууда дүтэлжэ, гарыень барина.

СЭНГЭ. Хуурай халхинда уралшни омоголтоод байна. На-рангарвуу, энэ уһанһаа балга...

НАРАНГАРВУУ. Өөртэшни хэрэгтэй болохо... Замдаа бол-гоожо ябаарайгты...

СЭНГЭ. Нарангарвуу, ханаагаа бү зобо... Удангүй модоной нүүдэртэ уулзахабди...

НАРАНГАРВУУ. Уулзахаб-ди... Одо мүшэдье тоолохобди...

СЭНГЭ. Ерээдүй тухайгаа шэбшэхэбди...

НАРАНГАРВУУ. Утын замда ядархан зомнай амарха байгаа...

Үбгэд, хүгшэд, үхибүүд... Иимэ хүндэ ган гасуур манай нутаг-та болохо юм гэжэ эртээнһээ мэдэһэн наа, Баян Бүрдэ үни хада ерээд байха байгааб-ди... Зомнай иигэжэ зүдэрхэ, зобохогүй нэн.

СЭНГЭ. Аха захатамнай ган тухай нэргылжэ хэлэжэл бай-гаал даа... Теэд удаан саг соо хура бороо оронгүй байха юм гэжэ хэн мэдэбэ. Нарангарвуу, шишье болгоомжотой ябаарай. Удангүй уулзахабди.

Сэнгэ ябана. Хойноһоонь нүгөөдөн дахажа ошобо.

ЭСЭГЭ. *(Зондо)* Наһатай зом-най, хүүгэд эсэнхэй... Тэдэнээ хаража ябаарайгты... Тэмээнүүд дээрээ нэлгэжэ нуулгаад, амару-улжа ябаарайгты... Унанай га-зар урдманнай харагдаа... Урид ошоһон хүбүүднай Баян Бүрдэдэ зоноо амаруулха таарамжтай газар бэлдээд байха...

2-дохи хүн ерэнэ.

ЭСЭГЭ. Зай? Юун боложо байнаб? Малаа уһалбагта?

2-дохи ХҮН. Зомнай малаа уһалжа дүүргэжэ байна.

1-дэхи ХҮН. Шамдаха байгаабди... Шамдаха... Эртэ байхада хүрөө наамнай, найн байгаа...

ЭСЭГЭ. *(2-дохи хүндэ).* Зо-нойнгоо бэлэн болоходо ябаха гэжэ захиралта үгэхэбди.Бэлэн болоһоноо дамжуулаарайгты.

2-дохи ХҮН. Зондоо ошо-хомни...

ЭСЭГЭ. Ошогты... Бүрөөн абыагаар хүдэлхэбди. Баса-гамни, хахад үдэрэй ябадал урдманнай үлэбэ... Нэгэ багахан тэсэхэ хэрэгтэй...

НАРАНГАРВУУ. Аба, намда ханаагаа бү зобогты... Наһатай зон, үхибүүд минии ханаа зо-бооно...

ЭСЭГЭ. Эжышни ямар ябажа байнаб? Халуунда ядалсанагүй гү?

НАРАНГАРВУУ. Эжымни халуунда ядалсабашье наа, наһатай зондо туһалхые орол-доно...

ЭСЭГЭ. Басагамни, эжыгээ хаража ябаарай... Иимэ хүндэ ган гасуур хүрээжэ ерэхэ юм гэжэ хэн мэдэбэ... Саг соогоо замда гараабди... Хожомдоо наа, ямар бэрхэшээлтэй ушарха байһамнай мэдэгдээгүй...

2-дохи хүн хүрээжэ ерэнэ.

2-дохи ХҮН. Малаа уһалжа дүүргэбди.

ЭСЭГЭ. Зай болоо... Замдаа хүдэлхэ дохёо үгэгты!

Бүрөөн абыан эдэлжэ, нүүдэл хүдэлбэ.

ХОЁРДОХИ ҮЗЭГДЭЛ

Баян Бүрдэн уһан дээрэ. Үндэр модоной дунда зүлгэ ногоон дээрэ түрүүлжэ ерэнэ хоёртой хүүр бээ шуһаа урадхуулан хэбтэнэ. Нүүдэлшэдье түрүүлжэ ябаһан зон хажуудан хүрээжэ ерэнэ.

1-дэхи ХҮН. Ай, бурхан тэнгэримни!

Хажуудан зон дүтэлнэ.

2-дохи ХҮН. Эдэ хоёрнай...

ЗОН. Ай, бурхан! Хайран хүбүүднай...

1-дэхи ХҮН. Хүбүүднай алуулаа... Дээрмэшэд отожо байгаа...

ЗОН. Дээрмэшэд?! Ямар дээрмэшэд?! Хаанаһаа?! Ай, бурхан! Ямар тодхорын дай-рабаб?

1-дэхи ХҮН. Дээрмэшэд хүбүүдымнай алаа... Иимэ тодхорто дайруулхабди гэжэ мэдэжэл ябаа нэм. Урьха, зангада орохобди гэжэ... Хара золигууд!

1-дэхи ХҮН. Бүхы энэ зобо-лондоннай ган зэмэтэй... Ган!

ЗОН. Ай, бурхан тэнгэрим-най! Хайран хүбүүднай!.. Хай-ран хүбүүднай хосорбо! *(Уй-хай табилдана).*

ЭСЭГЭ. *(Нарангарвуутай хүрээжэ ерэнэ).* Байзагты! Юун шууян бэ? Юун болооб?

1-дэхи ХҮН. Хүбүүднай алуулаа!

ЭСЭГЭ. Алуулаа?! *(Хүбүүдэй хүүртэ дүтэлнэ).* Хайран хүбүүднай...

НАРАНГАРВУУ. Сэнгэ?!... Нарангарвуу инаг хайратын-гаа бээын хажууда найгарган ошоожо, толгойень үбдэг дээрэ үргэн абажа, уяран уйлана.

1-дэхи ХҮН. Дээрмэшэд уһан дээрэ бээе нюугаад, ото-жо байгаа...

2-дохи ХҮН. Яажа бээ аршалхабиди? Дээрмэшэд хүрээжэ ерэхээ байһан байха...

ЭСЭГЭ. Уһан дээрэ дээрмэ-шэд отожо байба...

1-дэхи ХҮН. Дайсанай урдаһаа улаан нюураараа харахаһаа ондоо арга бидэн-дэ бии гү?

2-дохи ХҮН. Хоёр сахюур бууһаа ондоо зэбсэггүйбди...

1-дэхи ХҮН. Хосорхон хэрэг!
Моридой түбэрөөн дуудда-жа, буу нэлмэтэй хэдэн зон хаихаралдаһаар хүрээжэ ерэбэ.

Эдэ зон халуун зун нэхы дэгэл үмдэнхэйгүүд, малгайдаа шу-буунай үдэ хадхаһан, хазаар хахалтай, харахурин шарайтай-нууд - эдэ тангад яһатан.

ХЭЛЭМЭРШЭН. Тэнгэри уулын эзэн! Ландармын хубил-гаан! Бэркэ хаан бэээрээ урдат-най байна. Нүгэдэгты! *(Бэркэ хааниие ёһолон заана).* Мон-голшууд, таанарһаа эртын сагай үһөө нэхэжэ, хүгшэн, залуугүй бултыетнай хүнөөгөөд, хони малытнай буляжа абахамнай!

2-дохи ХҮН. Ган гасуурһаа зугадажа ябаһан нүүдэлшэдэй ойро хүрэхэ ямаршье эрхэгүйт!

ХЭЛЭМЭРШЭН. Таанадта эрхэ хэрэгтэй гү? Тэрэ эрхы-етнай мэнэ гэнээр үзүүлхэбди! Буу зэбсэгыень хуряжа абагты! Үсэрхэхэн зонииень барижа хулигты!

Дээрмэшэд нүүдэлшэдэй зэбсэг хуряжа абаха үдөө хэдэн зондо гам хайрагүй гар хүрээжэ үрдинэ.

ЭСЭГЭ. Таанар ямар эрхээр бидэндэ гар хүрэхэ болообта?! Манай газар нутагта дураараа болохо эрхэ хэн танда үгөөб?! Ган гасуурай боложо байхада, талын зон булта нэгэ адли эрхэтэй! Тулижа ябаһан зондо туһа хүргэжэ байха зон аад, харата муухайгаар аашалжа байнат! Хүбүүдэймнай амиинь хорооһон таанар зэмээ ама-сахат!

ХЭЛЭМЭРШЭН. Ландармын хубилгаанай урдаһаа хэншье амаа ангайлгагүй юм! Энэ зо-лигые барижа хулигты!

Дээрмэшэд удамарша Эсэгые барижа хүлээд, дохёо хүлээжэ зогсонод.

ХЭЛЭМЭРШЭН. Тархиинь таһара сабшаад, тэрэ хоёрой нээ дээрэ хаягты!

НАРАНГАРВУУ. Байзагты!

Нарангарвуу аалихан хүл дээрэ үндэлжэ, Бэркэ хаанай хажу-уда ошоожо, үбдэг дээрэ сүхэрэн нууба.

НАРАНГАРВУУ. Та хубилга-анби гэжэ өөрыгөө нэрлэбэшье, хүнтэй адли хүн байнат! Бидэ ган гасуурһаа зугадажа, энэ холын дайдада, манай орон ню-тагай газар дээрэ оршоһон Баян Бүрдэн уһанда гэжэ хүрээжэ ерээбди... Нүүдэлшэдһээ хэншье уһа хармалхагүй гэжэ этигэжэ замдаа ябаабди. Энэ юртэмсэ дэлхэй дээрэ бидэнэй амиды мэндэ ябаһанда нэгшье буруу юумэн, нэгшье зэмэ байхагүй. Ядажа ябаһан малшан бидэниие үршөөжэ хайрагты!

Бэркэ хаан оршуулагша-хэ-лэмэршэнээ зангажа, хажуудаа дүтлүүлээд, хэдэн үгэ захиран хэлбэ.

ХЭЛЭМЭРШЭ. Тэнгэри уу-лын эзэн энэ эмын гуйлтые со-носоод, хайра үршөөл соёрхожо байна. Хони малаа эндээ орхё-од, нэгэ хүнэг уһа абаад, эльһэн дотор ошоожо байра зохёогты! Тэмээ унаагаа бултыень туужа эндэ асараарай! Харуул доро байха!

Дээрмэшэд ошобод.

1-дэхи ХҮН. Ай, бурхан тэнгэримни! *(Газар мүргэжэ унаба).* Бүтэн бүрин үлээбэ... Ай, бурхан... Иигээд байхадаа яаха зон болонобиди? Тэмэ-эн... *(Тэмээ заана).* Тэмээгээрнай яахажа ханааб?!
2-дохи ХҮН. Ябага нюсэгэн үлээхэ гээ... Зугадаха аргагүй болгобо...

1-дэхи ХҮН. *(Эсэгэдэ)* Яаха зон болонобиди? Ямар муухай зангада оробо гэшэбиди?! Эндэ хэн зэмэтэйб?! Хэн харю-усахаб?! Хэн бидэниие иимэ хохидолдо оруулааб?

3-дахи ХҮН. Хэншье би-дэниие иимэ хохидолдо оруулаагүй... Ган гасуур... Ган гасуурһаа тэрьелжэ ябаһаар энэ болобобди...

1-дэхи ХҮН. Ган гасуур эндэ зэмэтэй бэшэ... Хүн зэмэтэй... Амиды хүн... Тэрэ хүн манай дунда байна...

ЭСЭГЭ. Би харюусахаб. Би бэээрээ харюусахаб. На-майе дахагты гэжэ би нэгшье хүниие хүсөөр баалаагүйб. Өөрынгөө найн дураар ши намайе дахажа энэ ерээш!.. Таанарые бултыетнай: үри хүүгэдээ, үбгэд хүгшэдөө, адуу малаа ган гасуурһаа абарха гэнэн гансал хүсэл намайе замда татаа.

2-дохи ХҮН. Дээрмэшэд арьяатан мэтээр уһан дээрэ отожо байха юм гэжэ хэн мэдэбэ.

1-дэхи ХҮН. Теэд яаха бо-лонобиди? Хосорхо гү? Эдэ хоёртол...

ЭСЭГЭ. Бидэнэр эдэ-нэй урдаһаа эсэргүүсэхэ шадалгүйбди гэжэ булта мэдэ-нэт. Даб дээрээ хэлэһэн соонь байгаагүйдэ, бэшэ ондоо арга бидэндэ үгы...

1-дэхи ХҮН. Малаа эндээ орхёод, хүниндөө тэрьелэ!

ЭСЭГЭ. Ябаган зон холо харайнгүй хүсэгдэхэбди...

2-дохи ХҮН. Үгы наа, губи-да ангажа хосорхобди. Дээр-мэшэдэй үгэһөө гарангүй байжа үзэе... Саашаа юун болоноб, хаража үзөөд, нэгэ арга ханана бээбэбди...

1-дэхи ХҮН. Арга ханана бээбэбди... *(Эсэгэдэ хандана).* Танай үгэ дуулажа, үхэлэйнгөө аманд эрээбди!

ЭСЭГЭ. Би дахин дабта-наб! Намайе дахагты гэжэ би нэгшье хүниие баалаагүйб. Нүүдэлшэдэй гурирмаар найн дураараа намайе дахажа, на-ашаа ерээт.

1-дэхи ХҮН. найн дураа-раа... найн дураараа... Саашаа юун болохоб гэжэ мэдэнэ гүт?! Мэдэнэ гүт, гэнэб?! Эдэ хоёрые алаһандал... Дээрмэшэд бул-тыемнай...

ЭСЭГЭ. Ганда туулгажа эндэ ерэнэнэ булта мэдэнэт... Зам-да гарангүй гангай тайлдахые хүлээгээ наа, бултадаа ангажа хосорхо байгаабди. Бэрхэшээл дээрэмнай үшөө нэгэ бэрхэшээл нэмэбэ. Эдэ хоёр хүбүүдэйнгээ бээ абагты... Мүнөө нэн түрүүн элһэн соо ошоожо, үри хүүгэд, үбгэд хүгшэдтөө байха байра тааруулаад, хайрата хүбүүдээ нүүлшын замда хүргэхэбди... Саашаа юу хэжэ, яажа энэ бэрхэшээлһээ гарахаяа бодо-жо үзэхэбди... "Хэмнай зүб, хэмнай бурууб" гэжэ нүүлдэнэ тоосолдуужабди...

1-дэхи ХҮН. Амиды үлөө наа...

ЭСЭГЭ. Ши амиды үлэхэш... *Булта ябанад.*

Монголой элитэ мэдээжэ уран зохёолшо Сэнгын ЭРДЭНИИН бэшэһэн "НАРАНГАРВУУ" гэжэ рассказ Доржо СУЛЬТИМОВ монголһоо оршуулжа, тайзанай хэлэндэ оруулба.

(Үргэлжэлэлын удаадахи дугаарта).

АГУУ ИЛАЛТАДА ХУБИТАЯА ОРУУЛАГША ГВАРДИИН ЛЕЙТЕНАНТ ЛУБСАН БУДАЕВ

Хойто жэл дайнай дүүрэнээр 70 жэл болохоо байна. Тиигбэшье дариин үнэр, дайн сэрэгэй хүндэ хүшэр хаһа, Эхэ ороноо аршалхын тула олон түмэнэй гаргаһан баатаршалга, эрэлхэг зориг ба илалтын баяр элихэн үзэгдэһэн мэтэ байдаг. Дайн байлдаанай газарта, удаадахи жэлнүүдтэ эхэ эсэгээ, аха дүүгээ, дутынгөө зониие, хани нүхэдөө алдаһанай шаналал бүхы арадаймнай, хүн бүхэнэй сэдхэл зүрхэндэ хэтэ мүнхэдөө үлэнхэй.

Л.Н. Будаев

медаляар шагнагдаа. Энэ ехэ шагнал 1941 оной январин 27-до Кремльдэ СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй түрүүлэгшэ Михаил Иванович Калининай гарһаа абаха азатай байба. Эндэ шагналда хуртэһэн сэрэгшэдые М. Калининтай буулгаһан, бултандань энэ фото-зураг бэлэглэһэн юм. Би гансал буряад байгаа гэжэ ерэхэдээ хөөрэнэн байгша.

Урма баяртай Лубсан гэртээ бусаа һэн. Тээд удааншые болонгүй, Эсэгэ ороноо хамгаалха Агуухэ дайн эхилээ. Дайнай эхилхэдэ, Лубсан Будаевые Шэтэ можын Сретенск хотын командирнуудай училищида хурахыень эльгээгээ. 1942 ондо лейтенант Л.Н. Будаев Сибирскэ дивизиин мэдэлдэ орожо, Москва хото хамгаалхаар мордоо. Дайнай түүхэнэ мэдээжэ гэшэ ааб даа, Москва шадархи байлдаанда совет сэрэгшэд немец фашистнарые хяа бута сохижо, Агуухэ дайнай эгээл түрүүшын ехэ илалта, арад зоной хүр хүлдэ үргэһэн байлдаан болоо. Курск хото шадар болоһон ехэ байлдаанай гал дүлэн соо хархис дайсантай эрэлхэгээр тэмсэһэн намтартай. Гвардииин лейтенант Будаев Лубсан Намсараевич 1943 оной июнин 5-да Эхэ ороноо эрэлхэгээр хамгаалжа, байлдаанда унаһан байна.

Фронтоо гэртээ бэшэһэн бэшэгүүдые харахада, нэгэл заб олоходоо, гэртэжин, үхибүүд тухайгаа ханажа байдагынь элихэн байна. Лата алфавит хэрэглэжэ бэшэһэн бэшэгүүдые зээ басаганиинь, Авдей хууринай эхин хургуулийн директор Баярма Амгалановна Санжитова буряадшалжа, зээнсэр басаган Саяна конференцидэ элидхэл бэлдэжэ, магтаалда хүртөө. Иигэжэ ури хүүгэдын Лубсан Намсараевичай баатаршалга тухай өөһэдөөшье, нутагайхидтаа болон бүхы Буряад орондоо мэдүүлжэ, одоол «хэншые, юуншые мартагдаха ёһогүй» гэжэ гэршэлээ. Лубсан Намса-

раевич өөрөө үхибүүдэй нэгэн байгаа, ахань 1913 оной Будаев Дондок Намсараевич Алхана нютагта, Агын тойрогой округто хуудаг, 8 үхибүүдтэй, дайнай ветеран, нүхэрын - Цырендоржийн Дари 1923 оной, Угдаан нютагай. Бага дүүнь - Мэдэгэй һүүлдэ Будаев Бадма Намсараевич, нүхэрын Дулмажаб, «Туян» нютагтаа байдаг, 5 үхибүүдтэй. Улаан-Үдэдэ Мэдэг Намсараевна

Уланова дүү басаганайнь үхибүүд, аша зээнэр ажаһууна. Улаан-Үдэдэ, Шэтэдэ, Авдей, Угдаан хуурунуудта Л.Н. Будаевай 4 үхибүүд, 8 аша зээнэр, 20-ёод гушанар нэрыень нэрлүүлжэ ябана. Лупсанов Еши Будаевич Угдаанай хургуулийн директорээр, Дээдэ-Шэтын эрдэм нуралсалай управлениин даргаар, Угдаанай гулваагаар хүдэлхэдөө, эрдэм нуралсалай болон бүхы аймагай хүгжэлтэдэ нилээд хубитаяа оруулһан хүн байха. Олон зоной хэрэгыень бүтээжэ, бэрхэ хүтэлбэрлэгшэ ябаһан аша габыань тон ехэ. Дарима Будаевна ветеринарийн хүгжэлтэдэ өөрынөө хубитые оруулһан юм, түрэл ажахыдаа бүхы наһаараа үнэн сэхээр хүдэлөө. Бадма-Доржо Будаевич Улаан-Үдын авиационно заводой барилгын управленидэ мастераар, прорабаар, участогай

болон бага эмхиин даргаар олон жэлдэ аша үрэтэйгөөр хүдэлөө. Лубсан Будаевичай үхибүүд ажалдаа урагшатай, хүн зоной түлөө оролдожол ябаа, бултадаа ажалай ветеранууд болонхой, мүнөө аша зээнэрээ харалсажа хууна. Тээд эсэгынгээ амиды мэндэ дайнһаа бусажа ерэнэн наа, ямархан зон болохо нааб даа гэжэ ханахаар байдаг. Будаев Лубсан Намсараевичай үри хадаһад Эхэ ороноо хамгаалжа унаһан баатаршалгыень мэдэжэ, омогорхожо, угаа уһанда хаянгүй, ажабайдалай хүнгэн бэшэ замые сэхээр гаталжа, ажалдаа амжалтатай, буянтай бурхантай ябаһай даа гэжэ хүсэнэб.

Владимир БУДАЕВ,
поэт, композитор,
ехэ ахайнь хүбүүн.

Рыгзыма БАТОМУНКУЕВА,
Үндэһэн номой сангай
библиотекарь,
республикын соёлой габыата
хүдэлмэрилэгшэ,
Россиин Журналистнуудай
холбооной гэшүүн.

Бэлигма ОРБОДОЕВА бэлдэбэ.

Фото-зураг дээрэ: 1-дэхи рядай тэг дундань Л.Н.Будаев

Агууехэ Илалтын 70 жэлэй ойе угтуулан

СЭРЭГТЭ МОРДОХЫН ЁНО ГУРИМУУД ГЭХЭ ГҮ, АЛИ БУРЯАД ОРОНОЙ БААТАРНУУДТА АЛДАР СОЛО!

(Ажалай ударник, Халхын-Голой байлдаанда хабаадаһан "Баатаршалгын түлөө" медальтай, Курска Дүхэригтэ наһа бараһан Лубсан Намсараевич БУДАЕВ (Шэтын область) тухай УЛААН-ҮДЭ хотын захиргаанай соёлой комитедэй "ТООНТО" гэхэн буряад фольклорно арадай ансамблиин "Буряад хүнэй нэгэ үдэр" гэхэн "АЛТАРГАНЫН" конкурсно Улаан-Үдэдэ тээмэндэ харуулһан баримтата театризованно найруулга)

Бригадир: Хүндэтэ нүхэд, тарилгаяа дүүргээбди, түрүүлһэн зоной дунда Лубсан Будаев гансаараа "Ажалай ударник" тэмдэгтэ хүртөө, альгаяа ташая, амаршалай!

1-дэхи эхэнэр: Амаршалай, асара гараа!

1-дэхи эрэ хүн: Тарилгаа дүүргээ хадаа үдэшин наадаяа эхилхэмнай гү?!

2-дохи эхэнэр: Бригададаа мурьсэхэндэл, зүүн хотон ба баруун хотон дуу, хатараараа мурьсэе!

3-дахи эхэнэр: Тиигеэ! "Шоно тарбагашалха" гэжэ наадаа: Сэндэмэ – тарбаган, Лубсан – шоно болоош, эрьюулэ, хүсэхөө оролдо!

(Зон бригадирһаа шангуудые абанайнгаа удаа үдэшин наада эхилэ, дуу андалдаа хэнэ, Будаевтан гэжэ залуу айлайхи "Шоно тарбагашалха" (гол геройнууд Сэндэмэ, Лубсан) гэхэн наада эрьюусэлдэн наадана.)

1-дэхи эхэнэр: Сэндэмэ, баригдааш, хайхан дуугаа дуула!

(Шонодо баригдаһан Сэндэмэ "Хабтагай Агамнай холол бэшхэн аад" гэхэн урданай дуу барила.)

1-дэхи үбгэн: Зай, Лубсан, Сэндэмэ нүхэртөө ямар дуун-бэлэгээр харюусахабди?

(Харин шоно болоһон наһанайн нүхэр Лубсан "Хани нүхэр тухай" гэхэн урданай дуу харюу болгон дуулна.)

2-дохи эхэнэр (хашхарна): һүү, шог дуунай "тэхэ" ерээжэ ябанал! Мүргүүлһэн тала шог дуугаараа андалдахабди! Хэни-иемнай түрүүн мүргэгшэ ааб?!

(Нэгэнийн ямаан арһан уужа-дэгэлтэй, урбуулһан үбэлэй малгайтай "тэхэ" боложо, хүтэлүүлээд ерэнэ, мүргэһэн хүнэй тала нүгөөдүүлтээ шог дуугаа андалдан барила.)

Эрэшүүлэй нэгэн: Ээ-даа! Маанадыньшэ түрүүн мүргэбэ, бидэ шог дуугаа эхилхэмнай.

(Эрэшүүл дуугаа дуулалдана):

Хотогорхон, хотогорхон моринойнгоо

Хатаршыень барихам гү, жороошыень гү?

Ханилһан хоёрхон нүхэдэйнгөө

Хажуудахиинь шэлэхэм гү, холынхиинь гү?

(Тэхэнэ тэрьедэхэ наһанан эхэнэрүүдтэ дүтэлнэ).

4-дэхи эхэнэр: Тэрьедэл, үрдиггүйбди! Зай яахаб, хадхуу үгэнүүдтэй дуугаа харюу болгон, дуулалдаха болоолди даа.

(Эхэнэрнүүд харюу дуугаа дуулалдана):

Арбаадхан сэргын дундахи сэргэндээ

Ардагхан боро улааниинь минии морин.

Алтанхан часытай, мүнгэнхэн үлгүүртэй

Айдархан нэгэнийн минии нүхэр.

2-дохи эхэнэр (ехэ баяртайгаар): Наалишад басагад-най ерээб! Наашаа, наадандаа дүтэлэгтэй!

2-дохи үбгэн: Зай, залуушуул, ёхороо хатархатнай гү?

Булта: Хатарай!
(Залуушуул ёхор хатаралдана):

Басагадууд, хүбүүдүүд, шамдая,

Барандаа хүхюүтэй хүдэлэе.

Жаргалайнгаа ехэдэ наадая,

Байдалайнгаа бардамда энеэлдэе.

Бригадынгаа амжалта баталая,

Барандаа шударгы хүдэлэе.

Жаргалайнгаа ехэдэ зугаалая.

Байдалайнгаа найханда энеэлдэе...

Яаралтай ерэхэн бригадир: (наадыень таһа дүүрэн, шангаар хашхарна): Нүхэд, дуугаа хуряагты, муу юумэн болоо:

хара наһаатай японцууд молор найхан Монгол орондоннай дайгаар довтолжо ороо! Аха дүү монгол арадаа хамгаалхаяа Халхын голой байлдаанда жагсаалда зогсогты!

(Булта эршүүл - үбгэд, залуу наалишан басагад, үхибүүд жагсаалда оролсоно. Бригадир үхибүүдые, зарим басагадые, үбгэдые, эсэгынэ үлөөнэ. Булта дуу дуулалдана.)

Дуун:

Хадын шулуун хүндэ юмаа, хүндэш хадаа

Хүбсэгэл далайн долгиндо хүндэш бэшээр мухаряал даа.

Хүнэй хүбүүн эрхэ юмаа, эрхэш хадаа

Халхын голой байлдаанда эрхэш бэшээр мордоол даа...

Эсэгынэ: Лубсан хүбүүмни, Бабжа-Баатар шэнги

Баатар солотой сэргэшэ болоорой!

Абарга хүсэтэй Абай Гэсэр шэнги

Аха, дүү монгол арадаа аршалаарай!

Хурьһэтэ нютагайшни газар дамжуулнаб!

Харата дайсадые дараха мүнгэн хутагаа

баринаб!

(Хүбүүндээ тулам соо тоонтынгоо газар, мүнгэн хутагаа дамжуулна).

Эжынэ:

Айралжан хатан эжыдээ мүргэжэ ябаарай,

Абынгаа нэрэ дээрэ үргэжэ ябаарай даа, хүбүүмни!

Ами наһыешни абарха аша тунхатай,

Алтан хээтэй торгон Дүгэргаржаама зүүлгэнэб!

(Хүбүүндээ Дүгэргаржаама зүүлгэнэ).

Сэндэмэ намганиинь: Лубсамни, хайратамни,

амиды мэндэ бусаарай, Хүршэ Монголоо баатар

мэтэ хамгаалаарай, Эрэлхэг зоригтой эрэ

болоһон шамайгаа Эжы, абатайа,

хүүгэдтээ хүлээхэбди. Сугтаа ороһон зурагаа

зүрхэндөө хадагалжа ябаарай,

Шэнэхэн алшуураа баринаб...

Л.Н. Будаев Сэндэма нүхэртээ

(Хани нүхэртөө фото-зурагаа, тамхинай алишур бэлэглэнэ, тэбэрнэ).

Нютагай наһатай үбгэд үрэлэй дээжэ хүргэнэ. «Манай кавалери» гэхэн урданай дуу булта дуулалдана):

Уужам Буряад оронойнгоо

Ургылиг ногоон харгыгаар

Хатартай хатартай моринойнгоо

Хазаарыень барин табилуулнаб...

1-дэхи үбгэн:

Түрүүн ерэхэн мориншни

Түмэн хүнэй магтаал болонхой.

Урид ерэхэн мориншни

Олон хүнэй магтаал болонхой.

2-дохи үбгэн:

Абай Гэсэрэй алдарта сэрегшэ,

Аламжа Мэргэнэй анда нүхэр,

Арсалан баатар болоһон Лубсамнай,

Дайгаа даража, дайсадаа хюдажа,

Даагаа хүлдэжэ ерыш даа!

(Нютагай үбгэн Будда бурханай дүр-зураг, нүгөөдөн найхан ташуур бэлэглэнэ).

Булта: Бурхантай, буянтай ябыш даа! Найн ябажа ерыш, нютагаа бусаарай! Хүлээхэбди!

(Эндэ хахасалгын ёһодо сугларһан зон Лубсанин үдэшнэ, Лубсан ябана, бэшэнийн далайн хойноһоон үлэнэ. Сагай үнэгэрхы харуулһан тайзан дээрэ харанхы болоно. Зон ондоо нууринуудые ээлнэ. Тэдэ булта туха сүлөөгүй ажгалһана, үбнэ, тарья хуряалгадаа бэлдэнэ: тармуур шүдэлхэн, хажуур бариһан үбгэд, эхэнэрнүүд, үхибүүд туха сүлөөгүйнүүд харагдана. Лубсанһаа бэшэ абанан эжынэ гүйжэ ерээд, баярлан, хашхаран бултанда хөөрнэ).

Эжы: Монголдо, Халхын Голой байлдаанда эрэлхэг зоригтойгоор дайралдаһан Лубсан хүбүүмнай бэшэг соогоо "Мо-

сквада Бүхэроссиин староста Михаил Калининһаа "Дайшалхы габьяагай түлөө" медальда (ориганса буряад хүбүүн) хүртөөб гэжэ бэшээл! Ябууд гэртээ ерэхэнэ, угтаял!

Эсэгэ: Алин, алин, бэшэ-гынэ харуула! Бэрхэш, Лубсан! Угтаял!

1-дэхи эхэнэр: Айрһан хадагалаатай нэн, асархамни!

3-дахи үбгэн: Битнай мохорхо тамхинтай нэмби, Лубсан-даа асархамни.

(Булта баясан хүхилдэнэ, "бэрхэл хүбүүн байна даа", "ёһотойл Бабжа-Баатар" гэлдэнэ.)

Лубсан (түргэнөөр зондо дүтэлнэ): Амар мэндээ, нютагаархид! Битнай яаралтайб, машина намайе хүлээнэ. Хархис фашистуудые хюдахаа Баруун фронт мордохом.

(Лубсанин хүхэ хадагаар нютагай үбгэн угтажа, бэшэн мэндэшлэнэ, баясана, дээрхи гимнастеркоёо тайламсаарһан, нэгэ эхэнэр хүйтэн аршаанаар нюур, гарыень угталһана. Үбгэн адисаар утана).

1-дэхи эхэнэр: Хүйтэн булагай аршаанаар бээс сэлмээгыш!

4-дэхи эхэнэр: Энэ айраг асарааб, ундаа харяагыш, Лубсан.

1-дэхи эхэнэр: Бари даа айрһа, харгыдаа эдижэ ябахаш.

3-дахи үбгэн: Энэ тамхи шамдаа хадагалааб, аба даа.

(Сэндэмэнь тулам соо хэрэгтэй юумыень суглуулна, булта Лубсанин үдэшнэ. Яаралтай сэргшэ эжы, абаяа, намгаяа тэбэрэдлэ гүйжэ гарана. Зон дахин хүрөөтэйгөөр дуулалдана):

Байсын шулуун хүндэ юмаа, хүндэшье хадаа

Байгал далайн долгиндо хүндэш бэшээр

мухаряал даа. Баабайн хүбүүн эрхэ юмаа, эрхэш хадаа

Баруун фронтын албанда эрхэш бэшээр

мордоол даа...

Эжынэ (хойноһоон хашхарна): Дүгэргаржаамаа мартаал хүбүүмни, ай, халаг! (Мэдээгээ алдан унана.)

1-дэхи үбгэн: Удаан хүлээгдэнэ бэшэнын уйдхартай мэдээсэл асараа нэн:

(Энэ үедэ "Ямархан сагтаа жаргадаг юм?" гэхэн урданай уйдхартай дуу булта дуулалдана):

Ангирай дальбараа боложол түрөөд,

Арадань хээздэнэ дэгжэдэг юм?

Абынгаа үринь боложол түрөөд,

Аляхан наһандань жаргадаг юм?

2-дохи үбгэн: "1941 ондо

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхинһээ, Курска

Дүхэригэй ехэ байлдаанда Лубсан Намсараевич Будаев

баатаршалга гаргананай удаа баатарай үхэлөөр унаа".

Буряадаймнай Бабжа-Баатарнууд, Абай Гэсэрнүүд, Аламжа-Мэргэн баатарнууд, Гуа Сэсэн хатанууд Эхэ ороноо хамгаалхаа хархис фашистуудтай эрэлхэг зоригтойгоор дайралдаа, дайгаа дараа, даагаа хүлдээ! Агууехэ Илалта асараа!!!

(Булта удаа удаалан, ээлжээлэн бодоод, жагсаалда жагсаад, удаань Советскэ Союзой Геройнууд тухай "Баатарнуудай ёхор" хатарна):

Халзан, халзан бороороо Хатаруулаа сэрегшэд.

Хамаг миллион сэрегүүдээ Хамаандалаа Балдынов.

Төөнтэй, төөнтэй бороороо

Түбэрүүлээ сэрегшэд. Түмэн олон сэрегүүдээ

Түрүү болгоо Борсоев...

Бэлигма ОРБОДОЕВА, баримтата

театризованно найруулгын

автор-журналист, режиссер,

республикин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ,

Я. ГАШЕГАЙ нэрэмжэтэ

Журналистнуудай республиканска шангай

лауреат.

Агван Доржиевай субарга

Ханда Цыдыпдоржиевада «Буряад үнэн» байшангай үнгэргэсэн «Угайм унтаршагүй бууса» гэсэн фото-зурагуудай харалганай шан барюулагдаа

“Агван Доржиев ба буддын шажан” гэсэн хуралдаанда хабаадагшад Хара-Шэбэртэ

АГВАН ДОРЖИЕВАЙ НЮТАГТА УЛАСХООРОНДЫН ХУРАЛДААН ҮНГЭРӨӨ

Хүдөө хууринуудай музейн ажалшад нютаг нугынгаа гайхамшаг үзэгдэлнүүд, үйлэтэ хэрэгүүд болон нютагийнгаа алдар солото аша габьяатай хүн зон тухай элдэб мэдээсэлнүүдые суглуулжа, шэнжэлэлгын ажал ябуулдаг гэшэ. Эндэ хаяхан манай Хэблэлэй байшангай эмхидхэнэн фото-зурагуудай харалганда Загарайн аймагай Хара-Шэбэр нютагай “Тоонто” гэсэн музейе даагша Ханда Цыдыпдоржиева 2-дохи хуурида гарахан байна. Илагшадые ёһолон тэмдэглэһэнэй үедэ Ханда Черниновнтай уулзажа, нютагийн музейн ажа-ябуулганууд тухай һонирхоһон байнаб.

Энэ жэлэй зунай хаһада нютагтань томо хэмжээ ябуулганууд үнгэрһэн байна. Нэн түрүүн Буряадаймнай мэдээжэ драматург, артист Цырен Шагжинай ойн баярта зорюулагдаһан хэмжээ ябуулга эмхидхэ. Бэлигтэй уран зохёолшын аша габьяа буряад соёл искуствада, Буряад театр болон буряад хэлэнэй хүгжэлтэдэ сэгнэшэгүй ехэ гэжэ мэдээжэ. Энэ удха түгэлдэр гаршагта үдэрье үндэр хэмжээндэ үнгэргөөбди гэжэ Ханда Черниновна хэлэбэ.

Эндэ хаяхан Хара-Шэбэртэ үнгэрһэн Уласхоорондын хэмжээ баһал онсо тэмдэглэлтэй. Юуб гэхэдэ, Хара-Шэбэр нютаг багханшые хаа, суута, мэдээжэ, бэлигтэй зонуудаараа баян юм. Энэ нютагай омогорхол болохо Цанид-хамба лама Агван Доржиевта зорюулагдаһан булан тус музейн гол үзэмжэ болодог.

“Агван Доржиевай уншалганууд” гэһэн хэмжээн жэл бүри Санкт-Петербургта үнгэрдэг юм. Энэ үргэн дэлисэтэй Уласхоорондын хэмжээ ябуулга мүнөө жэл гайхамшаг ламын түрэн нютаг - Хара-Шэбэртэ үнгэрөө. Нютагай захиргаанай толгойлогшо Вячеслав Амагаевай уда-ридалга доро нютагайхид хүндэтэй айлшадые угтаһан

байна. Энэ хэмжээ ябуулгада Польшо, Канада болон бусад гүрэнүүдһээ, Росси гүрэнэй элдэб хотонуудһаа эрдэмтэд хабаадаа.

“Агван Доржиев ба буддын шажан” гэһэн гаршагтай уншалгануудта хабаадагшад, илангаяа хари гүрэнэй эрдэмтэд Агван Доржиевай түрэн тоонто ерэндээ ехэ баярлаа. Зунай зүлгы хайхан уларилай оршон тойронхи байгаа-ли хаража, ехэ гайхаһан байна. Агван Доржиевай түрэн тоонтодо мүргэжэ, гороолжо, нангин газарнуудта шүтэжэ баясаһан байха юм, - гэжэ Ханда Цыдыпдоржиева хөөрэнэ.

Хара-Шэбэрэй музей соо “Россиин хаан тайжын Үбэр Байгал шадар аяншалһан тухай”, “Хуушан фото-зурагуудаар һонирхолго”, “Түбэд эмшэлгын атлас” гэһэн гурбан выставкэ-үзэмжэ уншалгануудай үедэ дэлгэгдэһэн байна.

Энэ “Доржиевай уншалганууд” гэһэн конференцидэ хабаадагшад Улаан-Үдэ хотодо эмхидхэгдэһэн “Самаевай уншалгануудта” баһал хабаадаа. Санкт-Петербургын дасанай шэрээтэ байһан Федор Самаевай уншалгануудые баһал Санкт-Петербургын эрдэмтэд эмхидхэдэг байна гэжэ нэмэжэ хэлэе.

Хара-Шэбэр нютагай суутай, солотой хүнүүдтэ зорюулагдаһан үзэмжнүүдые энэ музейн ажалһан суглуулдаг байна.

- Ехэ һонин фото-зураг бии. Агван Доржиевтай суг хамта аяншалгада манай нютагай үшөө хоёр хүн ябалсаһан юм. Эдэ хадаа Хутайн омогой гүлваа Жигжит Галсанов Дондоков Сультим хоёр гэшэ, - гэжэ Ханда Черниновна мэдээсэбэ.

Музейн горитойхон хуури 19-20-дохи зуун жэлнүүдэй буряадай ажабайдалда зорюулагдаһан үзэмжэ эзэлдэг. Эндэ тэрэ үеын буряадай ажаһуудалай, гэр байрын хэрэгсэлнүүд, хубсаһан, ном болон бусад зүйлнүүд оролсодог. Гэхэтэй хамта нютагийнгаа алдар солото зонууд тухай баһал мартадаггүй. Эндэ Бүхэдэлхэйн буддын шажантанай эблэлэй вице-президент Дылыков Санжаракша тухай хөөрэгдэнэ. Хара-Шэбэр нютаг тоонто тойшые хаа, Яруунын “Победа” гэһэн колхозые үргэн бодхоожо, колхоз-миллионер болголсоһон суута Рабдан Цыцыктуевич Банзарон тухай тэмдэглэ-этэй. Аврора Мицури гэжэ нэршэһэн сумо абарга-бүхэ Анатолий Миханов энэ нютагнаа уг гарбалтай. Эдэ болон бусад нютаг зоной аша габьяа, алишые сагай алдар соло, баатаршалга, ажалай соло хэзээдэшые мартагдангүй, энэ музейн гуламтада найдамтайгаар хадагалаатай.

Цырегма САМПИЛОВА,
Х.ЦЫДЫПДОРЖИЕВАГАЙ
ФОТО.

Пунцэг БАЛДАНДОРЖИЙН

ХЭЖЭНГЫН ДАСАНАЙ ТҮҮХЭ

(Үргэлжлэл. Эхинийн урдахи дугаарта).

Шэнэ дасанай гоёолго, шэрдэлгэ, алталалга, бурхан ном ба бэшэ хэрэгсэлнүүдые хүсээжэ бүтээлгэтэр, ондоо газарнуудһаа асартар, хэдэн жэл үнгэрһэн байна. Энэ гол Цогчен дасанай арамнай 1891 ондо болоһон юм. Арамнайень Чисаанын дасанай намхай Цэбэн Номшын үргэһэн юм гэдэг. Дасанай гол шүтөөн Бурхан Багша байгаа, тэрэнэй һуумал томоор бүтээгдэһэн дүрэ дасанай ханын тэг дунда голлуулжа табигдаһан байгаа юм. Дабшалһан түхэлэй Бурхан Багшые Хэжэнгын дунда бүлэгэй суута дархан Аюшын Вампил нимгээр хабтайлгагдаһан эздээр дархалһан, бүхы бэеын бүтээгээд, нюурыень зүбөөр бүтээжэ шадаагүй дээрэһээ Үндэр ламхайда гурба дахин гологдоод, гэртээ бусахаа түхээржэ байтарнь, ламхай орожо ерээд хэлээ ха: «Монгол-буряадтал адлирхуу шарайтай нюур хэнэш, ородтол адлирхуу нюур шарайтай байха, харин нюдэнийн хонхогор, саана бэшэ, хамарын дан үндэр бэшэ». Иигэжэ мэдэхэдээ, Вампил дархан түргэн саг соо бүтээгээ һэн ха.

Хэжэнгын дасан нилээд һүүлдэ болотор Чойрын хургуулгүй байһан юм. Буддын ном гүнзэгыгөөр ойлгохо, эрдэмээ дээшлүүлхэ, эхэ зургаан зүйл амитанда үрэ ехэтэйгээр хожомоо туналжа байхын тула олон бэрхэ хуваарагууд - залуу ламанар ондоо дасан, хийдтэ ошожо Чойродо хурадаг байһан. Хэдэн жэшээ бэшэе (бултыень тооложо шадагдахагүй):

1. Хэжэнгын Жэбхээһэнэй Цэндэмын лама Түбэдэй һаса хотодо һаарамба болоһон, манай дасанһаа бэшэ ондоо лама һаарамба болоһон юм гэжэ дуулдаагүй;

2. Габуугай лама Сүүгэлэй дасанай Чойрын хоёрдохин зиндаа (1846 он) боложо һураад, гэвши гараһан, һүүлдэнь тэндээ габжа болоо;

3. Гурбадахи зиндаа (Сүүгэл дасанда) Хубитын Ширав-Нимбу Этигэлэй гаарамба хоёр байгаа, гэвши гараад, үни болонгүй, Хубитын Ширав-Нимбу хара болоһон, тиигээд Хориин ахамад тайшаагай туналагшаар хүдэлөө, зоной дунда «ноён гэвши» гэжэ алдаршаһан, хориин 11 эсэрын зоной угай бэшэг бэшэһэн хүн;

4. Цэдэнэй Сандан Хамбын Хүрэнэй чойро дүүргээд, гэвши гараһан, һүүлдэнь габжа болоһон ааб даа;

5. Цэрэнэй Сандагдоржо Ехэ Хүрээдэ (хото) чойрын хургуули дүүргээд, гэвши, һүүлдэнь габжа тэндээ болоһон;

6. Эрдэни Хайбзан Галшин һаса хотын (Түбэд улас) Брайбун хийдэй Гоман дасанда дооромбо болоһон;

7. Цэрэнпилэй Гэнин Анаа дасанай чойродо һуража, гэвши гараһан, һүүлдэнь габжа болоһон юм;

8. Цэмпилэй Сультимжамса Хойто Түбэдэй Лавран хийдтэ һуража, дооромбо гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байгаа;

9. Доржын (Хүхөөдиин) Содбо Түбэдэй һаса хотодо дооромбо (орой һүүлшын) болоһон гэшэ. Ондоо дасан, хийдүүдээр һураһан ламанар дасангаа бусажа ерэдэг байһан.

Дасанай Доодо-Худанда байхада, 1841 ондо Дотор Монголһоо ехэ рити хубилгаатай Хорчид гэгээн-Наганзанын (Нагарджуна) хубилгаан морилон ерэһэн байгаа. Челсаанын буурал баабайе ламаар тахиха болгоһон, Чисаанын дасанда гурбан үдэр соо Дэбсэрэн бурхантай Ваан табиһан, хойшоодо иимэ ваан манай эндэ болоогүй. Хорчид гэгээн Хориин, Сэлэнгын дасангуудаар, Баргажан морилһон байдаг, 1842 ондо нютагаа бусаһан юм аабза.

1890-ээд оной эхиндэ Монголһоо Жамбаасын гэгээн морилһон юм гэлсэдэг. Хойто Түбэдэй (Амдо) Гумбум хийдһээ 1894 ондо Жаягсан гэгээн морилжо, зондо адис табиһан, лүндэ хүртөөһэн, Аюша бурхантай Цэваан табиһан, хоёрдохёо 1910 ондо морилжо, хайлаад үндэрлэгдэһэн ехэ дасаниие, шэнээр баригдаһан Чойрын дуганиие арамнайһан юм, дасанда Бажар Ямандагын Ваан, Хөөрхэдэ Хабтаанайн Бадмында 21 Дара Эхыш Цэваан табиһан байгаа.

Лавран (Хойто Түбэд-Амдо) хийдэй Гүнтэн гэгээн, Хитадай империин князь зэргэтэй байгаа. Тиимэһэнь тэрэнэй 1914 оной зун Петровско заводто поездһоо буухадань, ородой бүлэг сэрэгшэд хүндэлэлэй жагсаалаар угтаһан юм гэдэг. Гүнтэн гэгээн Хэжэнгын дасанда морилоод байхадаа, Шэтэ хото ошожо, Забайка-

лиин сэрэгэй губернатортай бараалхажа ерэһэн, тиихэдэнь хоёр хэлэмэршэд ябалсаа: түбэд-буряадай - Шоглон дооромбо (Цэмпилэй Сультимжамса), ород-буряадай волостин старшина Бадмаев (Бамбайн) Цэрэн. Энэ ехэ бодисада ерээдүй сагта болохоо байһан үйлэ хэрэгүүдые мэдэжэ, хаража байдаг, жэшэнь, иигэжэ айладаһан байгаа: ехэ үни болонгүй, дасан ба сүмэнүүд, бурхан ба номууд эбдэргэгдэхээ, үгы хэгдэхээ байна... Тиимэһээ тэдэнэй хододоо байха арамнаие хуряжа абааб, үглөө бүхэндэ дасан, дугангууд соогоо түй үргөөд байхат гэжэ ламанарта зааһан гэдэг.

Дэлхэйн нэгэдэхид дайнай эхилсэхэдэ, Гүнтэн гэгээн Буряадад унишье болонгүй, һөөргөө морилһон байдаг.

1919 оной зун Сүүгэлһээ Ганжарбын гэгээн (эрхэтэн нэрэнь: Данзан Норбын) Джарун Хашорай субаргын арамнай үргэхөөр, залалаар дасанда морилһон юм. Дасанһаа холохоно 10 сагаан моритой хүнүүд (100 сагаан моритой хүнүүд угтаха ёһотой - зэргэ, ямбагай байхадань, тиимэ олон сагаан зүһэтэй морид олдхоогүй байшоо) ба 20 номой хубсаһатай ламанар угтаа. Гол гудамжын эхинһээ жуузаар залаа (хүхэ торгон дэглэтэй, дэнээтэй тооробшо малгайтай найман хүбүүд). Субаргын арамнайда ехэ олон зон суглараа, арамнай үргэһэнэй һүүлээр ехэ найр - бухэшүүлэй барилдаан, мориной урилдаан болоо.

Буряад ороной буддын шантанганс Ганжарбын гэгээнэй (элитэ соносхогдоһон, мэдэрэгдэһэн) байгаа. Хэдэн үе соо бурхадай, сахюусадай, ехэ бодисаданарай хубилгаан гэгдэдэг ламанар дасан бүхэндэ байгаад, Ганжарба шэнги ямба үгтөөгүй байһан гэшэ.

1890 оной һүүл багта Хэжэнгын дасан одоол Чойрын (Цанид) хургуулитай болоһон байгаа. Чойрын тогтохоод, Шоохоной гэлэн-багша цанид-лама (толгойлогшо) болгогдоһон байгаа, шунлайбаар (ном загаша) - Цэндэмын һаарамба, Чойро гэбгыгээр - Цэрэнэй Балдан Еши - «Набхании лама».

П.БАЛДАНДОРЖИЙН
“Хэжэнгын дасанай хуряангы түүхэ” гэжэ номһоо абтаба.

(Үргэлжэлэлын удаадахи дугаарта).

“ГАНДАН” ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Августын 11, гарагай 2, монгол литын 16, хүхэ бар, түмэртэ һуудалтай, 2 хара мэнгэтэй. Энэ үдэр “зөөлэн” хэрэгүүдые эрхилхэдэ, хэлсээ баталжа, нүхэд болоходо, эд бараа наймаалхада, аралжаа андалдаа эрхилхэдэ, газарта нүхэ малтахад, холын харгыда гарахада һайн. Үнэ абахада, хэрэлдэхэдэ, тэмсэхэдэ, засаг түрэ буляалдахад, сүүдэй зарга таталсахад муу.

Энэ үдэр “Гандан” дасанда үглөөнэй 9 сагта “һама, Жамсаран” сахюусан, үдэрэй 14 сагта “Табан харюулга” уншагдаха.

Августын 12, гарагай 3, монгол литын 17, хүхэгшэн туулай, огторгойдо һуудалтай, 1 сагаан мэнгэтэй. Аралжаа наймаанда, хотонууды барихад, холын харгыда гарахада һайн. Үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр “Гандан” дасанда үглөөнэй 9 сагта “һама, Жамсаран” сахюусан, үдэрэй 14 сагта “Табан харюулга” уншагдаха.

Августын 13, гарагай 4, монгол литын 18, улаагшан луу, уһанда һуудалтай, 9 улаан мэнгэтэй. Энэ үдэр буянта хэрэг үйлдэхэдэ, эд бараа үйлдбэрлхэдэ, одо мүшэдые шэнжэллэгдэ, хүршэтээ нүхэд болоходо, худалдаа наймаа эрхилхэдэ, үмсэдөө тунатай хэрэгүүдые эрхилхэдэ, харгыда гарахада һайн. Хүшэр хэрэгүүдые бүтээхэдэ, үнэ абахада сээртэй.

Энэ үдэр “Гандан” дасанда үглөөнэй 9 сагта “һама, Жамсаран” сахюусан, үдэрэй 14 сагта “Санжадай Чиблу” уншагдаха.

Августын 14, гарагай 5, монгол литын 19, улаагшан могой, уулада һуудалтай, 8 сагаан мэнгэтэй. “Зөөлэн” хэрэгүүдые эрхилхэдэ, эрдэм үзэг шудалхад, ном уншахад, эм бүтээхэдэ, уужа эхилхэдэ, холын харгыда гарахада һайн. Үнэ абахада, һайн нүхэртэй ушарха.

Энэ үдэр “Гандан” дасанда үглөөнэй 9 сагта “һама, Жамсаран” сахюусан, үдэрэй 14 сагта “Табан харюулга” уншагдаха.

Августын 15, гарагай 6, монгол литын 20, шара морин, модондо һуудалтай, 7 улаан мэнгэтэй. Дэлгэрэнгы хэрэг бүтээхэдэ, эрдэм шудалхад, хүзэгтэнэй лун табихад, эм бүтээхэдэ, холын харгыда гарахада һайн. Үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр “Гандан” дасанда үглөөнэй 9 сагта “һама, Жамсаран” сахюусан, үдэрэй 14 сагта “Табан харюулга” уншагдаха.

Августын 16, гарагай 7, монгол литын 21, шарагшан хонин, хийдэ һуудалтай, 6 сагаан мэнгэтэй. Энэ үдэр холын харгыда гарахада, эд бараа ба мал худалдахад, худаг малтахад, тарья тарихад, гэрэй ажал хэхэдэ һайн. Бусад хэрэг үйлдэхэгүй, үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр “Гандан” дасанда үглөөнэй 9 сагта “һама, Жамсаран” сахюусан, үдэрэй 14 сагта “Алтан Гэрэл” уншагдаха.

Августын 17, гарагай 1, монгол литын 22, сагаан бишэн, галда һуудалтай, 5 шара мэнгэтэй. Энэ үдэр холын харгыда гарахад, үзэг, бэшэгтэ хургахад, одо мүшэдые тоолон шэнжэлхэдэ, мэргэжэлдэ хурахад, “хүшэр” хэрэгүүдые эрхилхэдэ һайн. Үнэ абалбал, эдээ хоол, ундан элбэг олдхо.

Энэ үдэр “Гандан” дасанда үглөөнэй 9 сагта “һама, Жамсаран” сахюусан, үдэрэй 14 сагта “Шэрнин Дундог” уншагдаха.

Энэ зурхай “ГАНДАН” дасанай гэбгы ЗОРИГТО лама бэлдэбэ.

6-дахи таһаг (8-983-533 56 05, 8-924-556 51 37) хандажа болоно.

 Учредители: Глава Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ Замредактора Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ: И.М. Егоров, П.Л. Носков, И.В. Смоляк, Т.М. Нагуслаева (Правительство РБ), В.А. Павлов, Б.Ц. Семенов, Ц.Б. Батуев, Ц.-Д.Э. Доржиев (Народный Хурал РБ), Б.Ш. Дашиев, Т.В. Самбялова, С.Б. Байминова. <td> ТЕЛЕФОНЫ: 21-54-54 - приемная 21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия" 21-68-08 - редактор 21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь 21-67-81 - выпускающий отдел 21-64-36 - корреспонденты, редакция журнала "Одон" 21-06-25 - редакция журнала «Байгал» 21-55-97 - редакция газеты "Спорт Тамир" 21-62-62 - реклама 21-50-52 - отдел распространения </td> <td> АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЯ: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн». Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Бурятия Свидетельство ПИ № ТУ03-00304 от 29 июля 2013 г. www.burunen.ru e-mail: unen@mail.ru Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 5.08.2014 в 17.00 - по графику; 5.08.2014 г. в 17.00 - фактически. Объем 6 п.л. Заказ №1892. Тираж - 3500 экз. Цена свободная. </td> <td> Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя. * Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54 </td>	ТЕЛЕФОНЫ: 21-54-54 - приемная 21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия" 21-68-08 - редактор 21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь 21-67-81 - выпускающий отдел 21-64-36 - корреспонденты, редакция журнала "Одон" 21-06-25 - редакция журнала «Байгал» 21-55-97 - редакция газеты "Спорт Тамир" 21-62-62 - реклама 21-50-52 - отдел распространения	АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЯ: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн». Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Бурятия Свидетельство ПИ № ТУ03-00304 от 29 июля 2013 г. www.burunen.ru e-mail: unen@mail.ru Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 5.08.2014 в 17.00 - по графику; 5.08.2014 г. в 17.00 - фактически. Объем 6 п.л. Заказ №1892. Тираж - 3500 экз. Цена свободная.	Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя. * Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54
---	---	--	--

**Тоохон Тобшо
пришёл в детский сад.**

Как он поприветствовал учителя?
Толи Байса пригласили в студию
телевидения выступить в детской пере-
даче.

Он поприветствовал детей с экрана.

УЧИМ БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК

САЙН БАЙНА! ЗДРАВСТВУЙТЕ!

**Новые слова и выражения.
Послушайте рассказ БАРБААДАЙ.**

**ПОВТОРИТЕ
ЗА НИМ ПРИВЕТСТВИЕ.**

Прощаются люди тоже по-разному.

Русские – **До свидания!**

Англичане – **Гуд бай!**

Японцы – **Саёнара!**

По-бурятски это звучит так:
БАЯРТАЙ!

Есть ещё другие выражения:

УУЛЗАТАРАА! До встречи!

ДАХИН УУЛЗАТАРАА! До новой встречи!

Амар сайн, үхибүүд!

Диктор телевидения прощается и
желает детям спокойной ночи.

**Баяртай! Амгалан
нойрсогты, үхибүүд!**

Д.МОГОЕВАГАЙ
«АМАР САЙН, ҮХИБҮҮД!»
номноо абтаба.

«СТРОИТЕЛЬ» СЭСЭРЛИГТЭ ХҮҮХЭЛДЭЙН ШЭДИТЭ ОРОН "КУКЛЯНДИЯ"

Наталья Фёдоровна Максимова 91-дэхи «Строитель» сэ-сэрлигтэ олон жэлэй туршада хүдэлнэ. Дунда группада шэнэ үхибүүдые абанхай, эрхимээр ажалаа ябуулна. Үхибүүдэй бэе бээдээ, хүмүүжүүлэгшэдээ найнаар дадахын тула "Давайте познакомимся" гэжэ «дүхэриг-шэрээ» үнгэргөө. Эндэ үхибүүдэй гэртэхин хүмүүжүүлэгшэдтээ хүүгэд нургуулида ороходоо, бэе бээтээ үгээ ойлголсо-жо шадаха, юмэнһээ айхагүй, урагшаа эрмэлзэлтэй бай-ха тухай хөөрэлдэбэд. Үхибүүдые иимээр нургахын түлөө хүмүүжүүлэгшэд гэртэхин хоёр нэгэн ханалтай байха хэ-рэгтэй.

Энэ зорилго бээлүүлхэ түсэбтэй "Хүүхэлдэйн юртэмсэ руу аяншалга" ("Путешествие в Кукляндию") гэнэн театральна ажал ябуулгын проект сэ-сэрлигтэ хүдэлмэрилэгшэд хүгжэмэй хүтэлбэрилэгшэ Ануфриева Любовь Борисовнатай бээлүүлжэ эхилээ. Үхибүүдэй гэртэхин энэ хэрэгтэ ехэ оролдосотой хабаадалсаа. Жэшэнь, Вика Котовагай эсэгэ Евгений Валентинович поолой ба столой шиирмын трубануудые хэжэ үгөө. Валиин хүгшэн эжы Солонкина Наталья Леонидовна хүүхэлдэйн театраймнай түрүүшын хүүхэлдэйнүүдые оёо. Носкинуудаар хүүхэлдэйнүүдые бүтээлгээр мастер-класс Артём Степановай хүгшэн жы Энгельсина Антоновнатай, Шонохова Кристинын эжы Юлия Александровнатай үнгэргөө. "Теремок" онтохоной баха, хулгана, петух, шандага ехэ зохидхоноор бүтээгээ. Олонхи гэртэхин сэсэрли-

гэймнай хайндэрнүүдтэ эдэбхитэй хабаададаг. Алёша Ефимовэй аба, эжы Ирина Николаевна Дмитрий Александрович хоёр Дед Мороз ба Снегурочка болодог. Дмитрий Николаевич Марина Вячеславовна Трофимовууд "Волк и семеро козлят" зүжэгтэ ямаан шоно хоёрой рольдо ёһотой артистнуудтал адляар на-адаа. Үхибүүдэй гэртэхин элдэб конкурснуудта эдэбхитэй хабаада-даг. "Лучшая приёмная детского сада" гэнэн конкурсдо манай группа Гран-придэ хүртөө. Үхибүүдэй эхэ, эсэгын, хүмүүжүүлэгшэдэй эб нэгэн хүдэлхэдэ, үхибүүдшье дуратай баһал хабаададаг, зүрхэтэй, бээдээ найданги, урма зоригтой болоно ха юм.

**Н.Ф.МАКСИМОВА,
хүмүүжүүлэгшэ.
Л.Б.АНУФРИЕВА,
хүгжэмэй хүтэлбэрилэгшэ.**

